

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SAN'ATLARI ANA BİLİM DALI
TÜRK-İSLÂM SAN'ATLARI BİLİM DALI

**TİRE NECİP PAŞA KÜTÜPHANESİ'NDEKİ
CİLD ÖRNEKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Ahmet Sâim ARITAN

HAZIRLAYAN
Arife EDİS

KONYA-2006

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	II
ÖNSÖZ	IV
KISALTMALAR.....	VI
ÖZET	1
ABSTRACT	2
GİRİŞ	3
I. KONUNUN TANIMI.....	3
II. MATERYAL VE YÖNTEM.....	4
III. KONU İLE İLGİLİ LİTERATÜR.....	4
I. BÖLÜM	12
I. CİLD SAN'ATI.....	12
I.1.Cildin Tanımı	12
I.2. Cildin Tarihçesi.....	13
I.2.1. Türkler'de Cild.....	13
I.2.2. Batı'da Cild.....	20
I.3. BÖLÜMLERİ	21
I.3.1. Cildin Bölümleri.....	21
I.3.1.1. Kapaklar	21
I.3.1.2. Mikleb (Miklâb)	22
I.3.1.3. Sertâb	22
I.3.1.4. Sırt	22
I.3.1.5. Dudak ve Muhat Payı	23
I.3.1.6. Şirâze	23
I.3.1.7. İç Kapaklar	23
I.3.2. Kapağın Bölümleri	24
I.3.2.1. Şemse	24
I.3.2.2. Salbek.....	25
I.3.2.3. Köşebend.....	26
I.3.2.4. Zencirek	26
I.3.2.5. Bordür ve Kartuş-Pafta	26
I.3.2.6. Cetvel.....	27
I.4. MALZEME VE ÂLETLER	27
I.4.1 Malzemeler	27
I. 4.1.1. Deri	27
I.4.1.2. Mukavva	28
I.4.1.3. Altın	28
I.4.1.4. İpek İplik ve İbrişim	28
I.4.2. Aletler	29
I.4.2.1. Kalıplar	29
I.4.2.2. Muhtelif Aletler	29
I.5. ÇEŞİTLERİ	30
I.5.1. Deri Cildler	30

I.5.1.1. Şemseli Cild	30
I.5.1.2. Zerdûzi Cild.....	31
I.5.1.3. Zerbahar (Zilbahar) Cild.....	31
I.5.1.4. Çârkûşe Cild.....	31
I.5.1.5. Yekşâh Cild.....	32
I.5.2. Kumaş Cild	32
I.5.3. Murassa' (Mücevherli) Cild.....	32
I.5.4. Ebrûlu Cild.....	32
I.5.5. Lâke Cild	33
I.6. TEZYÎNÂT	33
I.6.1. Hendesî (Geometrik) Tezyînât.....	33
I.6.2. Rûmî Tezyînât.....	34
I.6.3. Nebâtî (Bitkisel) Tezyînât.....	36
I.6.4. Muhtelif Tezyînât.....	38
I.7. CİLD ÜSLÛBLARI	39
I.7.1. Hatâî	39
I.7.2. Herat	39
I.7.3. Arap.....	40
I.7.4. Rûmî	40
I.7.5. Memlûk.....	40
I.7.6. Mağribi	41
I.7.7. Türk	41
I.7.8. Buhârâ-yı Cedîd	41
II. BÖLÜM.....	42
TİRE NECİP PAŞA YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİNDEKİ BEYLİKLER VE ERKEN OSMANLI DÖNEMİ CİLDLERİ	43
II.1. Tire Necip Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi.....	44
II.1.1. Mehmed Necip Paşa.....	44
II.1.2. Kütüphanenin Mimârî Yapısı	44
II.1.3. Kütüphanede Bulunan Eserler	51
II.2. Katalog	52
II.2.1. Örnekler Listesi.....	53
II.2.2. Örnekler.....	55
III. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	117
IV. BİBLİYOGRAFYA.....	121
V. RESİMLER VE ÇİZİMLER	124
V.1. Resimler Listesi.....	125
V.2. Resimler	130
V.3. Çizimler Listesi	194
V.4. Çizimler.....	195

ÖNSÖZ

Medeniyetleri oluşturan unsurlar arasında dil, bilim, kültür ve sanat yer almaktadır. Türkler, yeryüzünde oluşturdukları medeniyetlerin kaynağı olan Orta Asya'dan çıkarak Samarra aracılığı ile İslam dünyasına ve Anadolu'ya yayılmış bir medeniyetin mirası ile atalarından aldıkları ilham ve güçle medeniyetlerini doruk noktasına ulaştırmışlardır.

Türklerin meydana getirmiş oldukları bu büyük medeniyet sadece savaşlar, yetenekli devlet adamları ve askerler ile değil; bilim adamları, san'atkarlar ve zanaatkarların da büyük katkıları ile vücut bulmuştur. Atalarımızın, Türkistan'dan başlayıp, Anadolu'ya, Orta Avrupa'ya hatta Kuzey Afrika'ya uzanan büyük göç ve fetih seferleri boyunca, bu büyük kabilelerin içinde bulunan san'atkarlar, atayurtlarında geliştirdikleri san'at ve becerilerini beraberlerinde getirmişler; karşılaştıkları her yeni memlekette mesleki yetilerine yenilerini ekleyerek Türk san'atını geliştirmişlerdir. Genel olarak incelendiğinde, Osmanlı San'atının, Türk san'atının zirve noktası, mihenk taşı olarak gösterilmesinin altında yatan sebep de budur.

San'at denilince akla ilk önce mimari, resim, heykel gibi san'atlar gelse de Türkler, yazıya verdikleri büyük önemden dolayı, kağıt ve kitap san'atlarında çok büyük gelişmeler göstermiş ve neticesinde de her san'atkarımız kendi alanında dünyanın en iyilerinden bir tanesi olabilmek için büyük uğraş vermiştir. Bu alandaki başarılarımızı tescilleyen en güzel sözlerden bir tanesi "Kur'an-ı Kerim Mekke'de indi, Mısır'da okundu, İstanbul'da yazıldı" sözüdür. Yazılı eserlerin, hattatlar tarafından en güzel şekilde yazılması, müzehhibler tarafından tezhib edilmesi, ebrû san'atkârları tarafından süslenmesi kadar bu eserlerin muhafaza edilmesi de büyük önem arz etmektedir. Bunun içindir ki kitap sanatları içinde ciltçilik ayrı bir yere sahiptir. Türkler bu san'at dalında da Uygurlar döneminde geliştirmiş oldukları yeteneklerini beraberlerinde Anadolu topraklarına getirmişler ve zaman içinde bu san'atın en müstesna örneklerini ortaya koymuşlardır. Beylikler dönemi ve erken Osmanlı dönemi cildcilik san'atı, Selçuklu dönemi san'atından Osmanlı Klasik dönemine geçişte büyük

önem arz eden bir dönemdir. Bu sebeple bahsi geçen dönemlerin dikkatle tetkik edilmesinde san'at tarihimiz açısından büyük fayda vardır.

Biz de yüksek lisans tez çalışmamızda, bahsi geçen dönemlere ait kitap san'atları içerisinde cildcilik san'atının hak ettiği ilgiyi yeterince görememiş olduğuna kanaat ederek, sayın hocam Doç. Dr. Ahmet Saim Arıtan Bey'in de yönlendirmeleri ile çok sayıda yazma eseri bünyesinde bulunduran Tire Necip Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Beylikler Dönemi ve Erken Osmanlı Dönemi cild örnekleri üzerinde incelemelerde bulunmayı tercih ettik.

Çalışmamızın daha anlaşılabilir olması için öncelikle cild san'atının tarifi, cildin tarihçesi, cildin ve kapağın bölümleri, cild üslûbları, cildlerde tezyînât gibi teknik konuları açıklamayı uygun bulduk. Gerekli teknik bilgiler verildikten sonra Necip Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde yaptığımız araştırmalarımızın neticelerini sizlere sunduk.

Araştırmalarımız esnasında Necip Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki bütün örnekler teker teker incelenerek, Beylikler Dönemi ve Erken Osmanlı Dönemine ait eserler diğerlerinden ayrılarak incelenmeye alınmıştır. Ayrıca ele aldığımız eserlere ait bir katalog yapılmış, çalışmamız, fotoğraflar ve çizimlerle desteklenmiştir.

Bu vesile ile beni çalışmaya teşvik eden ve yönlendiren danışman hocam sayın Doç. Dr. Ahmet Saim ARITAN'a; ayrıca bölüm hocalarım Doç. Dr. Fevzi GÜNÜÇ'e, Yrd. Doç. Dr. Mustafa YILDIRIM'a, Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÇAYCI'ya; Necip Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi yetkilisi sayın Ali İhsan YILDIRIM Bey, yardımcısı Nuri GÖKÇEN Bey'e, beni her zaman destekleyen, yardımlarını benden hiçbir zaman esirgemeyen ve çizimlerin bilgisayar kısmındaki yardımlarından dolayı eşim Hakan DÜLGER'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Arife EDİS
Konya 2006

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
A.g.md.	: Adı geçen madde
A.g.t.	: Adı geçen tez
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
H.	: Hicrî
H.Ü.	: Hacettepe Üniversitesi
M.	: Milâdî
M.Ö.	: Milattan Önce
No.	: Numara
S.Ü.	: Selçuk Üniversitesi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Sos. Bil. Enst.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.D.V.	: Türkiye Diyânet Vakfı
T.İ.E.M.	: Türk İslâm Eserleri Müzesi

ÖZET

Kökü çok daha eskilere dayanmasına rağmen, yazılı kaynakların tesbit edilemeyişinden dolayı Türk tarihinin bir yönü hep eksik kalmıştır. Pazırık Kurganı'nda kırık bir çanak içerisinde iki satırlık bir baş sağlığı ile başlayan yazılı tarihimiz, Göktürkler döneminde anıt taşlarla abideleşmiş, Uygurlar döneminde ise matbaanın kullanılıp eserlerin cildlerle muhafaza edilmeye başlanmasıyla büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabulüyle beraber yazıya, kitaba ve kitap san'atlarına verilen önem iyice artmış Osmanlı medeniyetiyle beraber zirve noktasına ulaşmıştır.

Çalışmamız dolayısıyla Tire Necip Paşa Kütüphanesi'ndeki eserleri incelerken ecdadımızın kitap san'atlarında ulaşmış oldukları ustalığa bizzat şahit olma bahtiyarlığına eriştim. Araştırmanın birinci bölümünde cild sanatı hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Katalog bölümünde üzerinde çalışılan eserin ismi, dili, konusu, ölçüleri, sayfa sayısı, ketebesini, müellifi belirtilerek eserin künyesi verildi. Eserin yapım teknikleri, süsleme unsurları ve ketebesine dayanılarak cildin değerlendirilmesi yapıldı.

ABSTRACT

One side of Turkish history is missing all the time because of the non-existence of enough written sources, in spite we have a longer history. Our written history which has started by a condolence which has found on a broken plate in the grave of Pazırık, become a monument at the time of Gokturks by memorial stones and showed a big progress at the time of Uyghurs by the using of printing machines and protecting of books by book covers. The importance of book and book arts has increased by the acceptance of Islam religion by Turks and joined to peak point by the Ottoman civilisation.

When I was examining the books in the Library of Tire Necip Pasha, I felt a big happiness because of seeing the peak point of our ancestors in book arts. In the first chapter, a general information about art of bookbinding has given. In the following chapter, the title of the book, its language and theme, its sizes, its number of pages, its transcribers and its writer had been systematically catalogued; therefore, the title and all other properties of the book had been clearly indicated. A critical analysis of the cover has been made, based on the technical knowledge and elements of adornment and its transcribers.

GİRİŞ

I. KONUNUN TANIMI

Kağıdın icadıyla ortaya çıkan ve kaynağını Orta Asya'dan alan Türk Cilt Sanatı zamanla gelişmiş ve bir san'at kolu haline dönüşmüştür. Cild yapımında kullanılan malzeme ve süsleme özelliklerine göre cild sanatı çeşitli üslûblar geliştirmiştir. Klasik Türk cildi de gelişen bu üsluplar içinde tekâmül etmiş ve bu alanda kendine has özellikleriyle adından söz ettirmiştir.

Tire Necip Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde "Necip Paşa Yazmaları Bölümü"nde 602 cilt yazma eser bulunmaktadır. Bu ciltlerin bir kısmı içinde birden fazla risalenin yer alması neticesinde bu eserlerin sayısı 764 olarak tesbit edilmiştir. Bu eserlerin büyük çoğunluğu Osmanlı dönemine ait yazmalardır. Bunların dışında kütüphaneye sonradan kazandırılan ve "Diğer Vakıf" adıyla tasnif edilmiş bulunan 1611 yazma eser bulunmaktadır.

Yaptığımız ön çalışma neticesinde kütüphanenin Necip Paşa bölümünde yer alan 16., 17. ve 18. Yüzyıllara ait 20 eserin cildiyle ilgili olarak Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinden K. Suzan MAKKACI lisans bitirme tezi; yine aynı fakülteden Necip Paşa Kütüphanesi "Diğer Vakıflarda Yer Alan 17. Yüzyıl Yazma Eserlerin Cilt Kapaklarının Desen Özellikleri" adı altında Zülbiye SEVGİLİ tarafından lisans bitirme tezi hazırlandığını öğrendik. Kütüphanenin Necip Paşa bölümünde yer alan eserlerden klasik dönem ve daha sonraki dönemlere yönelik bir çalışma yapılmış olduğundan; biz de araştırmamızın konusunu Beylikler ve Erken Osmanlı dönemine ait eserlerin cildleri olarak tayin ettik. Bu sebeple çalışmanın temelini Beylikler ve Erken Osmanlı dönemi ciltlerinin malzeme, teknik ve süsleme unsurları oluşturacaktır.

Katalog bölümünden önce cildin tarifi, tarihçesi, bölümleri, malzeme ve teknikleri, tezyinât ve üslupları anlatılmıştır. Katalog bölümünde eserin künyesi; eserin ismi, dil ve konusu, ölçüleri, sayfa sayısı, mevcut olanların ketebe ve müellifleri

verilerek tamamlanmıştır. Cildin yapılış teknikleri ve kompozisyon özellikleri anlatılarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

II. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın konusunu, Tire Necip Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Beylikler dönemine ait 5 ve Erken Osmanlı Dönemine ait 25 adet yazma eserin cildi oluşturmaktadır.

Araştırmaya eserlerin tesbiti ile başlanmıştır. Araştırmanın temelini oluşturan eserlerin fotoğrafları çekilerek, tek tek incelenmiştir. İnceleme esnasında her örneğin ölçüleri alınmış, kullanılan renk, malzeme, süsleme ve teknik özellikleri hakkında kısa notlar alınmıştır. Toplanan bilgiler, konu ile ilgili literatür rehberliğinde değerlendirilmiştir. Yapılan literatür araştırması neticesinde bu konuda yazılmış olan kitap ve makalelerin sayısının yeterli olmadığı kanaati hasıl olmuştur.

Araştırma örneklerin fotoğraflarıyla desteklenmiş, kapakların çizimleriyle zenginleştirilerek bu alanda daha sonra çalışma yapacak olan araştırmacıların yararına sunulmuştur.

III. KONU İLE İLGİLİ LİTERATÜR

Konu ile ilgili olarak taranan literatür arasından araştırmamızda faydalandıklarımızı kronolojik olarak önce kitapları, sonra makaleleri daha sonra tezleri verdik.

KİTAPLAR

1- ÇİĞ, Kemal, *Türk Kitap Kapları*, İstanbul 1971.

Giriş bölümünde cild sanatının tarihi seyri ilk örnekleriyle birlikte anlatılmıştır. Deri cilt yapımında kullanılan malzeme, teknik, süsleme ve kalıplar hakkında bilgi verilmiştir. XV. yüzyıldan günümüze kadar tarihi süreç içindeki Türk deri ciltleri teknik, malzeme, renk ve kompozisyon özellikleri ile birlikte anlatılmıştır. Türk lâke cildlerinin ayrı bir başlık altında anlatıldığı çalışma örneklere ait fotoğraflarla tamamlanmıştır.

2- ÖZCAN, Yılmaz, *Türk Kitap Sanatında Şemse Motifi*, ANKARA 1990.

Şemsenin tanımı yapıldıktan sonra şemse bölümleri anlatılmaktadır. Kalıp ve işleme tekniklerine göre şemse çeşitleri verildikten sonra çalışmaya örnek olan şemselerin kütüphanelerden toplanma usullerine yer verilmiştir. Klasik bir cild ve kapağın bölümleri tanıtıldıktan sonra kabartma şemse süslerinin yapılış teknikleri anlatılmıştır. Kalıpların hazırlanması ve desenlerin çizim aşamaları anlatıldıktan sonra şemselerde kullanılan süsleme türleri ve günümüzde şemselerin kullanılabileceği yerler ve yeni düzenlemelerin nasıl yapılacağı hakkında bilgi verilmiştir.

3- MESARA, Gülbün, *Türk Sanatında İnce Kağıt Oymacılığı (Kat')*, ANKARA 1991.

Katı' sanatının tanımı, tarihçesi, sanatkârları, kağıt oyma tekniği ile yapılmış hat eserleri, el yazmalarındaki katı' süslemeleri, katı' tekniği ile yapılmış çekmeceler ve deri oymacılığı ile ilgili bilgi ve örnekler yer almaktadır. Katı' tekniğinde kullanılan malzemeler ve oymanın hazırlanışı, yapıştırılması, kalıpların yapılışı ve kullanılışı ile ilgili malumatla beraber günümüz kağıt oymacılığı hakkında bilgi verilmiştir. Çalışma örneklerin resimleri ve İngilizce özet ile tamamlanmıştır.

4- ÖZEN, Mine Esiner, *Türk Cilt Sanatı*, ANKARA 1998.

İki ana bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde cildin tarihçesine değinildikten sonra klasik cildin bölümlerine ve çeşitlerine de yer verilmiştir. Ayrıca klasik doğu cildinin özellikleri ve batı cildinden farklılıkları anlatılmıştır. İkinci bölümde ise cildcilere (mücellidan'a) yer verilmiş, çalışma sözlük ve resimlerle tamamlanmıştır.

MAKALELER

1- ÇİĞ, Kemal, "Türk Oymacıları (Katıgları) ve Eserleri" *Yıllık Araştırmalar Dergisi II*, (1957) Ankara 1958, s. 158-179.

Geleneksel Türk el sanatları ve sanatçıları hakkında neşredilmiş eserlerden bahsettikten sonra katı' (oyma) sanatının tarifi yapılmıştır. Katı' sanatının tarih içindeki seyri anlatıldıktan sonra Mehmed bin Gazanfer, Bursalı Fahri gibi katı' sanatçıları

eserleriyle birlikte sunulmuştur. Çalışma, ismi geçen sanatkârların eserlerinin fotoğraflarıyla desteklenmiştir.

2- MUTLU, Belkıs, “Türk Cild Sanatına Toplu Bir Bakış”, *Akademi*, S.5, İstanbul 1966, s.52-57.

Cild çeşitlerinden ve cildin bölümlerinden kısaca bahsederek, Osmanlı devri cild sanatının özelliklerini dönemlerine göre anlatmıştır.

3- ASLANAPA Oktay, “Osmanlı Devri Cild Sanatı” *Türkiyemiz*, S.38, İstanbul 1982, s.12-17.

XV. yüzyıldan başlayarak XX. yüzyıl dahil olmak üzere Osmanlı devri cild sanatı, kompozisyon, motif, malzeme, teknik ve renk özellikleri örneklerle anlatılmıştır. Osmanlı cildi muasırı olan İslam cildleriyle mukayese edilmiştir.

4- TANINDI Zeren, “İslam’da Kitap Kapları ve Ustaları” *Yeni Boyut*, s.23, İstanbul 1984, s.20-22.

Sanat değeri olan bir el yazması eserin özellikleri anlatıldıktan sonra İslam cildinin ilk örnekleri, sanat merkezleri ve sanat koruyucularına yer verilmiştir. Çeşitli cilt tekniklerinin yanı sıra kat’ ve lâke cildler üzerinde örneklerle durulmuştur. İslam dünyasındaki mücellidlerle ilgili bilgilerin yanında XX. yüzyıl Türk mücellid isimleri de zikredilmiştir.

5- BODUR Fulya, “Osmanlı Lâke Sanatı ve XVIII. Yüzyıl Üstâdı Ali Üsküdârî” *Türkiyemiz*, S.47, İstanbul 1985, s.1-9.

Lâk’ın tanımından sonra lâke sanatının tarihçesi ve lâke teknikleri anlatılmıştır. XVIII yüzyıl Osmanlı sanatında lâke sanatına en parlak devrini yaşatan ve lâke sanatçısı olan Ali Üsküdârî, ortaya koyduğu eserleri ile anlatılmıştır.

6- ÖZEN Mine Esiner, “Klasik Cild Sanatımızın Bazı Özellikleri” *Antika* S.25, İstanbul 1987, s.4-7.

Cildin tanımından sonra klasik bir cildin bölümleri, kullanılan malzeme ve tekniğe göre cild çeşitleri ve cildin yapılış teknikleri anlatılmıştır. Memlûk ve Selçuklu cildleri hakkında kısa bilgi verilmiştir. XV. yüzyıldan itibaren Osmanlı cildleri,

yapımında kullanılan malzeme, teknik ve tezyînâtı tarihi gelişim süreci içinde anlatılmıştır.

7- CUNBUR Müjgan, “Milli Kültürümüzde Kitap Sanatları” *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*, Ankara 1990, s.153-182.

Kitap sanatları esas ve yardımcı sanat dalları olarak iki başlık altında incelenmiştir. Esas kitap sanatları içinde yer alan hat, tezhib, minyatür ve cild sanatlarının tarihçeleri, örnekleri ve sanatçılarıyla tek tek anlatılmıştır. Yardımcı kitap sanatlarından olan aharcılık, kağıt makasçılığı, rıhçılık, mürekkepçilik vs. gibi sanatların geçmişlerine topluca bakılmış, ebrûculuk ayrıca ele alınmıştır. Kitap sanatlarının bugünkü durumu, diğer milli kültür unsurlarımız arasındaki yeri ve değeri, korunması, yayılması, araştırılarak geliştirilmesi ve eğitim tedbirleri üzerinde durulmuştur.

8- TANINDI Zeren, “Karamanlı Beyliği’nde Kitap Sanatı” *Kültür ve Sanat*, S.12, İstanbul 1991, s.42-44.

14. Yüzyıl başlarında Memlûklulerle sıkı ilişki içinde bulunan ve Anadolu’da sanatın hamiliğini yapan Karamanoğulları Beyliği kitap sanatları Mevlana Müzesinde bulunan iki eserle anlatılmıştır.

9- ASLANAPA Oktay, “Orta Asya’da Cild San’atı” *Lâle S. ? İstanbul 1992, s.25-34.*

Timur ve Şahruh zamanında en parlak devrini yaşayan Timurlu devri Herat ciltleri ve bu dönemde kurulan kitap sanatları akademisine yer verilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Türk İslam Eserleri Müzesi ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde bulunan Timur devri Herat cildleri, Karakoyunlu ve Akkoyunlu cildleri fotoğrafları verilerek anlatılmıştır. Cild yapımında kullanılan malzeme ve teknikler, cildlerin tezyininde kullanılan motif ve kompozisyon özellikleriyle Herat ciltleri ile Türkmen ciltleri mukayese edilmiştir.

10- ARITAN Ahmet Saim, “Ciltçilik” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.VII, İstanbul 1993, s.551-557.

Cildin tanımı yapıldıktan sonra başlangıcından itibaren cild sanatının tarihsel gelişimi anlatılmaktadır. İslam cild sanatı içinde yer alan cild üslûbları ve çeşitleri

hakkında bilgi verilmektedir. Mücellitler ve cildcilik teşkilatı konusunda verilen bilgilerden sonra cildin yapılışı, cild yapımında kullanılan malzeme, alet ve tekniklere yer verilmektedir. Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemi cildi mukayeseli olarak anlatılmaktadır. Osmanlı dönemi cildi XV.-XX. yüzyıllar arasında erken, klasik ve son dönem özellikleri ortaya konularak anlatılmaktadır.

11- ÖZEN, Mine Esiner, “Hayvan Resimli Ciltler” *Tombak*, S.VI, İstanbul 1995, s.30-34.

Kullanılan malzemeye göre cilt çeşitlerine ve klasik bir cildin bölümlerine kısaca yer verilmiştir. Cildin tezyînâtında hayvan resimlerinin görüldüğü yerler anlatıldıktan sonra katı’ sanatının tanımı yapılmıştır. Katı’ sanatı İran ve Fatih dönemi özellikleri ile anlatılmıştır. Çeşitli kütüphanelerde yer alan örneklerde resmedilen hayvanlar anlatılmış, hayvan resimli cildlerin yapımında kullanılan kalıpların hazırlanması hakkında bilgi verilmiştir.

12- TANINDI Zeren, “Mimar Sinan Çağında Türk Kitap Sanatının Ünlü Ustaları” *Uluslar Arası Mimar Sinan Sempozyumu Bildirileri (1988 Ankara)*, Ankara 1996, s.139-157.

Osmanlı sarayında sanatkarlara ve sanat eserlerine verilen değer anlatıldıktan sonra ehl-i hiref teşkilatı içinde yer alan kitap sanatçılarının sayıları hakkında bilgi verilmektedir. Sanat eseri olacak kitabın hazırlanması, dönemin hattat, müzehhib, mücellid, nakkaş ve kağıt oymacıları ortaya koydukları eserler ve yetiştirdikleri talebeleriyle birlikte anlatılmaktadır.

13- TANINDI Zeren, “Osmanlı Sanatında Cild” *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. XI, Ankara 1999, s.103-107.

XV. yüzyılın birinci yarısında ortaya konulan ve Osmanlı cilt sanatının “ilk örnekleri” olarak nitelendirilen eserler tanıtılmıştır. Fatih Sultan Mehmet’in kitaplarının ciltleri, gömme şemseli ve köşebendli ciltlerin yaygınlaştığı XV. yüzyıl sonu-XVI. yüzyıl başları örneklerle anlatılmıştır. XVI. yüzyılda Mücellit Mehmet Çelebi ve eserleri, rugâni kitap kapları, işlemeli ve murassa ciltler, bazı yeniliklerin görüldüğü XVII. yüzyıl başından XX. yüzyıl sonuna kadar Osmanlı cildi örneklerle anlatılmıştır.

14- ARITAN Ahmet Saim, “Selçuklu Cildi’nin Osmanlı Cildi’ne Etkileri”
H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu Bildirileri, Ankara 2001, s.29-40.

Türk cild sanatının tarihçesine kısaca yer verilmiştir. Selçuklu cildinin Osmanlı cildleri üzerindeki etkisi Süleymaniye Kütüphanesi ve Mevlana Müzesi’nde bulunan 4 örneğin tanıtımı ve fotoğraflarıyla açıklanmıştır.

15- ARITAN Ahmet Saim, “Selçuklu Cildlerinde İmzalar” I. Uluslar Arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildirileri, C.I, Konya 2001, s.39-42.

Türk-İslam sanatının tarihçesine değinildikten sonra çeşitli müze ve kütüphanelerde bulunan Selçuklu cildleri üzerinde görülen usta isimleri, imzaların bulunduğu yerler, uygulanış şekilleri örneklerle anlatılmıştır.

16- ARITAN Ahmet Saim, “Anadolu Selçuklu Cild Sanatı” *Türkler Ansiklopedisi, C.VII, Ankara 2002, s.933-943.*

Cildin tanımı yapıldıktan sonra Türk tarihi içinde başlangıcından Osmanlı dönemi de dahil olmak üzere cild sanatının tarihi seyri genel olarak anlatılmaktadır. Selçuklu cildlerinde görülen tezyînât, cild yapımında kullanılan malzeme ve teknik özellikleri anlatıldıktan sonra Selçuklu cildlerinin üslûb ve kompozisyonuyla çalışma tamamlanmıştır.

17- ARITAN Ahmet Saim, “Anadolu Selçuklu ve Bu Üslûbu Taşıyan Cildlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi” *İSTEM S.I, Konya 2003, s.85-102.*

Ülke genelinde bulunan çeşitli kütüphane ve müzelerden toplanan örneklerden Anadolu Selçuklu ve bu üslûbu taşıyan cildlerdeki zencireklerin tipolojisi yapılmıştır. Müze ve kütüphanelerden toplanan 105 örneğin bir kısmının fotoğraflarıyla, diğer kısmının stampajlarıyla 27 zencirek tipi anlatılmıştır.

18- ARITAN Ahmet Saim, “Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Cild Sanatı”
H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü “Sanatta Anadolu-Asya İlişkileri (Beyhan Karamağaralı’ya Armağan) Sempozyumu 6-7 Mart 2003”Ankara 2006, s. 25-38.

Menşei Orta Asya olan Türk sanatına kısaca değinildikten sonra Batılı sanat tarihçilerinin Türk sanatına karşı olan tutumları ve Türk sanat eserlerini başka kültürlere nasıl atfettiklerine yer verilmektedir. Türk cild sanatının tarihi başlangıcı örneklerle anlatılmıştır. Anadolu Selçuklu cild sanatının üslûp özelliklerine ve tesbit edilen mücellit isimlerine yer verilmiştir. Ayrıca Selçuklu ciltlerinin muasırı olan cildler üzerindeki etkisine de değinilmiştir. Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemi arasında köprü vazifesi gören Beylikler devrinden Karamanoğulları cild sanatına yer verilmiştir. Osmanlı cildi ve günümüz cildlerine de yer verilen çalışma günümüz cild ustaları ile nihayet bulmuştur.

19- TANINDI Zeren, “Kitap ve Cildi” *Osmanlı Uygarlığı Ansiklopedisi*, C.II, Ankara 2004, s.840-863.

Sanat değeri taşıyan el yazmasının özelliklerinden sonra cildin tanımı ve cildin bölümlerine yer verilmiştir. Deriyle kaplı ilk cild örnekleri ve orta çağ islam kitap kaplarının zengin örnekleri, süslemeleri ve kompozisyonlarıyla anlatılmıştır.

TEZLER

1- ARITAN, Ahmet Sâim, *Konya Müzelerinde Bulunan Selçuklu Cildlerinin Özellikleri*, (S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1987.

Giriş kısmında cildin tarifi, İslam dünyasında ve Batı’da cildin tarihçesi, cild ekolleri, bölümleri, çeşitleri ve cildin yapılışı anlatılmıştır. Mücellid ve cildcilik teşkilatına da yer verilmiştir. Birinci bölümde, genel olarak Selçuklu cildinin portresi yapılmış, Selçuklu cild yapımında kullanılan malzeme, teknik ve cildlerde yer alan süsleme kompozisyonları anlatılmıştır. Son olarak Artukoğulları ve Karamanoğulları cildciliğine değinilmiştir. Katalog bölümünde ise Konya müzelerinde bulunan selçuklu cildleri incelenerek örnekler fotoğraflarla anlatılmış ve değerlendirmeleri yapılmıştır.

2- ARITAN Ahmet Saim, *Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Anadolu Selçuklu Cildleri*, (S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1992.

Beş ana bölümden oluşan çalışmanın giriş bölümünde cildin tarifi ve Türk cild sanatının tarihçesine kısaca yer verilmiştir. Cilt ekolleri ve çeşitlerine değinildikten sonra mücellidlik ve cildcilik teşkilatı hakkında bilgi verilmiştir. Cildin yapılışının anlatılmasından sonra Anadolu Selçuklu ve Beylikler tarihine kısaca yer verilmiştir. Birinci bölümde Anadolu Selçuklu cildlerinde tezyînât ile cildlerde görülen motiflerle, mimari ve diğer Türk sanatlarında kullanılan motifler arasındaki benzerlikler örnekler verilerek anlatılmıştır. İkinci bölümde, Anadolu Selçuklu cildinin ve kapağının bölümleri çizimlerle anlatılmıştır. Üçüncü bölümde; Selçuklu cildlerinde kullanılan malzeme, teknik, üslûb, kompozisyon ve ölçülere yer verildikten sonra şemse, zencirek, köşebend ve mikleb tipolojisi yapılmıştır. Dördüncü bölümde Anadolu'da Konya dışında yer alan kütüphane ve müzelerde bulunan Anadolu Selçuklu ve bu üslûbu taşıyan cild örneklerinin bulunduğu katalog bölümü yer almaktadır. Beşinci bölümde Anadolu Selçuklu ve muâsırı Türk İslam cildlerinin mukayese ve değerlendirmesi yer almaktadır.

I. BÖLÜM

I. CİLD SAN'ATI

Yazının icadı ve kitaplar haline getirilerek kalıcılık kazanması ile birlikte, onları koruyucu, sayfalarının dağılıp bükülmesini engelleyici bir “kapak” kullanma ihtiyacı da doğdu. Başlangıçta bu kabuk, ya ince bir mukavvadan ya da genellikle deriden yapılıyordu. Zaman içinde bu işlem cildcilik zanaatına dönüştü¹.

I.1.Cildin Tarifi

Bir mecmua veya kitabın yapraklarını dağılmadan ve sırası bozulmadan bir arada tutabilmek için yapılan koruyucu kapağa cilt (cild) denilmekte ve Arapça “deri” anlamına gelen bu ismin, genellikle ciltlerin bu işe en uygun malzeme olan deriden yapılması sebebiyle verildiği bilinmektedir².

Cild konusunda çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Bunlar:

Cild, deri ve kap mânâsına gelen Arapça bir kelime olup, bir mecmua veya bir kitabın yapraklarını dağılmaktan korumak ve bir arada toplu olarak bulundurmak için, ince tahtadan, deriden veya üzerine deri, kağıt, bez gibi şeyler kaplı mukavvâdan yapılan kaplara denir³.

Elle yazılan veya basılan bir kitabın dağılmasını önlemek, kitabı dış etkenlerden korumak için dışına geçirilen mukavva veya deri kapağa verilen isimdir⁴.

Cildcilik, yazılı veya basılı eserlerin, sayfalarının bir araya toplanarak, kolayca kullanılmasını, dış etkilerden korunmasını ve görünüşüne bir güzellik verilmesini sağlama maksadıyla sert veya yumuşak mukavva, deri veya bezden bir kapak geçirilmesi işlemine denir. Esere takılan kapağa da cild adı verilir⁵.

¹ Muammer Ülker, “Ciltçilik San’atı” *Geleneksel Türk El San’atları*, İstanbul 1995, s.359.

² Ahmet Sâim Arıtan, “Ciltçilik” *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. VII, İstanbul 1993, s.551.

³ Celal Esat Arseven, “Cild”, *Sanat Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul 1983, s.341.

⁴ Mehmet Önder, *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*, Ankara 1998, s.44-45.

⁵ Yeni Türk Ansiklopedisi, “Ciltçilik”, C.II, İstanbul 1985, s.508.

Cild, aynı boyda kağıt, ya da formalardan meydana gelmiş kitap ve dergilerin rahatça okunabilmeleri, uzun süre dağılmadan saklanabilmeleri için, üzerlerine deri, bez ya da kartondan geçirilen kapağa verilen isimdir⁶.

Yazılı ve basılı eserlerin (kitapların) sırası ile dağılmadan muhafaza edilmesi ve yapraklarının yıpranmasını önlemek için yapılan koruyucu sert kapaklara cild denir⁷.

I.2. Cildin Tarihçesi

I.2.1. Türkler’de Cild

XX. yüzyıl başlarında Pazırık ve Noin Ula bölgelerinde yapılan arkeolojik kazılar neticesinde elde edilen buluntular arasında üzerinde hayvan mücadelesi bulunan halı, gümüş göğüslük, üzerinde erkek portresi bulunan kumaş parçası ve keçe üzerine deriden yapılmış üç hayvan resmi vardır⁸. Sanatçı bir ruha sahip olan Türkler, günlük hayatlarında kullandıkları hemen her türlü eşyayı bezemeyi sevmişler ve madeni işledikleri gibi deriyi de işlemişlerdir.

Kağıt M. S. II. yüzyılın başında Çin’de icad edildi⁹. Çinlilerin resim ve yazıları kitap şeklinde olmayıp rulo (tomar) şeklinde kıvrılıp sandıklarda korunurdu. Çin’de tomar halinde çok kitap bulunuyordu. Kağıt yapımını Çinlilerden öğrenen Türkler, cilt yapımını Çinlilerden önce başarmışlardır¹⁰. Çin’de ciltçiliğin gelişip bir sanat kolu haline gelmesi Uygur sanatkarlarının Çin illerine göçüp yerleşmesiyle başlamıştır. Orta Asya Türklerinin ciltcilikte deri kullandıkları, ilk defa deri üzerine madeni kalıplarla süsler bastıkları, Bin-Buda mağaralarında İngiliz araştırmacı Dr. Aurel Stein ve Fransız Sinologlarından Paul Pelliot tarafından yapılan araştırmalar sonucunda ele geçirilen parçalardan anlaşılmıştır. O tarihlerde Uygurların klişe baskıyı kullandıkları da bugün bilinmektedir¹¹.

⁶ Hayat Ansiklopedisi, “Cilt ve Ciltçilik” C.II, İstanbul 1982, s.841.

⁷ Nur Taviloğlu, “Geleneksel Sanatlarımızın Önemli Bir Kolu Olan Cildcilik ve Bugünkü Durumu”, *Türkiye’de Sanatın Bugünü ve Yarını*, Ankara 1985, s.477

⁸ Lazsle Rasony, *Tarihte Türklük*, Ankara 1996, s.41-42.

⁹ Jonathan M. Bloom, *Kağıda İşlenen Uygarlık*, İstanbul 2003, s.34.

¹⁰ Wolfram Eberhard, *Çin Tarihi*, Ankara 1987, s.120,221.

¹¹ İsmet Binark, *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, Ankara 1975, s.1,3

Doğu Türkistan ve Mısır'da Ortaçağın ilk dönemlerinden itibaren bilinen cilt sanatına¹² dair ilk örnekler, Doğu Türkistan'da Mani dinini kabul eden Uygur Türklerine aittir. Uygurlara ait üç tür cild örneği bulunmuştur. Bunlar: Doğu Asya Çin tarzı tomarlar, alt ve üstü tahta kapaklı ve üstten alta geçirilen sicimin tahtaların dışında düğümlenmesiyle elde edilen ciltler ve dikişli formların üzerine yapılan deri ciltler¹³.

Turfan araştırma ekibinin Alman şefi Alfred Von Le Coq Uygur şehri olan Karahoço'da iki parça kitap kapağı bulmuştur. Bulduğu bu iki parça kitap kapağını VI. ve IX. yüzyıllara tarihlendirmiştir¹⁴. Bu ciltler minyatür ve tezhiplerle bezenmiş yazma eserleri örtmekte olup üzerindeki tezyinat geometriktir. Cildler, deriden kalıp usulüne göre hazırlanıp, yer yer bıçakla oyulmuş, altına yaldızlı deri yapııştırılmıştır¹⁵. Aynı teknik ve dekoratif unsurlara Mısır'daki Kıptî ciltlerinde de rastlanmış ve buna bağlı olarak Adolf Grohman cildcilik sanatının Nil'den Doğu Türkistan'a taşındığını iddia etmiştir¹⁶. Cilt sanatı Ortaçağın erken dönemlerinde Doğu Türkistan ve Mısır'da biliniyordu. Aynı zaman diliminde ve her iki bölgede cild örnekleri görüldüğüne göre Mısır-Kıptî cildlerinin Türklerin yerleşim yerlerinde bulunan cildlere tercih edilmeve kaynak gösterilme sebebi, Türk-İslam cildinin Hıristiyanlığa bağlama gayesi olabilir¹⁷.

Bu örneklerden bir diğeri de, P.K. Koslov tarafından yine Karahoço'da bulunmuştur. S.F. Oldenburg, bu araştırmanın tahlilini yaparak, bu kitap kapağının XIII. yüzyıla ait olduğunu belirtmiştir. Bu kapağın ortasında şemse bulunmaktadır. Köşebendleri ve kenar bordürleri olan bu cilt oyma olarak yapılmış ve Selçuklu ciltleri ile aynı özelliklere sahiptir.

Bütün bunlardan anlaşılmaktadır ki, bir Türk devleti olan Uygurlar, yeryüzünde ilk defa bugünkü manada bir kitap cildi yapmışlar ve bunda kendilerine has üslubu kullanmışlardır¹⁸.

¹² Mehmet Ağaoğlu, *Persian Bookbinding*, Michiagan 1935, s.1

¹³ Şinasi Tekin, *Eski Türklerde Yazı, Kağıt, Kitap ve Kağıt Damgaları*, İstanbul 1993, s.42-44.

¹⁴ Mehmet Ağaoğlu, *a.g.e.*, s.1.

¹⁵ Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt San'atı", *Türkler*, C.VII. Ankara 2002, s.933.

¹⁶ Mehmet Ağaoğlu, *a.g.e.*, s.1.

¹⁷ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Müzelerinde Bulunan Selçuklu Cildlerinin Özellikleri*, (S.Ü. Sos. Bil. Enst.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1987, s.3-5.

¹⁸ Ahmet Saim Arıtan, *a.g.t.*, s.11.

Orta Asya kaynaklı olan cild sanatı Türklerin İslamiyete girmesiyle büyük gelişme göstermiştir. Halife Mu'tasım zamanında (IX. y.y.) Sâmarrâ'ya giden Uygur Türkleri bu memleketlerde cild sanatının ilerlemesinde ve bir sanat kolu olarak yerleşmesinde büyük rol oynamışlar ve kendi sanat damgalarını gittikleri ülkelerin ciltlerine vurmuşlardır¹⁹. İslam cild sanatının deriyle kaplı ilk örnekleri San'a, Kayrevan ve Şam ulu camilerinde bulunan ve IX.-X. yüzyıllara tarihlenen Kur'an nüshalarına aittir. Tahta iskeletli olan ciltler yatay olarak tasarlanmış ve miklepsiz yapılmışlardır. Tahta iskelet üzerine kaplanan deride süslemeler dış yüze yapılmıştır. Bu bölümlere alet veya küçük kalıplarla süslemeler yapılmıştır. Bazı örneklerin cildinin ortasına bir semse, köşelerine de okbaşı şeklinde köşebenler yapılmıştır²⁰. XII. yüzyıla kadar Gazneliler ve Büyük Selçuklular ile devam eden İslam cild sanatına XII. ve XII. yüzyıllarda, Rûmî denilen Anadolu Selçuklu cild üslubu hakim olmuştur. X-XIII. yüzyıllarda yapılan bütün İslam cildleri arasında büyük benzerlikler görülür, bu durum XIV. yüzyılda da kısmen devam etmiştir²¹.

XI. yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu'ya hakim olan Selçuklular, burada XII. ve XIII. yüzyıllarda çok güzel cildler meydana getirmişlerdir. Selçuklu cildi, Orta Asya Türk cild sanatı birikimini Anadolu'ya taşımış ve Anadolu'da geliştirip güzelleştirmişlerdir. Rûmî denilen Anadolu Selçuklu cild üslûbu, XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Memlûkler'de, XIV. yüzyıldan itibaren de İlhanlılar'da ve Anadolu beyliklerinde devam etmiş ve aynı zamanda Osmanlı cild sanatına geçişi sağlamıştır²².

XIII. yüzyıl sonu-XIV. yüzyıl birinci çeyreğinde sona eren Anadolu Selçuklu cildinin etkileri Beylikler dönemi ve Klâsik dönemin hemen öncesinde XV. yüzyıl sonlarında Osmanlı cildinde görülür²³. Karamanlı beylerden Halil b. Mahmud için H/714 (M/1314-15) de hazırlanan ve Konya Mevlana Müzesi No:12/I-II de kayıtlı olan Kur'an-ı Kerim ile aynı müzede No: 13'de kayıtlı olan Kur'an-ı Kerim nüshası ile Mevlana'nın Mesnevî ve Dîvân-ı Kebîr nüshalarının tezhipli örnekleri XIV. yüzyıl boyunca Anadolu'da kitap sanatlarının hâmilliğini Karamanlı Beyliği'nin yaptığını

¹⁹ İsmet Binark, *a.g.e.*, s.3-4.

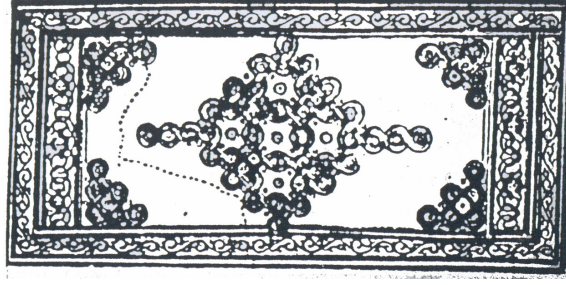
²⁰ Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi", *Osmanlı Uygarlığı Ansiklopedisi*, C. II, Ankara 2004, s.842.

²¹ Ahmet Sâim Arıtan "Anadolu Selçuklu.....", s.933.

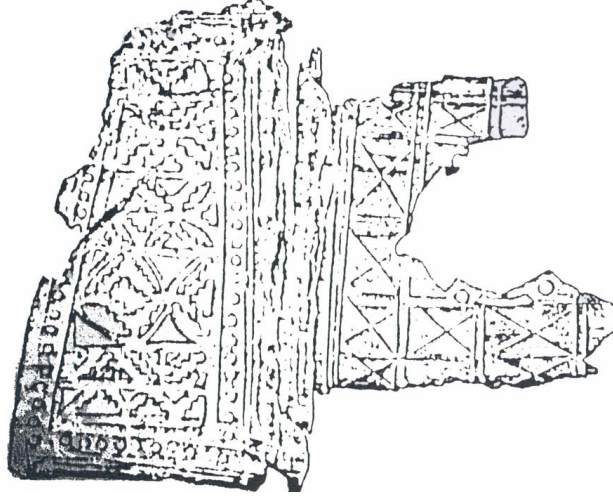
²² Ahmet Sâim Arıtan "Ciltçilik", s.552.

²³ Bakınız; Ahmet Saim Arıtan, "Selçuklu Cildi'nin Osmanlı Cildi'ne Etkileri", *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara 2001, s.30.

gösterir²⁴. Karamanoğlu cildinin XIV. ve XV. yüzyıllardaki gelişim çizgisi, Türk cilt sanatı gelişim çizgisi paralelindedir²⁵.

Resim 1: P.K. Koslov tarafından Karahoço'da ortaya çıkarılan cilt kapağı (XIII. y.y.)

Resim 2: Karahoço'da A. Von le Coq tarafından bulunan ilk cilt kapakları (VII.-VIII. y.y.)

²⁴ Zeren Tanındı, “Konya Mevlana Müzesi’nde 677 ve 665 Yıllık Kur’anlar, Karamanlı Beyliğinde Kitap Sanatı”, *Kültür ve Sanat*, S.12, İstanbul 1991, s.42-44.

²⁵ Ahmet Saim Arıtan, “Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Cilt Sanatı”, *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü “Sanatta Anadolu-Asya İlişkileri (Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı’ya Armağan) Sempozyumu 6-7 Mart 2003”* Ankara 2006, s.30.

XV. yüzyılda Memlûklü cildciliğiyle Osmanlı cildciliği arasında büyük bir paralellik görülmektedir. Bu sırada Timurlularla Karakoyunlular ve Akkoyunlular zamanında da güzel cild kapakları yapılmıştır²⁶. XV. yüzyılda, klasik üslûb olarak adlandırılan Timur devri Herat cildleri Baysungur Mirza tarafından kurulan san'at akademisinde yapılmışlardır²⁷. XV. yüzyıl Timurlu ciltlerinin deri dış kapaklarında sıkça kullanılan hayvan mücadelelerini gösteren süslemeler alet veya kalıpla yapılmıştır. Özellikle deriyle kaplı ciltlere blok kalıpla uygulanan orman tasvirlerinin ustalıklı olanlarını Timurî ve Türkmen mücellitlerler, rugânî teknikteki ciltlerin göz kamaştırıcı örneklerini önce Timurî Heratlı nakkaşlar, sonra Safevî nakkaşlar hazırlamışlardır²⁸. Timurlu, Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmenleri döneminin mücellitlerinin zariflik ve incelikleri deri oymadaki şaşırtıcı ustalıklarında görülür. Kat' bezemede deri dantel gibi oyulur ve bezemenin etkisini kuvvetlendirmek için zemin çeşitli renklerde boyanır veya renkli kumaşla, kağıtla kaplanır²⁹.

Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmenleri'nin ciltlerinde önceleri Timurlu devri Şiraz cilt sanatının etkileri görülmüş, daha sonra Türkmen saraylarında çalışan ustalar tarafından Herat ciltlerinden farklı, belirli özelliklere sahip bir şekilde yapılmışlardır. Türkmen ciltlerinde şemse-köşebend sistemi hakim iken Herat ciltlerinde yer alan pano halindeki tabiat tasvirleri görülmez. Türkmen ciltlerinde şemseler gömme ve kabartma olarak kullanıldıklarından Herat ciltlerinden daha dayanıklı olmuşlardır³⁰.

Osmanlı devri XV. yüzyıl cild sanatı, diğer sanat kollarıyla paralel olarak gelişmiş ve Fatih zamanında, Orta Asya ve Selçuk eserlerinden ayrılarak, özel bir karakter kazanmıştır³¹. Bu dönemde saray mücellitlerinin hazırladıkları deri ciltlerde genelde uygulanan tasarım, dış yüzlerde cilt yüzeyine oranla iri, kenarları dilimli, salbekli oval şemse ve köşebentlerdir. Oyma deriden yapılan süslemeler iç kapakta kullanılmıştır³². Osmanlı cildlerinde iç kapak bordo ve açık kahverengi deri kaplı olup

²⁶ Ahmet Sâim Arıtan "Ciltçilik", s.552.

²⁷ Oktay Aslanapa, "Orta Asya'da Cild San'atı", *Lale S...* İstanbul 1992, s.26.

²⁸ Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi", s.842-843, 846.

²⁹ Zeren Tanındı, "İslam'da Kitap Kapları ve Ustaları", *Yeni Boyut*, S.23, İstanbul 1984, s.20.

³⁰ Oktay Aslanapa, "Orta Asya ...", s.32.

³¹ Kemal Çiğ, *Türk Kitap Kapları*, İstanbul 1971, s.12-13; Oktay Aslanapa, "Osmanlı Devri Cild Sanatı" *Türkiyemiz*, S. 38, İstanbul 1982, s.12-14.

³² Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi", s.846.

altın yıldız zeminde müşebbek (kat') şemse ve köşebend süslemelidir. Bu süsleme bazı cildlerde sertab ve mikleb içinde de yer almıştır. İç kapaktaki kat' süsler Timur cildlerinde çok ince ve çok renkli, Fatih devri cildlerinde ise genellikle daha kalın ve en çok iki renklidir³³.

Deri ciltlerin dış kapaklarına rugâni teknikte süsleme yapılması da bu yüzyılda olmuştur. Ayrıca Sultan II. Mehmed için hazırlanmış bir grup kitabın iç ve dış kapaklarına kırmızı, yeşil, desenli veya düz kadife, desenli saten, ipekli, pamuklu çizgili dokumaların kaplandığı görülür. Bu kumaşların hiçbiri cilt için özel olarak dokunmamıştır³⁴.

II. Bayezid döneminde (1481-1512), sarayda ilk mücellithane açılmıştır³⁵. Sarayın her türlü sanat ihtiyacını karşılayan ehl-i hıref teşkilatı içinde mücellitler de ayrı bir topluluk oluşturuyordu. Ehl-i hırefe bağlı mücellit isimleri maaş defterlerinde kayıtlıdır. XVI. yüzyılın ilk yarısına ait olan kayıtlardan yaklaşık yirmi mücellit ve çırağının bu dönem saray nakkaşhanesinde çalıştığı anlaşılıyor³⁶. Bu dönemde yapılan ciltlerde vişne rengi deri kullanılmaya başlanmış, motifler zenginleşmiş, çizgi ve desenler çok incelmıştır³⁷.

Bu dönem kitap kaplarında kullanılan süslemelerde mücellidler klâsik geleneği devam ettirmekle beraber yeniliklerden de geri kalmamışlardır. Bu yenilik şemse ve köşebend içlerini dolduran bezeme tasarımında görülmüştür. Dilimli oval şemse ve köşebendler içinde bir yaprak kümesinden veya birkaç saptan çıkan ince dal şemse içinde dağılır, kıvrılır veya kıvrılarak aşağı uzanarak kompozisyon tamamlanır. Bu dallar, üzerinde hançerî yapraklar, tomurcuk halinde açmış veya buket halinde hatâîler sıralanmıştır. Enli gömme bordürlerde de hatâî bulut düzenlemesi yapılmıştır. Saz üslûbu olarak tanımlanan bu tasarım miklebin şemse ve köşebendlerinde de uygulanmıştır³⁸. Osmanlı san'atının yaygın bir bezeme üslubu olan saz üslubu Kanûnî

³³ Mine Esiner Özen, *Türk Cilt Sanatı*, Ankara 1998, s.17.

³⁴ Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi", s.846.

³⁵ Belkis Mutlu, "Türk Cilt Sanatına Toplu Bir Bakış", *Akademi*, S.5, İstanbul 1966, s.52.

³⁶ Zeren Tanındı, "Mimar Sinan Çağında Türk Kitap Sanatı", *Uluslar Arası Mimar Sinan Sempozyumu Bildirileri*, (Ankara 1988) Ankara 1996, s.149.

³⁷ Müjgan Cunbur, "Milli Kültürümüzde Kitap Sanatları", *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*, Ankara 1990, s.170.

³⁸ Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cild", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.XI, Ankara 1999, s.104.

döneminde eserler vermiş olan Şah Kulu tarafından başlatılmıştır. Saz üslubu, XVI. yüzyıl ortalarından XVII. yüzyıl ortalarına kadar geçerliliğini korumuş, XVIII. yüzyılda da lâke işçiliğinde yeniden yorumlanmıştır³⁹.

XVII. yüzyıldan itibaren cilt sanatında bir gerileme başlamış, cildi süsleyen unsurlarda ölçü ahengi kaybolmuş, şemseye göre salbekler çok büyümüş veya şemse inceliğini korurken bordürler iyice kalınlaşmış, işlemlerde uyumsuzluklar görülmüştür. Bu arada şemselerin dikdörtgen biçiminde yapılıp yan ve tepelerinin çıkıntılı şemselerin ise kapağın üstünü tamamen kapladığı “şükûfe” ciltlerin ilk örnekleri yine bu asırda verilmiştir⁴⁰.

XVIII. yüzyılda klâsik şemseli cildlerin çok güzel örnekleri yapılmıştır. Dış ve iç kapak süslemeleri artmış; her renk deri ve daha bol altın kullanılmıştır. Bu yüzyılda klâsik teknikte ve motiflerin bütün yüzeyi tamamen kapladığı cildler de yapılmıştır⁴¹. Şükûfe cilt, XVIII. yüzyılda gelişmekle birlikte Üçüncü Ahmed devrinde klasik devir ciltçiliğinin nefis örnekleri yapılmıştır. Yine bu asrın ortalarında lâke ciltler, realist motifli ciltler yanında yekşâh ciltler yapılmış, yüzyılın ikinci yarısında Avrupa ciltleri taklit edilerek bezemelerde rokoko motifler görülmeye başlanmıştır⁴².

XIX. yüzyılda demir kakmalı (yekşâh), rokoko ciltler⁴³ ve zilbahar (kafes) cildler yaygınlaşmış; şemseli cild sayısı iyice azalmıştır. Ayrıca basılı eserlerin çoğalmasıyla, Batı tarzı deri cildler yanında, “Yıldız Cildi” denilen bir yüzüne altın yıldızla Osmanlı saltanat arması, diğerine ay yıldız basılı deri, atlas ve kadife cildler yapılmıştır⁴⁴.

XX. yüzyılda daha çok Alman ve Fransız ciltlerinin tesirinde kalındığı, bazen Türk motiflerinin de kullanıldığı ve herhangi bir üslûb ve ekole bağlılığın görülmediği çöküş dönemidir. Cumhuriyet’ten bu yana Necmeddin Okyay, Sami Okyay, Mustafa Düzgünman ve Emin Barın Türk Cilt San’atı’nı yaşatmaya çalışmışlardır. Türkiyede bugün cilt ile ilgili tek okul “Mimar Sinan Üniversitesi Güzel San’atlar Fakültesi”nin

³⁹ Banu Mâhir, “Saz Yolu”, *Türkiyemiz*, S.54, İstanbul 1988, s.28.

⁴⁰ Müjgan Cunbur, “Milli Kültürümüzde”, s.170-171.

⁴¹ Mine Esiner Özen, *a.g.e.*, s.19.

⁴² Müjgan Cunbur, “Milli Kültürümüz”, s.170-171.

⁴³ Müjgan Cunbur, “Milli Kültürümüz”, s.171.

ilgili bölümüdür. Günümüzde Klasik Türk cildinin omuzlayan sanatkarlar İslam Seçen, M. Ali Kunduracıoğlu, Habib İşmen ve Gürcan Mavili'dir⁴⁵.

I.2.2. Batı'da Cild

Papirüs (bir çeşit bitki), deri ya da parşömen (Bergama derisi) üzerine yazılan metinler, ağaçtan yapılmış tahta bir çubuğa sarılarak rulo yapılırdı⁴⁶. Cildcilik, tomar (rulo) şeklinde olan kitapların yerini, Romalılar devrinde yaprakları dikdörtgen biçiminde kesilmiş kodeks'in almasıyla ortaya çıkmıştır. Ele geçmiş en eski cild kapakları IV. yüzyıla ait olup papirüs üzerine sade ve gösterişsiz bir şekilde meşin kaplanarak yapılmışlardır⁴⁷. Sargı şeklinde olan en eski el yazıları çok zaman kıymetli tahtadan yapılmış kılıf ve kutularda saklanırdı⁴⁸. Bunlara Yunanistan'da kulindros, Roma'da ise volumen denirdi. El yazması sedir yada abanoz ağacından yapılmış 10-12 mm çapında bir silindire tutturularak sarılıyordu. Silindirin iki ucuna düğme biçiminde fildişi yada metal birer kapak vurulur ve yapıtın adını belirten bir fiş bağlanırdı. Ayrıca bu el yazması yine silindir biçiminde bir kılıfın içinde korunmaktaydı⁴⁹.

IX. yüzyıl Avrupa kitap ciltleri Doğu'ya nazaran çok basitti. Avrupa kağıt yapımını M.S. XII. yüzyılın birinci yarısından sonra Endülüs Emevileri'nden öğrenmiştir. İslam kitap sanatlarının izlerinin görüldüğü İtalya'ya bu sanatları XV. yüzyılda Doğulu ciltçiler götürmüştür⁵⁰.

⁴⁴ Mine Esiner Özen, *a.g.e.*, s.19.

⁴⁵ Ahmet Saim Arıtan, "Orta Asya'dan Anadolu'ya", s.7.

⁴⁶ Temel Britannica, "Cilt" C.VI, İstanbul 1987, s.189.

⁴⁷ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.551.

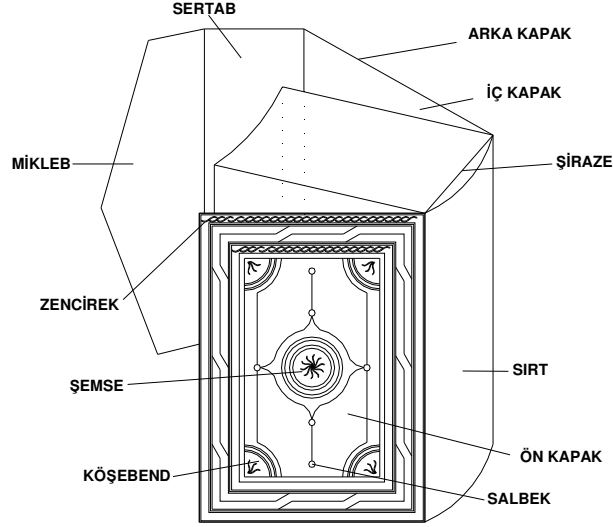
⁴⁸ Türk Ansiklopedisi, "Cild", C.II, Ankara 1963, s.2.

⁴⁹ Büyük Larousse, C.V. İstanbul 1994, s.2375.

⁵⁰ İsmet Binark, *a.g.e.*, s.3-4.

I.3. BÖLÜMLERİ

I.3.1. Cildin Bölümleri

I.3.1.1. Kapaklar

Kitabın alt ve üst kısmını örter⁵¹. Kapaklar, kitabın sayfalarını dağılmadan, bir arada tutarak alt ve üst taraflarını örterler. Kapaklar için “alt ve üst kapak” dendiği gibi “ön ve arka kapak” da denilmektedir. İslam cild kapak ölçüleri sayfa ölçüleri ile aynıdır. Kapaklar dışarıya çıkıntı yapmaz. Sağdan sola yazılan ve okunan yazmaların ön kapağı kitabın sağında yer alır ve sağa açılır. Sertâb ve mikleble birlikte bulunan arka kapak kitabın solunda bulunur ve sola açılır. Bu bakımdan mücellidler buna “sağ-sol kapak” da derler.

Klasik Türk cildlerinde ön ve arka kapak tezyinâtı çoğunlukla aynı olmakla beraber, Anadolu Selçuklu cildlerinde farklı şekillerde tezyîn edilmişlerdir⁵². Ön kapak yuvarlak şemseli iken arka kapak oval; ön kapak geometrik veya rûmî zeminli iken arka

⁵¹ Kemal Çığ, *a.g.e.*, s.9; Yılmaz Özcan, *Türk Kitap Sanatında Şemse Motifleri*, Ankara 1990, s.5.

⁵² Ahmet Sâim Arıtan, *Konya Müzeleri....*, s.40.

kapak yuvarlak şemseli olarak yapılmışlardır. Bunun yanında Anadolu Selçuklu cildleri arasında her iki kapağı aynı karakterde tezyîn edilmiş örneklere de rastlanmaktadır⁵³.

I.3.1.2. Mikleb (Miklâb)

Bu kısma “Miklâb” veya “Cild Kanadı” da denir. Sol kapak üzerindedir. Kitabın en son sahifesiyle kapak arasına sokulur. Sertâbın kapalı tutulmasını sağlar⁵⁴. Cilddeki görevi, kitabın yapraklarını korumak olan mikleb, çok defa ait olduğu kapakların zencirek, köşebend ve şemsesi tarzında yapılmıştır. Bunun yanında, kapaklarla farklı miklebler de görülmektedir. Yaygın olan uygulama ise kapaklardan farklı mikleblerin yapılmasıdır⁵⁵.

Mikleb sertâbı tutarken kitap ile ön kapak arasına girer ve aynı zamanda okunmakta olan sayfayı tekrar bulabilmek için “müşîr” olarak kullanılır⁵⁶. Miklebin uç kısmı olan en geniş yeri, kitabın eninin yarısı kadardır. Kısa kenarları ise, kitap eninin dörtte biri kadar olur. Yani kitap kapandığı zaman, miklebin sivri ucu sayfanın tam ortasına gelir. Ancak daha sonra bu ölçü ve kaideler terkedilmiştir⁵⁷.

I.3.1.3. Sertâb

Mikleble arka kapak arasında bulunan ve kitabın önünü muhafaza için yapılan kısımdır⁵⁸. Miklebin kapağa bağlandığı yerdir. Bu kısım aynı zamanda miklebe hareket edebilme imkânını sağlar⁵⁹. Bazen bu kısma kitabın adı boya ve altın yaldızla yazılır. Desenli olanlarına da rastlanır⁶⁰.

I.3.1.4. Sırt

Eski ciltlerde sırt hep deriden yapılır ve bezemesizdir. Sırt daima düz olur, Avrupa ciltlerinde olduğu gibi yuvarlatılmaz⁶¹.

⁵³ Ahmet Sâim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubu Taşıyan Cild Kapakları*, (S.Ü. Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi,) Konya 1992, s.50.

⁵⁴ Yılmaz Özcan, *a.g.e.*, s.5.

⁵⁵ Ahmet Sâim Arıtan, “Anadolu Selçuklu.....”, s.935.

⁵⁶ Ahmet Sâim Arıtan, “Ciltçilik” s.554.

⁵⁷ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Müzeleri* s.41.

⁵⁸ Ahmet Sâim Arıtan, “Anadolu Selçuklu.....” s.935.

⁵⁹ Kemal Çığ, *a.g.e.*, s.9.

⁶⁰ Yılmaz Özcan, *a.g.e.*, s.5.

⁶¹ Ahmet Sâim Arıtan, *Konya Müzeleri* ... s.40.

I.3.1.5. Dudak ve Muhat Payı

Kapak ile sertâb, sertâb ile miklebi birbirine bağlayan, mukavvasız deriye dudak denilir. Bunun genişliği 5-10 mm kadardır. Bu, ciltte menteşe görevi görür⁶².

Sırt ile kapaklar arasında, kapakların rahat açılmasını sağlamak için bırakılan boşluğa muhat payı denir⁶³.

I.3.1.6. Şirâze

Kitabın yapraklarını muntazam bir surette tutan bağ, örgü demektir. Kitabın forma halindeki sayfaları birbiri yanına dikilir. Bunların uçlarında kalan ve kanat denen ipler de, kitabın cilde bağlanmasını sağlar. Sekiz, on çeşit şirâze örüldüğü görülmüş olup en çok tanınanları; sıçan dişi, sağ sol yolu, tek baklava, çift baklava, geçmeli, alafranga gibi isimler almaktadır⁶⁴.

I.3.1.7. İç Kapaklar

Ön ve arka kapağın iç kısımlarıdır. İç kapaklar deri, kağıt ve kumaş ile kaplanır. Bazı dönemlerde iç kapaklar da bezenmiştir⁶⁵. Anadolu Selçuklu ciltlerinde kendine has özellikleri olan iç kapaklar ısıtılmış kalıpla ve kabartma desenlerle “soğuk tarzda” süslenmiştir. İç kapaklarda rûmî ağırlıklı olmak üzere bitkisel ve geometrik tezyînât uygulanır⁶⁶. Bazı ciltlerde traş edilmiş deri tezyîn edilmeden düz olarak yapıştırılmıştır. Bazı XV. yüzyıl Türk ciltlerinin iç kapakları şemse ve köşebend tarzında oyma (kat') veya kapakların dışında olduğu gibi kabartma süslerle tezyîn edilir. Nadiren “halkar” denilen ve altınla yapılan süsleme de görülür. Türk kitap kaplarının iç kapaklarında yer alan kat' süslemeler merkezde yer alan şemse bazen de köşebendlerde uygulanır. Ancak yapılan kat' (oymalar) kalın, zemininde kullanılan deriler tek veya iki renk olmaktadır. Bazen de dış kapaklarda uygulanan tezyînât, derinin renginin değiştirilmesiyle iç kapakta da uygulanmaktadır⁶⁷.

⁶² Ahmet Sâim Arıtan, “Anadolu Selçuklu”, s.936.

⁶³ Ahmet Sâim Arıtan, “Ciltçilik”, s.554.

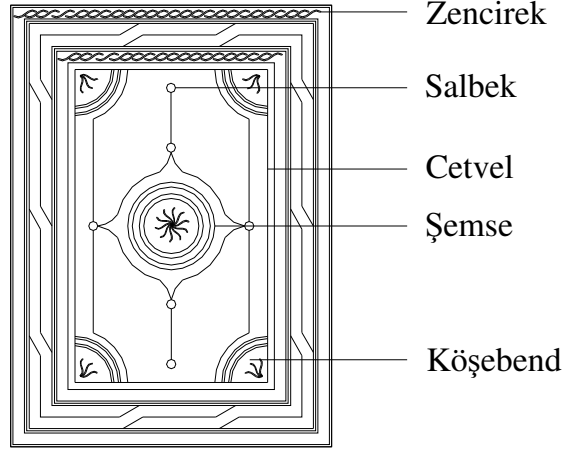
⁶⁴ Kemal Çığ, *a.g.e.*, s. 11.

⁶⁵ Ahmet Sâim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatının Özellikleri”, *I-II. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya 1993, s.184.

⁶⁶ Ahmet Sâim Arıtan, “Anadolu Selçuklu” s. 935.

⁶⁷ Kemal Çığ, *a.g.e.*, s.10-13.

I.3.2. Kapağın Bölümleri

I.3.2.1. Şemse

Şemse, her ne kadar “güneş gibi” manasına gelmesi itibariyle yuvarlak olarak düşünülebilirse de, kapakta genellikle ortada bulunan ve tezyînâta hakim olan unsurdur. Şemse bazen de kapak zeminini tamamen örter. Yuvarlak şemsenin dışında, oval, yıldızlı, altıgen, sekizgen vs. gibi şemseye de rastlanmaktadır⁶⁸. Cildin yalnızca üst kapağına şemse yapılabildiği gibi, iki kapağa, iç kapaklara ve miklebe de yapılmıştır⁶⁹.

XV. yüzyılda şemseler yuvarlak ve salbeklidir, oval şemseler de görülür. Bu yüzyıl şemselerininin tezyînâtında üçlü yaprak, gonca, nilüfer, ıtır yaprağı, bulut, gül, tepelik, penç, hatâî, ortabağ ve tığ motifleri ile rûmî geçmeler kullanılmıştır.

XVI. yüzyıl şemseleri tamamen dilimli ve ovaldir. Bu dönem şemselerinde XV. yüzyıl motiflerinin yanında, stilize nar çiçeği, altılı çiçek, kaplan çizgisi-pars beneği (çintemani) ve tırtıllı yaprak motifleri tezyîn unsuru olarak kullanılmıştır.

XVII. yüzyılda dört kenarından çıkıntılı dikdörtgen şeklinde büyük şemseler görülür⁷⁰. Bu şemselerin tezyînâtı bulut motifleri arasında ince dallar, hatâî, beş yapraklı küçük çiçek motifleri ile yapılırdı⁷¹.

⁶⁸ Ahmet Sâim Arıtan, “Anadolu Selçuklu...” s.935.

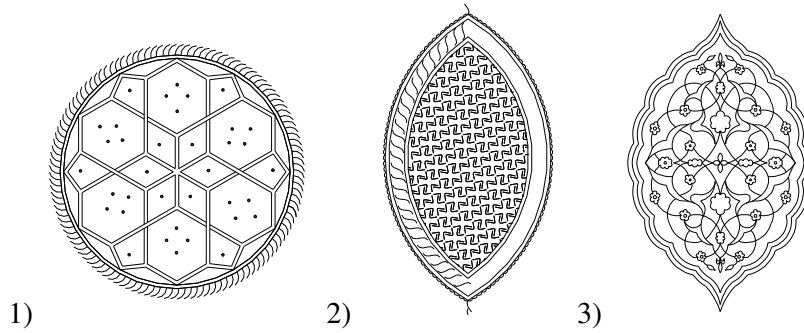
⁶⁹ Mine Esiner Özen, *a.g.e.*, s.14.

⁷⁰ Oktay Aslanapa, “Osmanlı ...” s.14-16.

⁷¹ Kemal Çığ, *a.g.e.*, s.17.

XVIII. yüzyılda klasik şemseli ciltlerin çok güzel örnekleri yapılmıştır. Bu dönemde şükûfe (çiçek) tarzı süsleme ve yekşah tekniği çok uygulanmıştır⁷². Avrupa'nın barok-rokoko etkisi, ile Türk barok-rokoko tarzı ortaya çıkmıştır. Klâsik devir cild kapaklarında esas şema olan şemse ve köşebendler Batı etkisi ile yapılan eserlerde de yerine korumuşlardır. Ancak, kapağın tam ortasında bulunan şemse ile köşelerde bulunan köşebendlerin rûmî, hatayi ve stilize çiçeklerden oluşan iç bezemelerinin yerini realist bir görüşle yapılmış çiçek ve yapraklar almıştır⁷³.

XIX. yüzyılda şemseli cild sayısı azalmış; zilbahar (kafes) cildler yaygınlaşmıştır. Ayrıca Batı tarzı cildler yanında, Yıldız cildi denilen, bir yüzüne altın yaldızla Osmanlı saltanat arması, diğerine ayyıldız basılı deri, atlas ve kadife ciltler yapılmıştır⁷⁴.

Resim 3: 1) Sivas Ziya Bey Yazma Eserler Kütüphanesi 3988 Mecmûâtü'l-Ehâdîs Şemsesi, 2) Sivas Ziya Bey Yazma Eserler Kütüphanesi 3800 Şifâü'l-Fuâd ve Râhatü'l-İnsân Şemsesi, 3) Tire Necip Paşa Kütüphanesi 73 Et-Teysîr fi İlmi't-Tefsîr Şemsesi

I.3.2.2. Salbek

Şemselerin alt ve üstlerine eklenen tezyînî bir unsurdur.⁷⁵ Şemseye bitişik olarak yapıldığı gibi ayrı olarak da yapılmıştır.

Salbek şemselerde olduğu gibi gömme olarak yapıldıkları gibi altın yaldızla boyanarak da yapılmışlardır. Salbeklerin tezyîni, şemseye aynı olabildiği gibi farklı

⁷² Mine Esiner Özen, *a.g.e.*, s.19.

⁷³ Şule Aksoy, "Kitap Süslemelerinde Türk Barok-Rokoko Üslûbu", *Sanat*, S.VI, İstanbul 1977, s.135.

⁷⁴ Mine Esiner Özen, *a.g.e.*, s.19.

⁷⁵ Ahmet Sâim Arıtan, "Anadolu Selçuklu", s.936.

olarak da yapılmakta idi. Rûmîli bir şemsenin hataili bir salbeği olabilmekte idi. Salbeklerde çok ender olarak cilt ustasının ismine rastlanmaktadır⁷⁶.

Salbek, daha çok Anadolu Selçukluları'nın son dönemlerinde ve Beylikler ile erken Osmanlı Dönemi'nde, yuvarlaktan oval şemseye geçişte kullanılmıştır⁷⁷. XVI. yüzyılda salbekli olan şemselerde bir ahenk varken, XVII. yüzyılda çok büyüyen salbekler şemselerden ayrılarak dengesizlik meydana getirmiştir⁷⁸.

I.3.2.3. Köşebend

Köşelerde ve zencireklere bitişik olarak yer alır. Köşe çiçeği, köşe bağı gibi manalara gelen köşebende, kenar şemsesi de denilmektedir⁷⁹. Kapağın dört köşesindeki iki yanı düz, içine bakan kısmı dandanlı, dilimli olan süslü üçgen kısımdır⁸⁰.

Selçuklu ve Beylikler devri ciltlerinde yer alan köşebendler, XV. yüzyılda yeni yeni şekil almaya başlamış⁸¹. En zengin ve değişik çeşitlerinin Selçuklu ve Beylikler döneminde görüldüğü köşebendler her bakımdan Klasik Dönem olarak nitelendirilen XVI. yüzyıla hazırlık devresini bu dönemlerde yaşamış ve XVI. yüzyıl klasik dönem köşebendleri böyle zengin bir kaynaktan beslenerek en güzel örneklerini vermiştir.

I.3.2.4. Zencirek

Kapağı en dıştan ve dört taraftan çevirir. Daha çok 4-5 mm genişlikte zencirek kullanılır⁸².

I.3.2.5. Bordür ve Kartuş-Pafta

Kapakların dış kenarlarını çevreyen pervaz veya çerçeve bordür denir⁸³.

Bordür üzerine konulan yuvarlak ve beyzî parçalara kartuş-pafta denir. Ender olarak paftalarda cildi yapan san'atkarın adı yer alır. Edirne ciltlerinde bu kartuş-paftaların içlerine beyitler yazılır ve beyitlerin içinde mücellidin adı bir şekilde

⁷⁶ Yılmaz Özcan, *a.g.e.*, s.3.

⁷⁷ Ahmet Sâim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ...", s.936.

⁷⁸ Oktay Aslanapa, "Osmanlı ...", s.14-17.

⁷⁹ Ahmet Sâim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ...", s.935.

⁸⁰ Yılmaz Özcan, *a.g.e.*, s.5.

⁸¹ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Müzelerinde* s.18.

⁸² Ahmet Sâim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ...", s.936.

anılrđı⁸⁴. Kur'an-ı Kerim ciltlerinde ise bunlara ayet-i kerime yazılmıştır. Yazılı paftalara kitâbeli pafta da denmiştir.

Bordür kartuşlu değil de bitişik ve tek parça halinde devam ediyorsa buna yekpâre bordür adı verilir⁸⁵.

I.3.2.6. Cetvel

Kapaktaki düz çizgilere cetvel denir.

Cetvellerin arasında kalan süssüz, dar boşluğa “kuzu” denir. Ciltlerimizde çok sayıda cetvel çekilmiş olması özelliklerinden biridir⁸⁶.

I.4. MALZEME VE ÂLETLER

I.4.1 Malzemeler

I. 4.1.1. Deri

Türklerin deriyi kullanma ve işleminin çok eski tarihlere dayandığı bilinir. Daha İslam öncesi dönemlerde göçebe, süvari ve sanatkar ruhlu oldukları için çadır, at koşumları, çizme gibi ihtiyaçlarını deriden kaliteli olarak yaptıkları ve bunları süsledikleri bilinen bir gerçektir. Anadolu Selçuklularının deriyi çok güzel şekilde işledikleri ve bezediklerinin en güzel kanıtı bu devirden günümüze gelen cildlerdir⁸⁷. Anadolu Selçuklu cildlerinde en çok sahtiyan (keçi derisi) kullanılmıştır. Renk olarak kahverengi ve tonları tercih edilmiştir. Selçuklu cildlerinde kırmızı, vişne çürüğü, yeşil ve siyah renkli deriye rastlanmaz⁸⁸.

XV. yüzyılda Osmanlı cildinde koyu ve kızıl kahverengi deri kullanılmıştır. XVI. yüzyılda kullanılan malzeme sahtiyan (keçi derisi) ve meşin (koyun derisi)dir. Ceylan ve deve derileri de kullanılmakla birlikte en çok sahtiyan kullanılmıştır. Renk olarak siyah ve kahverenginin çeşitli tonlarının yanında kırmızı, vişne, yeşil, mavi ve

⁸³ Yılmaz Özcan, *a.g.e.*, s.5.

⁸⁴ İsmet Binark, *a.g.e.*, s.10.

⁸⁵ Mine Esiner Özen, *a.g.e.*, s.14.

⁸⁶ Yılmaz Özcan, *a.g.e.*, s.5.

⁸⁷ Yıldız Demiriz, “Anadolu Türk Sanatında Süsleme ve Küçük Sanatlar”, *Anadolu Uygarlıkları*, C.V, İstanbul 1993, s.972.

mor kullanılmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun Kırşehir, Kastamonu, Safranbolu, Trabzon, Konya gibi şehirleri ile Batı Anadolu'nun bazı şehirlerinde dericilik çok gelişmiş olup dış ülkelere deri ihraç ediliyordu⁸⁹.

I.4.1.2. Mukavva

Kağıdın bilinmediği zamanlarda ve İslam cildlerinin ilk örnekleri olan IX.-X. yüzyıla tarihlenen Kur'an nüshalarında deri ince tahta plakalar üzerine kaplanmıştır. XI. yüzyıldan itibaren tahta iskelet yerine mukavva kullanılmaya başlanmıştır⁹⁰. Bu mukavvalar normal kalınlıkta kağıtların, birinin suyunun diğerinin aksine gelecek şekilde üst üste yapıştırılmaları ve muşta ile döğülerek sıkıştırılmaları suretiyle elde edilirler ve iyice kuruduktan sonra tahta gibi sertleştiklerinden pek deforme olmazlardı. Bu kapak malzemesi hazırlanırken kağıtların yapıştırıldığı tutkalın içine de ileride cildi kurtlanmaktan korumak için şap, tenekâr (boraks) ve tütün suyu gibi zehirli maddeler konulurdu⁹¹.

I.4.1.3. Altın

Anadolu Selçuklu eserleri başta olmak üzere Ortaçağ İslam cildlerinde kullanılan önemli malzemelerden biri de altındır. Son dönem Selçuklu ciltlerinde altın kakma noktalarla birlikte cetvel ve tahrirlerde de altın suyu (sürme altın) kullanılmıştır. Daha sonraki devirlerde bütün zemine fırça ile altın sürüldüğü veya varak altın yapıştırılıp üzerine motif basıldığı da görülmektedir⁹².

I.4.1.4. İpek İplik ve İbrişim

Kitabın yapraklarını birbirine tutturmak için ipek iplik kullanılır. Kâğıdın âharlı rengine uydurmak için daha çok sarı renk tercih edilir.

Kitabı daha çok sağlamlaştırmak için sırtın üst ve alt bölümlerine örülen şirâzelerinde ise renkli ibrişimler kullanılmıştır⁹³.

⁸⁸ Ahmet Sâim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze* s.53.

⁸⁹ Oktay Aslanapa, "Osmanlı" s.15.

⁹⁰ Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi", s.842.

⁹¹ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.554.

⁹² Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.554.

⁹³ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.554.

I.4.2. Aletler

I.4.2.1. Kalıplar

Kalıplar ilk zamanlarda demir ve tahtadan yapılmıştır. Fakat her iki madde de cilt üzerinde uygulanırken deriyi yırttığından, daha sonra terkedilmiş ve bu iş için sertleştirilmiş deri kullanılmaya başlanmıştır. Deri kalıplar için, bilhassa deve derisi mücellidler tarafından tercih edilmekteydi.

Oyma nakışlı deri kalıpların hazırlanması şu şekilde yapılmaktadır: Traş edilerek hazırlanan deri parçaları kabartma olacak motif büyüklüğünde kesilir. Kesilen bu deri parçaları üç santim oluncaya kadar çiriş denilen özel bir kola ile birbiri üzerine yapıştırılır. Kuruyan deri parçaları tahta gibi sert bir blok meydana getirir. Bu blok “muşta” denilen özel bir aletle ile dövülerek sıkıştırılması ve incilmesi temin edilir. İstenilen kalınlık temin edilinceye kadar dövme işlemine devam edilir. Mücellid elde ettiği kalınlaştırılmış deri üzerine çizdiği deseni silker ve hakkâk, derinin üzerindeki kabartma olacak yerleri yeteri kadar oyarak çukurlaştırır⁹⁴.

Bazı ciltlerde, özellikle şemse ve köşebentlerle mikleb ve kapak içlerinde tek parça halinde büyük kalıplar kullanılmıştır. Bunun dışında genellikle zencirekler, köşebentler, şemse iç dolguları ve sertâbın çeşitli yerlerinde kullanılması daha pratik ve kolay olan küçük kalıplar kullanılmıştır⁹⁵.

I.4.2.2. Muhtelif Aletler

Cetvel çekmek, basit motiflerle örgü ve geçmeleri yapmak için tek başına kullanılan “kör alet, teber ve yekşah” gibi isimlerle tanınan bu aletler cildlerin süslenmesinde büyük ve küçük kalıpların yanı sıra kullanılan malzemeler içinde yer alır⁹⁶.

⁹⁴ Kemal Çığ, *a.g.e.*, s.10-11.

⁹⁵ Ahmet Sâim Arıtan, “Ciltçilik”, s.555.

⁹⁶ Ahmet Sâim Arıtan, “Ciltçilik”, s.555.

I.5. ÇEŞİTLERİ

I.5.1. Deri Cildler

Klâsik cild sanatında en geniş yeri deri cildler tutmaktadır. Deri olarak meşin (koyun derisi), sahtiyan (keçi derisi), rak (ince traşlanmış ceylan derisi) kullanılmıştır. Cildler süsleme biçimine göre düz, şemseli (geometrik, Rûmî veya Hatayî nakışlı), Acemkâri (hayvan resimli), şükûfe, işlemeli (iplik işleme, zerdûzî, simdüzî), yazılı, zilbahar (kafes) cildler olarak ayrılır.

I.5.1.1. Şemseli Cild

Deri ciltlerde uygulanan klâsik üslûp şemseli cilt tarzıdır. Kalıbına ve işleme biçimine göre şemseli ciltlerin çeşitleri vardır⁹⁷:

1. Soğuk şemse: Bezemeleri kalıpla basılan ve yaldızsız (altınsız) olarak bırakılan şemselere soğuk şemse denir⁹⁸. Şemse, cild kapağına altın kullanmadan işlenir, dolayısıyla deriden farklı renkte değildir⁹⁹.

2. Altan ayırma şemse: Kabartma motifler deri renginde bırakılır, zemin altınlanır¹⁰⁰. Motifin zemini altınla boyanarak doldurulmuşsa ve motifler kabartma olarak üstte, derinin renginde bırakılan şemse tarzına denir¹⁰¹.

3. Üstten ayırma şemse: Zemin deri renginde bırakılır, motifler altınlanır¹⁰².

4. Mülemma şemse: Bezemelerin her tarafı altınla sıvama olarak süslenen şemselere denir¹⁰³.

5. Mülevven şemse: Şemse, köşebend ve diğer bezeme yerleri kapakta kullanılan esas deriden başka renkte bir deri ile kaplanır; alttan ve üstten ayırma tarzları vardır¹⁰⁴.

⁹⁷ Mine Esiner Özen, *a.g.e.*, s.13-14.

⁹⁸ Celal Esat Arseven, *a.g.md.*, s.345.

⁹⁹ Ahmet Saim Arıtan, "Ciltçilik", s.553.

¹⁰⁰ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.553.

¹⁰¹ Yılmaz Özcan, *a.g.e.*, s.3.

¹⁰² Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.553.

¹⁰³ Celal Esat Arseven, *a.g.md.*, s.345.

¹⁰⁴ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.553.

6. Müşebbek (Kat') şemse: Traşlanarak inceltilmiş derilerin dantel gibi oyularak cilt kapağının genellikle iç yüzündeki değişik renkli zemine yapıştırılması suretiyle yapılan ince, güzel fakat o derece zor bir bezeme tekniğidir. Bunlara “müşebbek” denir. Bu şekilde ortaya çıkan deri oymacılığı, kat' sanatının kökü olup, İslam ve Türk kitap kaplarında XIV. yüzyıldan itibaren yapılmaya başlanmıştır. Nitekim, bu yüzyılda Türk Memlûklarla, Anadolu Selçuklularının bir devamı olan Beylikler dönemindeki kitap kaplarının bazılarının içlerinde ve nadiren de dış yüzlerinde görülen oyma süsler, bu geleneğin eskiliğini göstermesi bakımından önemlidir¹⁰⁵. Kat' sanatına İran cildlerinde de çok rastlanır, ancak hem daha karışık desenli ve ince ayrıntılı hem de çok renklidir. Bizde en güzel kat' örnekleri Fatih devri cildlerinde görülür¹⁰⁶.

1.5.1.2.Zerdûzi Cild

Deri üzerine, kalıplayarak veya fırçayla boyayarak süslemeler yapıldığı gibi, bir kumaş gibi işlenerek de cilt kapakları yapılmıştır. Bu süslemelerde kullanılan motifler altın, gümüş veya ipek iplikle işlenmiştir.

Altın iplikle yapılan işlemeli ciltlere zerdûz, gümüşle yapılanlara ise simdûz denir. Kumaş ve kadife üzerine işlemeli ciltler de yapılmıştır¹⁰⁷.

1.5.1.3. Zerbahar (Zilbahar) Cild

Adını XVIII. yüzyılın sonunda ve özellikle XIX. yüzyılda görülen ve halk arasında “kafes şemse” de denilen bir süsleme türünden alır. Kapak üzerine ezilmiş varak altın ile dört dilimli yaprak motifi ve parmaklık şeklinde çizgiler çekilir. Bu bezeme cildin göbük kısmında veya cildin tamamında bulunabilir¹⁰⁸.

1.5.1.4. Çârkûşe Cild

Kadife veya desenli, işlemeli kumaşlarla kaplanmış ve kenarları köşelerde üçgen köşebentler yapacak şekilde deri ile çevrilmiş cilt çeşididir; adını köşebentlerden

¹⁰⁵ Gülbün Mesara, *Türk Sanatında İnce Kağıt Oymacılığı (Katı')*, Ankara 1991, s.29.

¹⁰⁶ Mine Esiner Özen, “Hayvan Resimli Ciltler”, *Tombak* S.6, İstanbul 1995, s.30.

¹⁰⁷ Mine Esiner Özen, *a.g.e.*, s.21-22.

¹⁰⁸ Ahmet Sâim Arıtan, “Ciltçilik”, s.552.

alır¹⁰⁹. Ortası ebrû kaplı ve kenarları bir santim kadar deri çevrilmiş olan tarza¹¹⁰ da aynı isim verilir.

I.5.1.5. Yekşâh Cild

Motifler kalıpla basılmayıp, ezme altın fırça ile sürüldükten sonra, yekşâh denilen demir bir aletle, deri çukurlaştırılarak yapılır. Yekşâh ile desenin çizgileri belirtilir veya tarama suretiyle doldurulur¹¹¹. Yekşâh cildler XVIII. yüzyılda daha çok yapılmışlardır¹¹².

I.5.2. Kumaş Cild

Mukavva üzerine keten, ipekli ve kadife kumaş kaplanarak yapılan cildlerdir¹¹³. İlk örnekleri XV. yüzyılda görülen mukavva üzerine kumaş kaplı ciltler, XVI. yüzyılda daha güzel örneklerini vermiştir¹¹⁴. Ciltleri kaplamak için kullanılan kumaşlar özel olarak dokunmamıştır. Cildin yapıldığı yıllarda İstanbul, Bursa gibi şehirlerde dokunmuş veya Çin ve Şam'dan getirilmiş kumaşların parçaları cilt üzerinde kullanılmıştır. Düz ya da desenli ipek kumaşlar, deri ciltlerin iç kapak yüzlerini kaplamak için de kullanılmıştır¹¹⁵.

I.5.3. Murassa' (Mücevherli) Cild

Cilt sanatından çok kuyumculuk sanatıyla ilgili olan bu tür maddi kıymeti yüksek bir cilt çeşididir; fildişi oymalı, altın kaplamalı, mozaik, yeşim kabartma, yakut, zümrüt, inci, elmas süslemeli olanları vardır. Daha çok Kur'an-ı Kerim ciltlerinde uygulanmıştır¹¹⁶.

I.5.4. Ebrûlu Cild

Tarihçesinin XV. yüzyıla kadar indiği bilinen ebrûnun, cild sanatında önemli bir yeri vardır. Ebrûlu cildler, dayanıklı olabilmeleri için genellikle çarkûşe tekniğinde

¹⁰⁹ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.553.

¹¹⁰ Celal Esat Arseven, *a.g.md.*, s.346.

¹¹¹ Yılmaz Özcan, *a.g.e.*, s.4.

¹¹² Mine Esiner Özen, *a.g.e.*, s.19.

¹¹³ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.553.

¹¹⁴ Oktay Aslanapa, "Osmanlı", s.15.

¹¹⁵ Mine Esiner Özen, *a.g.e.*, s.28.

¹¹⁶ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.553.

yapılmışlardır. Ebrû, cildin iç ve dış kapaklarında kullanıldığı gibi kitap muhafazası yapımında da tercih edilmiştir¹¹⁷.

I.5.5. Lâke Cild

Lake sanatına ait ilk örnekler M.Ö. XIII ve XI. yüzyıllarda yapılmıştır¹¹⁸.

Mukavva, deri veya tahta üzerine çeşitli boylarla ve altınla yapılan nakışları bir çeşit vernikle kaplayarak yapılan cildlere denir.

XV. yüzyılda İran ve Hindistan'da güzel örneklerini vermiştir. Osmanlılarda ise XVI. yüzyılda ilk örnekleri görülen lâke ciltlerin en parlak devri XVIII. yüzyılda görülür¹¹⁹.

I.6. TEZYÎNÂT

Cildlerin tezyîninde çeşitli motifler kullanılmıştır. Cildlerde kullanılan tezyînâtı hendesî (geometrik), rûmî, nebâtî (hatâî, bitkisel) ve muhtelif tezyînât gibi kısımlara ayırılır:

I.6.1. Hendesî (Geometrik) Tezyînât

Türk süslemesinde olduğu kadar diğer İslam ülkelerinin bezeme sanatlarında da önemli bir yeri olan geometrik motifler, yüzeyler üzerine üçgen, kare, daire, dikdörtgen gibi geometrik formların birleşmesinden meydana gelirler. Başlangıç ve bitiş noktası belli olmayan bu motiflerin, İslam felsefesinin etkisi altında geliştiği kabul edilir. Çokgenli ağların meydana getirdiği desende kalan boşlukların hatâî ve rûmî gibi motiflerle süsleniği örnekler de çoğunluktadır¹²⁰.

Coğrafi bölge ve kullanılan malzemenin türüne bağlı olarak farklı tipler ortaya çıkmıştır. Hemen her malzemeyle ve bezemenin her alanında uygulanan geometrik kompozisyonlar Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde varlıklarını kesintisiz olarak sürdürmüşlerdir. Süslememizde yer alan geometrik kompozisyonların uygulama

¹¹⁷ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.552.

¹¹⁸ Fulya Bodur, "Osmanlı Lâke Sanatı ve XVIII. Yüzyıl Üstadı Ali Üsküdârî", *Türkiyemiz* S. 47, İstanbul 1985, s. 2.

¹¹⁹ Mine Esiner Özen, *a.g.e.*, s.24, 26.

¹²⁰ Cahide Keskiner, *Türk Süsleme Sanatlarında Stilize Çiçekler-Hataî*, Ankara 2002, s.5.

alanları değiştikçe kompozisyonlar da farklılaşmaktadır. İşlam sanatının karakteristik süsleme unsuru olan geometrik motifler, ilk defa Karahanlılar tarafından sistemleştirilmişlerdir. Geometrik motifler ikiye ayrılır:

a. Ağlar

1-Kapalı geometrik geçmeler

2-Açık geometrik geçmeler

b. Geçmeler¹²¹

I.6.2. Rûmî Tezyînât

Kaynağını Orta Asya Türk San'atı'ndaki hayvan organlarından alan rûmî, Türklerin İşlâmîyeti kabulünden sonra, son derece stilize hale gelerek hayvanî karakterlerden tamamen sıyrılmış, mücerret bir motif haline gelmiřtir¹²².

İsmi bakımından sadece Anadolu'yu çağrıştıran rûmî, Selçuklu döneminden önce Karahanlı, Gazneli, Abbasî, Endülüs ve Fatimî süslemelerinde de sıklıkla uygulanmış, varlığını Osmanlı döneminin sonlarına kadar sürdürmüştür. Dekorasyonda kompozisyon geneli sarmaşık dallarını andırmakla birlikte, tek başına bir rûmîde asıl hissedilen şey, hayvan tasvirlerine özgü, saldırgan, ürkütücü, ısırgan ve kıvrım kıvrım dolanan hareketlerdir. Ayrıntılarda çevik hareketlerle biçimli dönüşler yapan hayvansı bir karakter kendini belli eder. Böylesine bir şekilde bitkiden çok hayvan; yılan, ejder belki de ismi en eski masallara konu olmuş başka efsane yaratıklarının karakteri canlanır¹²³. Rûmî motifinin günümüze gelen en erken örneği Uygur Türkleri'ne ait IX-X yüzyıllarda yapılmış Bezeklik fresklerinde bir su canavarının kanadında yer alır. Burada görülen şekil daha sonraki yüzyıllarda çok sık kullanılan rûmînin klasikleşmiş örnekleri arasında yer alır. Anadolu Selçuklu döneminde grifon, harpi, ejder, melek gibi

¹²¹ Hatice Aksu, "Türk Tezhib Sanatının Süsleme Unsurları", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. XI, Ankara 1999, s.142-143.

¹²² Ahmet Sâim Arıtan, "Anadolu Selçuklu" s.185.

¹²³ Selçuk Mülayım, "Rûmî Motifinin Zoomorfik Kökeni", *Uluslar Arası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara 1997, s.177-178.

hayali yaratıkların kanatlarından rûmîlere oldukça sık rastlanır. Ancak çizimlerdeki üsluplaşma kuş kanatlarının özelliğini kaybetmeyecek orandadır¹²⁴.

Selçuklular tarafından çok kullanılan bu bezeme tarzı Türk bezemesinin başlıca bir türünü meydana getirir. Taşınır ve taşınmaz eşyada, özellikle tezhipte, kitap sanatlarında, sanatın her dalında zevkle uygulanmıştır¹²⁵. Kendine ait bir hat üzerinde bir takım kurallar içinde, sanatkarın üsluplaştırma gücüne bağlı olarak, sonsuza ulaşabilecek derecede uygulanabilmektedir. Süsleme sanatındaki bir kompozisyonda, bitkisel motiflerle ayrı hatlarda, karışık olarak kullanılabilirdiği gibi kendine ait formlar içinde de kullanılmaktadır. Rûmî motifleri, bitkisel kompozisyonlarla beraber kullanıldığı halde onlardan bağımsız bir motif karakteri göstermektedir. Böyle olmasına rağmen, kompozisyondaki bütünlüğü ve çeşitliliği sağlayan en önemli elemandır¹²⁶.

Rûmî motifi XV. ve XVI. yüzyıllardaki en gelişmiş haliyle ele alınırsa, pek çok çeşidiyle karşılaşılır. Çizilişlerindeki farklılıkların yanı sıra, desen içindeki kullanılış şekillerine ve yüklendiği vazifelere göre farklılık arz eder.

I.Çizilişine Göre:

1. Sade Rûmî: Kanaviçenin şeklini muhafaza eden, sade görünüşlü rûmî motifidir.

2. Dendanlı Rûmî: Sade rûmînin sınır çizgisi, dendanlı çizilerek süslenmiş rûmîdir.

3. İşlemeli Rûmî: İrice bir rûmînin içinin hatayı grubu motifleriyle süslendiği ve xvı. yüzyıl başından itibaren görülen rûmî çeşididir¹²⁷.

4. Sencîde Rûmî: süslemede bir kıvrıma bağlı olarak yaprak motifinin kıvrımının mukabil tarafına konulan ikinci motife denir.

5. Sarılma Rûmî (Piçide Rûmî): Rûmî motifinin üzerinde karşılıklı gelecek şekilde kıvrılmış, sarılmış, bölümler motife bu anlamı kazandırmaktadır.

¹²⁴ Cahide Keskiner, *Türk Motifleri*, İstanbul 1990, s.5-6.

¹²⁵ Yılmaz Özcan, *a.g.e.*, s.7-8.

¹²⁶ Hatice Aksu, *a.g.m.*, s.137.

¹²⁷ İnci A. Birol-Çiçek Derman, *Türk Tezyîni San'atlarında Motifler*, İstanbul 2001, s.182-183

6. Hurdelenmiş Rûmî: Rûmî motifinin, iç bünyesinde tohumları yerine, küçük rûmîlerle bezenmesine, hurdeleme denir¹²⁸.

II. Desen İçinde Aldığı Vazifeye Göre Rûmî:

1. Ayırma Rûmî: Tezyînatta hazırlanan desenin, bir çeşni kazanması, cazibesinin artması için paftalara ayrılır ve zemin farklı renklendirilir. Bu renk ayrımı iplik, bulut, rûmi gibi uzayabilen motiflerle yapılır. Bu amaçla kullanılan rûmî motiflerine ayırma rûmî denir.

2. Tepelik: Desen içinde tepe noktalarına konulan, helezonlarda başlangıç teşkil eden ve simetrik bir şekil gösteren rûmî motiftir.

3. Ortabağ: Helezonların başlama ve birleşme noktalarında yer alır. Desen içinde bağlayıcı bir motif olup üç helezon çıkışı verdiği için önemlidir.

4. Hurde Rûmî: İrice rûmî veya başka bir motifi süslemek amacıyla kullanılan, küçük boy, sade rûmî motifine verilen isimdir¹²⁹.

Rûmî motifi, Anadolu Selçuklu cildlerinde zemini tamamen kapladığı gibi cildlerin çeşitli yerlerinde mevzii olarak da kullanılmıştır¹³⁰. Türk cildlerinin şemselerinde arabağı, tepebağı, tepeliği, düğümü, yuvarlak ve gövdeye bitişik noktaları olan, etraflıca çizilmiş rûmî tezyînât çok kullanılmıştır. İki ve dörtlü simetri en çok kullanılan bölme yoludur. Rûmî şemselerde her biri karşıtına simetrik, kapalı formlar vardır. Bunlar belli kaidelere uyularak çizilirler¹³¹.

I.6.3. Nebâtî (Bitkisel) Tezyînât

Genel olarak “Hatâî” üslubu adı verilen bu çeşit bitkisel bezemeler kullanıldıkları yüzeyi geniş ölçüde kaplayan çiçekler, belli şemalara uygun olarak fakat serbest bir çizimle meydana getirilmiştir. Çiçekli bezemelerde Orta Asya’dan gelen etkiler dikkati çeker. Kıvrık dallar arasında çeşitli stilize çiçeklerden oluşan bezeme üslubu Osmanlılarda yaygın bir biçimde görülür. Özellikle Osmanlı çini sanatının XVI. yüzyıl ortalarına kadarki motif dağarcığında hatâî tarzı bitkisel bezeme geniş yer tutar.

¹²⁸ Hatice Aksu, *a.g.m.*, s.138

¹²⁹ İnci A. Birol-Çiçek Derman, *a.g.e.*, s.182-183.

¹³⁰ Ahmet Sâim Arıtan, “Anadolu Selçuklu “ s. 937.

Hatâîlerin yanı sıra daha küçük ölçüde beş yapraklı (pençberk) çiçekler, küçük yapraklar, hatâî grubundaki motiflerin basitleştirilmiş küçük örnekleri tezhip ve cilt sanatında sevilerek kullanılmıştır¹³².

Hatâîler yalnız bir cins yada iki cins bitkinin sap, filiz, çiçek ve yapraklarından ya da bir dal üzerinde çeşitli cinste bitki parçalarından yapılırlar. Çiçekleri çok çeşitlidir. Yapraklar ise oldukça basit görümlü, kıvrımlı, tırtıllı, dilimli biçimlerde olurlar. “S” biçimli, sarmal saplar, ince uzun yapraklar ve çok çeşitli çiçeklerden düzenlenmiş hatâî süslemelere “saz yolu” üslûbu denir. Saz yolunda hançerî yapraklar karakteristiktir. Şemselerde bu şekilde kompozisyonlar sıkça kullanılmıştır. Hatâî şemseler kompozisyon ve genel görünüm olarak çini desenlerini, panolarını hatırlatırlar¹³³. Hatâîler çoğu kez asılları belli olmayacak kadar stilize edilmiş çiçek motifleridir. Hatâî motifi çoğu kez simetrik bir tarzda çizilir. Diğer motiflerle birlikte kullanıldığı gibi yalnız başlarına da kullanılmışlardır. Anadolu Selçukluları’nda oldukça sade bir şekilde kullanılmışlardır. XV. ve XVI. yüzyıllarda çok zengin ve süslü bir görünüm kazanmışlardır¹³⁴.

Çok stilize çiçek ve ağaç motiflerinin yerini XVI. yüzyıl ortalarından itibaren daha naturalist bir üsluptaki bitkiler almaya başlamıştır. Önceleri hayli stilize olan bu çiçekler arasında gül, lale, sümbül ve karanfiller başta gelir. Selvi ve hurma ağaçları da oldukça sık kullanılan bitkisel motiflerdendir. Stilize olmalarına karşın bu dönemdeki çiçek motiflerinde kesin adlandırmalar yapmak kolaylaşmıştır¹³⁵.

Hatâî grubundan olan ve penç adıyla bilinen motif bitki kaynaklı olup herhangi bir çiçeğin kuşbakışı görüntüsünün, üslûplaştırılarak (stilize edilerek) çizilmesiyle elde edilir. Motif üslûplaştırılırken yaprak sayısına göre Farsça isimler alır. Bu isimler şöyledir:

bir yapraklı ise, yek berk

iki yapraklı ise, dü berk

¹³¹ Yılmaz Özcan, *a.g.e.*, s.8.

¹³² Yıldız Demiriz, *a.g.m.*, s.938-939.

¹³³ Yılmaz Özcan, *a.g.e.*, s.8.

¹³⁴ Cahide Keskiner, *Türk Motifleri*, s.68; Cahide Keskiner,..... *Hatai-*, s.3-4.

¹³⁵ Yıldız Demiriz, *a.g.m.*, s.938-939.

üç yapraklı ise, se berk
dört yapraklı ise, cihar berk
beş yapraklı ise, penç berk
altı yapraklı ise, şeş berk denmiştir.

Bu motifin en çok kullanılanı beş yapraklı olacak ki penç berk zaman içinde bütün motifleri kendi ismi altında toplamış ve deyim haline gelmiştir. Daha sonraları bu kullanım da kısaltmaya uğramış, berk kelimesi atılarak bu motiflere sadece penç denmiştir¹³⁶.

XVII. yüzyıldan itibaren naturalist çiçek motiflerinin kullanılması daha da artmış, çiçek çeşitleri de hayli çoğalmıştır. Bundan sonra XVIII. yüzyıl sonlarına kadar çiçekli bezeme çok defa çiçek tablosu ya da çiçek minyatürü anlamında kullanılmıştır. XVIII. yüzyıl sonlarından başlayarak yeniden ve farklı bir stilizasyon dönemine girilmiştir. Bu dönemde Batı sanatının barok ve rokoko üsluplarına uydurularak şemalaştırılmış bitki motifleri çeşitli teknikteki eserlerde uygulanmıştır¹³⁷.

I.6.4. Muhtelif Tezyînât

Bulut Süslemeler: Uzak Doğu kökenli olduğu için bu motife Çin bulutu da denir¹³⁸. Çin bulutunun Osmanlı-Türk tezyinatına XV. yüzyıl ortalarında (Bursa'daki II. Murad türbesinin kalemişleri, 1452), tezhipli eserlerde ise 899/1494 yılında (TİEM-402, Şeyh Hamdullah mushafı) girdiği görülür¹³⁹.

Bulut motifleri çiziliş şekillerine göre iki ana gruba ayrılır:

1. Yığma Bulut: Kompozisyon içinde yer alan boşlukları doldurmak, minyatürde gökyüzündeki bulutu temsil için kullanılır. Ayrıca kompozisyon içinde çiçeklere çıkış için de kullanılır.

2. Dolantı veya Çizgi Bulut: Bu bulutun kullanılış şekline göre çeşitleri vardır. Bunlar:

¹³⁶ İnci A. Birol-Çiçek Derman, *a.g.e.*, s.47.

¹³⁷ Yıldız Demiriz, *a.g.m.*, s.938-939.

¹³⁸ Cahide Keskiner,..... *Hatâî*, s.4.

¹³⁹ Banu Mahir, "II. Bayezid Dönemi Nakkaşhanesinin Osmanlı Tezhip Sanatına Katkıları", *Türkiyemiz*, S.60, İstanbul 1990, s.6.

a. Dağmık veya Serbest Bulut: Kompozisyonda yer alan diğer motifler arasında desene çeşni katmak için kullanılır.

b. Ayırma Bulut: Deseni tekdüzelikten kurtarmak ve cazibe katmak için zemini paftalara ayırırken kullanılan bulut motifidir.

c. Ortabağ Bulut: Ortabağ olarak kullanılan motif sapları bağlamak için kullanılır. Çiziminde çoğunlukla simetri vardır.

d. Tepelik Bulut: Simetrik olan motifin veya kompozisyonun tepe noktasında kullanılan bulut motifidir.

e. Hurde Bulut: Yaprak, hatâî gibi değişik motifleri süsleme unsuru olarak kullanılan bulut motiflerine denir¹⁴⁰.

I.7. CİLD ÜSLÛBLARI

I.7.1. Hatâî

Bütün süslemelerde hatâî denilen bitkisel motiflerin tercih edildiği hatâî üslûbu, pek az yönleriyle birbirinden farklılık gösteren Kâşî, Horasan, Buhârâ ve Dihlevî alt üslûplarına ayrılır¹⁴¹.

I.7.2. Herat

Herat üslûbu Timurlular zamanında (1370-1506) en büyük sanat merkezi olan Herat ile diğer önemli sanat merkezleri Şiraz ve İsfahan'da Türk, Moğol ve İranlı ustalar tarafından geliştirilmiştir. Bu üslûpla yapılmış olan cildlerde, şemselerle köşebendlerin içleri ve aralarında kalan boşluklar bitkisel motiflerle doldurulmuş, ayrıca uygun yerlere insan, kuş, yılan, aslan gibi hayvan, ejderha ve zümrüdüanka gibi efsanevî yaratık figürleri yerleştirilmiş, bunların aralarına da çin bulutları serpiştirilmiştir. Kapak içlerinde ise “kat” tekniğinin yaygın bir şekilde kullanıldığı görülür.

¹⁴⁰ İnci A. Birol-Çiçek Derman, *a.g.e.*, s.153.

¹⁴¹ Ahmet Sâim Arıtan, “Ciltçilik”, s.552.

Bu tarz ciltlere Timurlular yanında Celâyirli, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Safevî ve erken dönem Osmanlı cildleri arasında da rastlanmaktadır¹⁴². Herat üslubu ile yapılmış manzara içinde ilk insan figürü Topkapı Sarayı Müzesi'nde 1442 tarihli Hamse'nin cildinde görülür. Herat cildlerinin çeşitli tekniklerinin yanında değişik ve orijinal olanı İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki "Ali Şir Nevai Divanı"nın 1500'lü yıllardan kalma cildir. Cildin salbekli şemse ve köşebendleri siyah deri üzerine mavi ipek ve altın sırmayla işlenmiştir¹⁴³.

I.7.3. Arap

El-cezire, Halep ve Şam bölgelerinde gelişmiştir. Ciltlerin gerek derileri gerekse işlemeleri biraz kaba görünüşlüdür. Bu aslında Abbasilerle başlayan Türk tesirli bir üslûptur ve Uygur cildinden mülhemdir¹⁴⁴.

I.7.4. Rûmî

Timur istilâsı Anadolu'ya geçtikten sonra, Türk kitap tarihinde bu devir başlar. Aslında buna "Anadolu Cildi" demek gerekir. Çünkü, Moğol istilâsından önce Anadolu'da Selçuk kitap ve cild san'atı vardır¹⁴⁵. Moğol istilasından sonra Selçuklu tesiri altında devam ettirilen İlhanlı ve Anadolu Beylikleri ciltciliğidir¹⁴⁶.

Bilinen ilk örneklerine XII. yüzyıl sonlarında rastlanan rûmî üslûp Anadolu Selçuklu merkezlerinde gelişmiştir; başlıca özelliği bezemelerde rûmîlere yer verilmesidir¹⁴⁷.

I.7.5. Memlûk

Memlûk Türkleri'nin Mısır'da ortaya koydukları Arap üslûbuyla karışık olan memluk üslûbu birçok yönüyle Rûmî'ye benzer ve bu tarzda yapılan cildlerin çoğu Kayıtbay (1468-1496) ile Kansu Gavri'ye (1501-1516) ithaf edilmiştir¹⁴⁸. XIII. yüzyıl III. çeyreğinden itibaren Anadolu Selçuklu cilt üslubundan etkilenmiştir. XV. yüzyılda

¹⁴² Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.552.

¹⁴³ Oktay Aslanapa, "Orta Asya'da", s. 31.

¹⁴⁴ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.552.

¹⁴⁵ Ahmet Sâim Arıtan, *Konya Dışındaki*, s.3.

¹⁴⁶ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.552.

¹⁴⁷ Thema Larousse, *a.g.md.*, s.316.

¹⁴⁸ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.552.

ve XVI. yüzyılın başlarında da Osmanlı üslûbuna paralellik gösterir¹⁴⁹. Memluk ciltlerinde kahverengi deri üzerinde yuvarlak şemse veya kapağı tümüyle kaplayan geometrik süslemeler görülür¹⁵⁰.

I.7.6. Mağribi

Endülüs, Sicilya ve Fas'ta gelişmiştir. Arap üslûbunu andırır; İspanya ve Sicilya yoluyla Avrupa ciltçiliğini etkilemiştir. Renk, ağırlıklı olarak kahverenginin bütün tonları ile siyahtır. Yuvarlak, girift geometrik şemseler çok görülür. Cilt kenarlarında mutlaka zencirek veya bordür vardır¹⁵¹.

I.7.7. Türk

Türk üslûbu Diyarbakır, Bursa, Edirne, İstanbul, şükûfe, barok ve modern olmak üzere birbirinden küçük farklılıklar gösteren alt üslûplara ayrılır. Adı geçen şehirler Osmanlı ciltçiliğinin geliştiği başlıca merkezlerdir. Lâke cild de bu üslûp içerisinde değerlendirilmektedir¹⁵². Bu üslûp XVI. yüzyılda Diyarbakır, Bursa, Edirne, İstanbul gibi bazı merkezlerde en yüksek noktasına ulaşmıştır¹⁵³.

Adını "lak" (vernik) kelimesinden alan ve ruganî veya edirnekârî de denilen lâke ciltlerde kapağın yapıldığı mukavva veya deri perdahlanıp tamamen pürüzsüz hale getirilerek verniklenir. Bu cilâlı satuh üzerine altın veya boya ile nakışlar yapıldıktan sonra cam gibi parlak bir yüzey elde edilinceye kadar bir kaç kat daha vernik çekilir. Türk cilt sanatında ilk örnekler XV. yüzyılda Osmanlılar'da ve Timurlular'da görülür; bu asırdan itibaren Safevîler'de ve Babürlüler'de de uygulanan bir teknik olmuştur¹⁵⁴.

I.7.8. Buhârâ-yı Cedîd

Hatâyî, Dihlevî ve Avrupa üslûplarının karışmasından meydana gelmiş olup İslam cilt sanatının son safhasıdır¹⁵⁵.

¹⁴⁹ Ahmet Sâim Arıtan, "Anadolu Selçuklu", s.933.

¹⁵⁰ Thema Larousse, *a.g.md.*, s.316.

¹⁵¹ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.552.

¹⁵² Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.552.

¹⁵³ İsmet Binark, *a.g.e.*, s.9; Mine Esiner Özen, *a.g.e.*, s.24; Thema Larousse, *a.g.md.*, s.316.

¹⁵⁴ Ahmet Sâim Arıtan, "Ciltçilik", s.553.

¹⁵⁵ Ahmet Saim Arıtan, "Ciltçilik", s.552.

II. BÖLÜM

**TİRE NECİP PAŞA YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİNDEKİ
BEYLİKLER VE ERKEN OSMANLI DÖNEMİ CİLDLERİ**

II.1. Tire Necip Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi

II.1.1. Mehmed Necip Paşa

İstanbul'un tanınmış alimlerinden Abdülmûcib Efendi'nin oğlu ve aslen Gürcü olan Mehmed Necip Paşa 1200/1785 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Genç yaşta kendini saraya kabul ettiren Mehmet Necip Paşa önce “Vüzerâ kapı kethüdası” olup hâcegân arasına katılmış, daha sonra 1811 yılında da “Piyale mukabelecisi” olmuştur. Bir süre sonra Baruthane Nâzırlığına getirilen Mehmed Necip Paşa Tire'de kendi adıyla anılan kütüphaneyi ve ülkenin çeşitli yerlerinde bazı sosyal hizmet kurumlarını bu görevde iken yaptırmıştır. 1824-1826 yılları arasında Mora ordusu ve Tatar pazarına gidip Ağa Hüseyin Paşa kumandasındaki orduya Defterdar olmuştur. 1829 yılında Baruthane'den azledilen Paşa, 1830 yılında Surre Emimi olarak Hicaz'a gitmiştir. 1832 yılında Hicaz'dan dönen Paşa Baş Muhasebeci ve Çavuşbaşı görevlerine atanmıştır. 1836 yılında ünvanı Deâvî Nâzırı'na dönüştürülmüştür. 1839 yılında Mühimmât-ı Harbiye Nâzırı görevine getirilmiş aynı yıl içinde Deâvî Nezâreti'ne geri dönmüştür. 1840 yılında bu defa önce Meclis-i Vâlâ âzâlığına, sonra da vezaretle Şam Valiliği'ne getirilmiştir. 1842 yılında da buradan Bağdat Valiliği'ne atanmış, burada 7 yıl hizmette bulunmuştur. Bağdat'ta kendi adıyla anılan pek çok eser bırakmıştır.

Güçlü, tedbirli olmayı seven ve büyük servet sahibi olan Mehmet Necip Paşa, Bağdat Valiliği'nden azledildikten sonra büyük üzüntüye kapılmış ve görevden alınışından iki yıl sonra 1850 yılının Recep ayında vefat etmiştir. Cenazesi Eyüp Sultan Mezarlığı'na defnedilmiştir. Paşa'nın üç oğlu bir kızı vardı¹⁵⁶.

II.1.2. Kütüphanenin Mimârî Yapısı

Kare şeklinde ve tek mekanlı olan¹⁵⁷ Necip Paşa Kütüphanesi Cumhuriyet Mahallesi İbn-i Melik Caddesi 20 numarada yer almaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet vermekte olan kütüphane 1243/1827 yılında Necip Paşa tarafından yaptırılmıştır. Kütüphane, yarım daire şeklinde yedi adet merdivenle

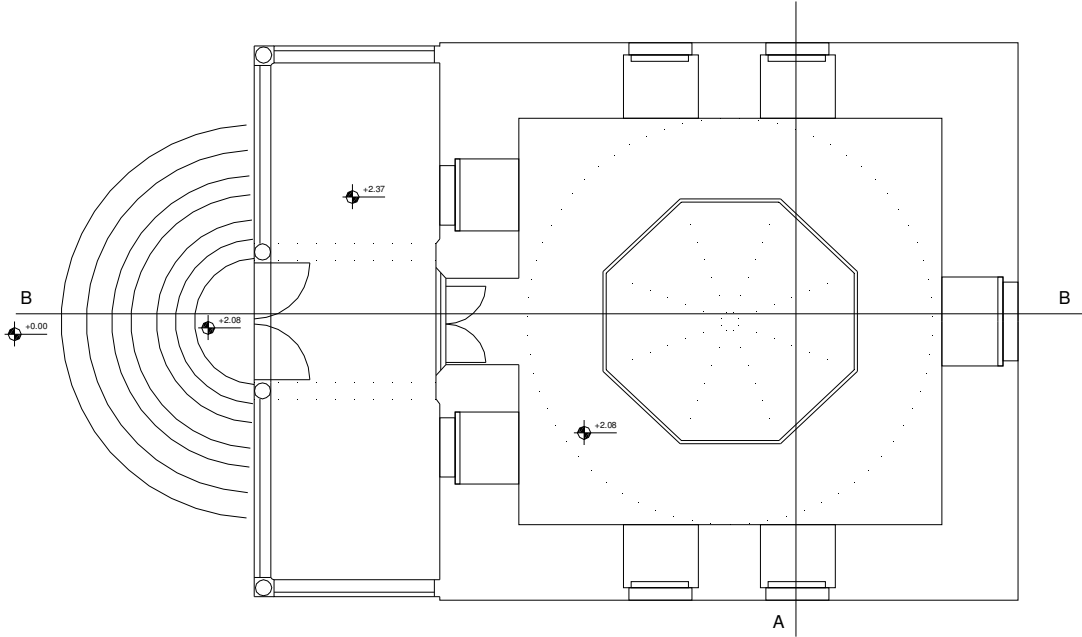
¹⁵⁶ Sicill-i Osmânî, C.IV, s.545-546.

¹⁵⁷ İsmail E. Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, Ankara 1991, s.273.

çıkılan, yüksek bir zemin üzerinde ön cephesi kesme taştan yan cepheleri ise moloz taştan yapılmıştır. Ön cephesinde üstü çatı ile örtülü ahşap sütunların taşıdığı bir revak bulunmaktadır. Kütüphanenin kare mekanlı okuma salonuna çevresi tuğla ile işlenmiş, çift kanatlı demir kapıdan girilir. Giriş kapısının sağında ve solunda (doğuda) birer adet, kuzey ve güneyde ikişer batı cephesinde bir olmak üzere toplam yedi demir parmaklıklı pencere yer almaktadır. Revak kısmına açılan iki pencerenin etrafında mermer söveler bulunmaktadır. Salonun kubbesi sekizgen kasağa oturmakta ve alttan duvarlara oturan plastr kemerlerle taşınmaktadır. Sekizgen kubbe kasağına aydınlatma için dört pencere açılmıştır. Kütüphanenin ortasında kubbenin tam altında ahşaptan yapılmış sekizgen biçiminde bir kitaplık yer almaktadır. Son dönemde kubbe göbeğine, pencere kemerlerinin üzerine kalem işi bitkisel süslemeler yapılmıştır. Kütüphanenin içi sıvalı ve badanalıdır.

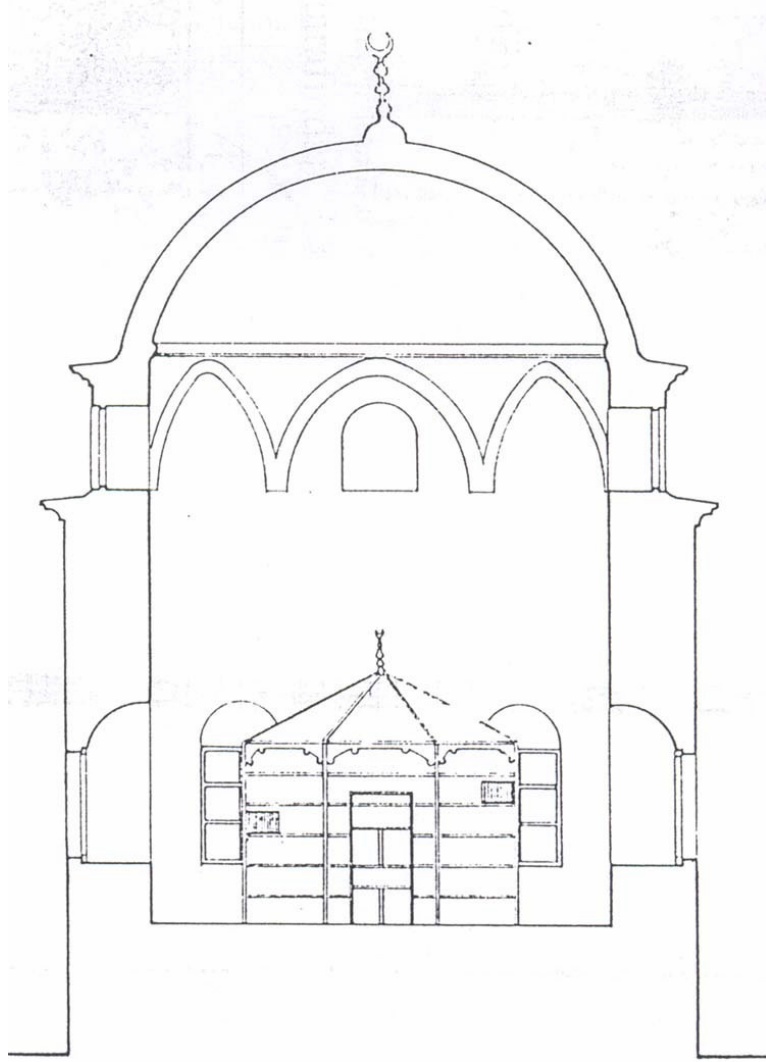
Belli dönemlerde onarım gören kütüphane son yıllarda ihtiyaca uygun olarak revak kısmı camekan ile kapatılarak okuma salonu haline getirilmiştir¹⁵⁸.

¹⁵⁸ Bahtiyar Eroğlu, *17.-19. Yüzyıllarda İç, Batı ve Güneybatı Anadolu'da Kütüphane Mimarisi*, (S.Ü. Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1998, s.138.

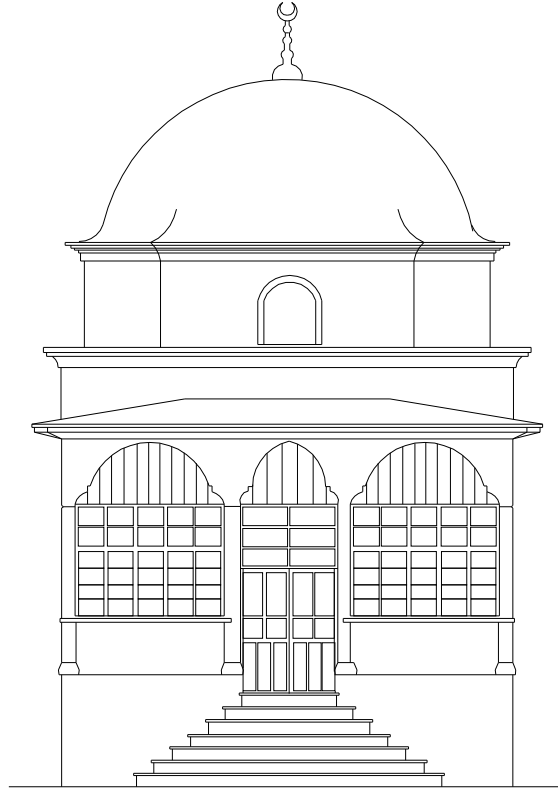

NECİP PAŞA KÜTÜPHANESİ PLANI

Çizim 1: Necip Paşa Kütüphanesi'nin Planı (B. Eroğlu'dan)

Çizim 2: Necip Paşa Kütüphanesi'nin A-A Kesiti (B. Eroğlu'dan)

NECİP PAŞA KÜTÜPHANESİ GİRİŞ CEPHESİ

Çizim 3: Necip Paşa Kütüphanesi'nin Giriş Cephesi (B. Eroğlu'dan)

Resim 4: Necip Paşa Kütüphanesi'nin Ön Cephesi

Resim 5: Necip Paşa Kütüphanesi'nin Vakfiyesi

Resim 6: Necip Paşa Kütüphanesi içerisinde el yazması eserlerin bulunduğu ahşap bölüm

Resim 7: Necip Paşa Kütüphanesi içerisindeki el yazması eserlerin bulunduğu ahşap bölüm

II.1.3. Kütüphanede Bulunan Eserler

1998 yıl sonu itibariyle, Cumhuriyet döneminde ilave edilen Türkçe eserlerle birlikte kütüphanede bulunan toplam kitap sayısı 11.417dir. Bunların 1147 adedi yazma, 1135 adedi değerli basma olmak üzere toplam 2282 adedi Osmanlı dönemine ait Arapça, Farsça ve Osmanlıca eserlerden oluşmaktadır. Bâni Necip Paşa tarafından vakfedilen ve “Necip Paşa Vakfı” adıyla tasnif edilen 671 adet eser mevcuttur.

Bunların dışında kütüphaneye sonradan kazandırılan ve “Diğer Vakıf” adıyla tasnif edilen 1611 eser bulunmaktadır.

Kütüphanedeki önemli eserlerden bazıları, 1948 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Genel Müdürlük Kütüphanesi’ne alınmıştır. Bunlar arasında, 99/717 yılında Hasan el-Basrî tarafından kûfî hatla yazılan 210 x 145 mm ebadındaki Kur’an-ı Kerim^{*}, ilk üç sayfasında fevkalade değerli katı’ süsleme örnekleri bulunan 230 x 130 mm ebadındaki Mehmed Selim Tahranî Divanı ve Fahreddin Râzî’nin “Mefâtîhu’l-Gayb” adlı Tefsîr-i Kebîr” bilinen kayda değer eserlerdir¹⁵⁹.

* Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Yazı Sanatları Müzesi’nde sergilenmektedir.

¹⁵⁹ Ali İhsan Yıldırım, *Necip Paşa Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu I*, Tire 2003, s.10-11.

II.2. Katalog

II.2.1. Örnekler Listesi

- Örnek 1:** Tabsiretü'l-Mütezekkir fi Tefsiri'l-Kur'an 750/1349
- Örnek 2:** et-Teysir fi İlmi't-Tefsir 856/1452 Necip Paşa
- Örnek 3:** Vakfü Hamza 908/1502 Necip Paşa
- Örnek 4:** el-Minhac fi Şerhi Müslim b. el-Haccac...../..... Necip Paşa
- Örnek 5:** el-Midhatü'l-Kübra mine'l- Kelami'l-Kadim fi Medhi'l Mustafa.../...Necip Paşa
- Örnek 6:** Tenbihü'l-Enam fi Beyani Uluvvi Makamı Nebiyyina Muhammed 1112/1700 Necip Paşa
- Örnek 7:** et-Tebyin fi Şerhi'l-Müntehab fi Usuli'l-Mezheb 716/1316 Necip Paşa
- Örnek 8:** el-Mücteba fi Şerhi Muhtasari'l-Kuduri 877/1472 Necip Paşa
- Örnek 9:** Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye..../.... Necip Paşa
- Örnek 10:** Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye 811/1408 Necip Paşa
- Örnek 11:** Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye.... /.... Necip Paşa
- Örnek 12:** Tezkiretü'l-Evliya...../.... Necip Paşa
- Örnek 13:** Şerhu Hizbi'l-Bahr..... /..... Necip Paşa
- Örnek 14:** Havassu'l-Kur'an...../..... Necip Paşa
- Örnek 15:** Şerhu Makamati'l-Haririyye 686/1287 Necip Paşa
- Örnek 16:** Divan 886/1481 Necip Paşa
- Örnek 17:** Divan 853/1449 Necip Paşa
- Örnek 18:** Miftahu'l-Ulum 725/1324 Necip Paşa
- Örnek 19:** Kitabü'ş-Şifa 871/1466 Necip Paşa
- Örnek 20:** el-İşârât 555/1160 Necip Paşa
- Örnek 21:** Haşiye ala Şerhi Hikmeti'l-Ayn li-Mirek el-Buhari 900/1497 Necip Paşa
- Örnek 22:** Şerhu Hidayeti'l-Hikme 815/1412 Necip Paşa
- Örnek 23:** Şerhu Keşfi'l-Esrar fi'l-Mantık li'l-Honcî 678/1279Necip Paşa
- Örnek 24:** Şerhu Kıstasi'l-Mizan fi'l-Mantık 711/1311Necip Paşa
- Örnek 25:** Ta'likat ala Eşkali'l-Mizan fi'l-Mantık...../..... Necip Paşa
- Örnek 26:** el-Ubab fi Şerhi'l-Lübab fi'n-Nahv 801/1398 Necip Paşa
- Örnek 27:** Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv...../..... Necip Paşa

Örnek 28: en-Nükat ale'l-Kafiye fi'n-Nahv 1165/1751 Necip Paşa

Örnek 29: ed-Dav'ü ale'l-Misbah fi'n-Nahv...../..... Necip Paşa

Örnek 30: Ünvanü'l-İber...../..... Necip Paşa

II.2.2. Örnekler

Örnek No.	: 1
Resim No.	: 8-9-10
Çizim No.	: 4
Eserin Adı	: Tabsıretü'l-Mütezakkir fi Tefsiri'l-Kur'an
Dil / Konu	: Arapça / Tefsir ve Tefsir İlimleri
Bulunduğu Yer	: Necip Paşa
Envanter No.	: 34
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 260 x 175 mm Yazı Ölçüsü : 175 x 135 mm
Varak (HYaprak) Sayfa	: 198 varak
Ketebe (Tarih)	: 750/1349
Müellif	: Muvaffakuddin Ahmed b. Yusuf b. Hasan eş-Şeybâni el-Kevâşi
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Açık kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış olan cildin sırtı daha açık kahverengi deri ile sertâbı daha koyu kahverengi deri ile tamir edilmiş. Yer yer su lekeleri ve yırtıklar görülmektedir.

Ön ve arka kapağı aynı tarzda yapılan cildin cetvel ve zencirekleri yapılan tamir dolayısıyla görülmemektedir.

Zencireksiz ve köşebendsiz yapılan cildin şemsesi 22 dilimli oval formda yapılmıştır. Soğuk baskı tekniği kullanılarak yapılan şemse zemini zaman içinde yıpranmıştır. Dilim kenarları hem içten hem dıştan altınla tahrirlendirilmiş olan şemsenin zeminini 1/4 tam simetrik bir kompozisyon tamamlamaktadır. Şemse zemininde ortabağ ve tepelik oluşturan bulut motiflerinin uçları şemse kenarlarına doğru uzanmaktadır. Helezon hat üzerinde hatâî, penç ve yapraklar görülmektedir.

Salbekler dilimli olup hem içten hem dıştan altınla tahrirlendirilmiştir. Salbek zeminini hatâî motifi süslemektedir. Salbek şemse arasında herhangi bir bağ yoktur.

Sertâb düz deri ile tamir olduğundan herhangi bir tezyinat yapılmamış, boş bırakılmıştır.

Mikleb kısa kenarlarında iki sıra soğuk cetvel görülmektedir. Mikleb şemsesi 12 dilimli oval tarzda yapılmış olup zemini zor görülmekle birlikte bitkisel motiflerle süslenmiştir.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebe kaydı H 750/ M 1349'dur. Eserin şemse tezyinatında kullanılan bulut motifi ile eserin ketebe kaydı örtüşmemektedir. Bulut motifinin kullanıldığı en erken örneklerinden olan (TIEM-402) Şeyh Hamdullah mushafı (899/1494) tezhipleridir¹⁶⁰. Eser-cild orjinalliği olmadığı ve bulut motifinin Osmanlı sanatında görülen en erken örneğinden hareketle cildi XV. yy sonlarına tarihlendiriyoruz.

¹⁶⁰ Banu Mahir, "II. Bayezid Dönemi s. 6

Örnek No.	: 2
Resim No.	: 11-12-13-14
Çizim No.	: 5
Eserin Adı	: et-Teysîr fi İlmi't-Tefsîr
Dil / Konu	: Arapça/ Tefsir ve Tefsir İlimleri
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 73
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 210 x 125 mm Yazı Ölçüsü : 140 x 60 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 27 varak
Ketebe (Tarih)	: 856/1452
Müellif	: Muhyiddin Muhammed b. Süleyman el-Hanefi el Kafiyeçi (879/1474)
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Açık kahverengi meşin.
Bugünkü Durumu	: Yer yer su lekelerinin görüldüğü cildin sırt ve sertâbı daha koyu renkli düz deriyle tamir edilmiştir.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Kapağı üç sıra cetvel çevrelemektedir. En içte yer alan cetvel altınla çekilmiştir. Cildde zencirek ve köşebend görülmemektedir.

Cildin şemsesi 18 dilimli oval olup soğuk gömme tarzında yapılmıştır. Şemse dilimlerinin kenarları altınla tahrirlendirilmiş olup şemse uçlarından kısa kenarlara doğru altınla düz bir hat uzatılmıştır. Şemse zemini merkezde yer alan dört yapraklı çiçekten çıkan ve helezonlar üzerinde 1/4 tam simetricali bir kompozisyona sahiptir. Helezonlar üzerinde rûmî, hataî, penç ve yapraklar görülmektedir.

Şemse salbeksiz olmakla birlikte şemse ucundan uzanan altınla yapılmış olan bölüm vardır. Bu bölümün uç noktalarında küçük birer gülçe yer almaktadır.

Düz deriyle tamir edilmiş olan sertâbın üzerinde herhangi bir tezyînât yapılmamıştır.

Miklebi de üç sıra cetvel kuşatmaktadır. 12 dilimli oval olan mikleb şemsesinin tezyînâtı 1/2 tam simetrik olarak yapılmıştır. Ortada 4 yapraklı bir çiçek yer almaktadır. Helezon hat üzerinde rûmî, hatâî, penç ve yapraklar görülmektedir.

Kapak içleri düz kağıtla kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebe kaydı H 856/ M 1452 tarihli dir. Cildin şemsesi XV. yy süsleme özelliklerinden olan rûmî-nebâti bir kompozisyonla tezyin edilmiştir. Eserin ketebe kaydını da göz önünde bulundurarak cildi XV. y.y. ortalarına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 3
Resim No.	: 15-16-17
Çizim No.	: 6
Eserin Adı	: Vakfû Hamza
Dil / Konu	: Arapça/ Kıraat ve Tecvid İlimleri
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 83
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 180 x 130 mm Yazı Ölçüsü : 140 x 85 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 154 varak
Ketebe (Tarih)	: 908/1502
Müellif	: Bedruddin Hasan b. el-Kasım el-Muradi İbn Ümmi Kasım
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Açık kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer yıpranmaların ve lekelerin görüldüğü cildin sırtı ve sertâbın arka kapak ve mikleb taraflarında yer alan dudak kısımları kırmızı düz deriyle tamir edilmiş olmasına rağmen bugün de tamire muhtaç durumdadır.

En dışta dört sıra soğuk cetvelden sonra zencirek olarak çift tahrirli ince sarmal motif soğuk baskı tekniği kullanılarak yapılmıştır (Z.T. 11a)¹⁶¹. Zencirekten sonra yedi sıra soğuk cetvel çekilmiştir.

En içte kalan soğuk cetvelin köşelerine klasik dönem köşebendlerine benzer soğuk bir hat çekilmiş olup içleri boş bırakılmıştır.

¹⁶¹ Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslubu Taşıyan Cildlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi" *İSTEM*, S.1, Konya 2003, s.85-102.

Şemse 14 dilimli oval olan soğuk baskı tekniğinde yapılmıştır. Dilimlerin dışını soğuk bir hat çevrelemektedir. Dilim aralarında artı şeklinde tığlar yer almaktadır. Şemse zemini 1/4 oranında tam simetrik olarak tezyin edilmiştir. Şemsenin kompozisyonunda rûmî, agraf ve tepelik yer almaktadır.

Cildin sertâbı üç kısma ayrılmıştır. Kapakta görülen cetvel sistemi burada da uygulanmıştır. Sertâbı yatay olarak üçe bölen cetvellerin aralarında da çift tahrirli ince sarmal zencirek motifi soğuk baskı tekniği kullanılarak yapılmıştır.

Mikleb cetvel ve zencirekleri kapaktakilerle aynı tarzda yapılmıştır. Mikleb şemsesi 9 dilimli armûdî formda yapılmıştır. Şemse zemini ½ tam simetrik tarzda süslenmiş olup rûmî ve tepelik motifi yer almaktadır.

Kapak içleri düz kağıtla kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebe kaydı H 908/ M 1502'dir. Cildin süsleme kompozisyonu ve eserin ketebesi de göz önünde bulundurularak XV. yy. sonu XVI. y.y. başlarına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 4
Resim No.	: 18-19-20
Çizim No.	: 7
Eserin Adı	: el-Minhâc fi Şerhi Müslim b. El-Haccac
Dil / Konu	: Arapça / Hadis ve Hadis İlimleri
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 107
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 255 x 180 mm Yazı Ölçüsü : 205 x 145 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 274 varak
Ketebe (Tarih)	:
Müellif	: Muhyiddin Yahya b. Şeref ed-Dımaşki eş-Şafii en-Nevevî (676/1277)
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış olan cildin sırtı ve sertâbı tamir görmüştür. Farklı renk deri kullanılarak yapılan miklebin ve sertâbın muhdes olduğu kanaatini uyandırmaktadır.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

4 mm aralıkla 2 sıra halinde altınla çekilmiş cetvel bulunmaktadır.

Zencirek ve köşebendin görülmediği cildin şemsesi 22 dilimli oval olup gömme tarzında yapılmıştır. Şemsede alttan ayırma tekniği kullanılmıştır. Şemse zemininde yer alan tezyînât spiral hat üzerinde Çin bulutu, hatâî, penç ve yapraklardan oluşan bir kompozisyonla tamamlanmıştır. Şemse dilimlerinin etrafı altınla tahrirlendirilmiş ve düz olarak çekilen tıglarla nihayetlendirilmiştir.

Sertâbın yapımında kullanılan derinin kırmızı renkte olması ve kapakta kullanılan deri dokularının birbirini tutmaması sertâbın muhdes olduğu kanaatini uyandırmaktadır.

Siyaha yakın düz deriden yapılmış olan miklebde herhangi bir tezyinât yapılmamıştır. Cildin sertâb ve miklebi muhdes olma ihtimali bulunmaktadır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebe kaydı bulunmamaktadır. Cildin deri rengi, tezyinattaki kompozisyon genel olarak XV. yy karakterini taşımaktadır. Cildi XV. yy ikinci yarısına tarihlendiyoruz.

Örnek No.	: 5
Resim No.	: 21-22-23
Çizim No.	:
Eserin Adı	: el-Midhâtü'l-Kübrâ mine'l-Kelâmi'l-Kadim fi Medhi'l-Mustafa
Dil / Konu	: Arapça / Kelam ve Akaid Konuları
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 122
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 205 x 145 mm Yazı Ölçüsü : 155 x 85 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 129 varak
Ketebe (Tarih)	:
Müellif	: Zeynüddin Pir Muhammed Dede b. Mustafa b. Habib el-Erzurumi (1146/1733)
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Vişne rengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer lekelerin ve yırtıkların görüldüğü cildin kapak kenarları ve sırtı siyah düz deriyle tamir edilmiştir.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

En dışta yer alan cetvel yapılan tamir neticesinde derinin altında kalmış olduğundan görülmemektedir.

Zencirek olarak altınla yapılmış çift tahrirli ince sarmal motif kullanılmıştır(Z.T.11a). Zencirekten sonra bir sıra altınli cetvel çekilmiştir. Cild köşebendsiz olarak yapılmıştır.

Cildin şemsesi 22 dilimli oval olarak yapılmıştır. Şemse alttan ayırma tekniği kullanılarak yapılmıştır. Dilimlerin dışı altınla tahrirlendirilmiş olup dilim aralarında yine altınla yapılmış tığlar yer almaktadır. Şemse zemini 1/4 tam simetrik olarak düzenlenmiştir. Ortabağ ve tepelik oluşturan bulut motifinin uçları şemse kenarlarına doğru kıvrılmaktadır. Helezon hattı hatâî, penç ve yapraklar süslemektedir.

Miklebsiz olarak yapılan cildin iç kapakları düz kağıtla kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Ketebe kaydı bulunmayan eserin, şemse formu, tezyinatı ve altının kullanılmış olması itibariyle XV. yy ikinci yarısına tarihlendiyoruz.

Örnek No.	: 6
Resim No.	: 24-25-26-27
Çizim No.	:
Eserin Adı	: Tenbîhü'l-Enâm fî Beyâni Uluvvî Makâmı Nebiyyina Muhammed
Dil / Konu	: Arapça / Kelam ve Akaid Konuları
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 130
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 230 x 135 mm Yazı Ölçüsü : 175 x 90mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 175 varak
Ketebe (Tarih)	: 1112/1700
Müellif	: Abdülcelil b. Muhammed b. Ahmed el-Kayrevani (960/ 1552)
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Vişne sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer yıpranmaların görüldüğü cildin sırtı siyah düz deri ile tamir edilmiştir.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Kapakların etrafını iki sıra soğuk cetvel çevirmektedir. Zencirek için hazırlandığı düşünülen cetvel araları boş bırakılmıştır. Cild köşebendsiz olarak yapılmıştır.

Cildin şemsesi 14 dilimli oval formda yapılmıştır. Şemse mülevven tekniği kullanılarak yapılmıştır. Mülevvenlik siyah deri ile sağlanmış. Şemse zemini 1/4 tam simetrik bir kompozisyona sahiptir. Şemse zeminini rûmî, hatâî, tepelik ve yapraklar süslemektedir.

Sertâbı yıpranmış olmakla birlikte soğuk cetveller çevirmektedir.

Mikleb 10 dilimli armudî formda yapılmış olup içini hatâî motifi süslemektedir.

Kapak içleri düz kağıtla kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesı 1212/1700'dür. Eser XVIII. yy. özellikleri taşımamaktadır. Şemsenin formu içinde kullanılan rûmî, nebâtî tezyînata da dayanarak, bu eserin üzerinde bulunan cildin kendi orijinal cildi olmayıp eser-cild uyumsuzluğu mevcuttur. Eserin üzerindeki cildi XV. yy. sonuna tarihlendirebiliriz.

Örnek No.	: 7
Resim No.	: 28-29-30-31
Çizim No.	: 8
Eserin Adı	: et-Tebyîn fî Şerhi'l-Müntehâb fi Usuli'l-Mezheb
Dil / Konu	: Arapça / Fıkıh ve Fıkıh İlimleri
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 187
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 235 x 165 mm Yazı Ölçüsü : 190 x 120 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 160 varak
Ketebe (Tarih)	: 716/1316
Müellif	: Kıvamüddin Emir Katib b. Emir Ömer el-Hanefi el-İtkani (758/1357)
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Siyah sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Cild açık kahverengi deri ile tamir görmüş, yer yer su lekesi, kurt yeniği ve küçük yırtıklar mevcut. Cildin bazı bölümlerinde derinin döküldüğü görülmektedir.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Cildin zencireği üç dilimli kartuşların içinde müsenna rûmî ve tepeliklerle tamamlanmıştır(Z.T. 17a).

Zencirekten sonra iki sıra soğuk düz cetvele sahip olan cildin köşebendleri, düz köşebend tarzında yapılmıştır. Köşebendlerin içinde dört yapraklı bir çiçek yer almaktadır. Köşebendlerin önünde yer alan ve kapağı dört kenarından çevreleyen cetvelin, köşebendlerin önüne gelen bölümlerinde üçer adet balık pulu görülmektedir. Cildin en içteki cetvelinin her bir kenarının ortasında köşebendlerin içinde yer alan dört yapraklı birer çiçek yer almaktadır.

Cildin şemsesi 9 adet altıgenin kademeli olarak sıralanmasıyla bal peteği şeklinde düzenlenmiştir. Her bir altıgenin içini bir birini kesen kapalı uçlu altı köşeli yıldız formu içinde 6 yapraklı çiçek süslemektedir. Kapalı uçlu altı köşeli yıldızın köşe uzantıları altıgenin kenarlarına doğru devam etmektedir.

Miklebsiz olan cildin kapak içleri düz kağıtla kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini 716/1316'dır. Cildin zencirekleri Selçuklu üslubu taşıyan kartuşlar içinde rûmîli olarak yapılmıştır. Ketebesini de göz önünde bulundurarak XIV. yy. birinci çeyreğine tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 8
Resim No.	: 32-33-34-35
Çizim No.	: 9
Eserin Adı	: el-Müctebâ fi Şerhi Muhtasari'l-Kûdûrî
Dil / Konu	: Arapça / Fıkıh ve Fıkıh İlimleri
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 211
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 260 x 180 mm Yazı Ölçüsü : 200 x 130 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 414
Ketebe (Tarih)	: 877/1472
Müellif	: Necmeddin Muhtar b. Mahmud el-Gazmini el-Hanefi ez-Zahidi (658/1259)
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Açık kahverengi meşin.
Bugünkü Durumu	: Yer yer lekelerin görüldüğü cildin sırtı ve sertâbı düz kırmızı deriyle tamir edilmiştir. Cild mikleblidir.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Üç sıra soğuk olarak çekilmiş cetvelden sonra zencirek ince sarmal motifi kullanılarak soğuk baskı tekniği ile yapılmıştır(Z.T.11a).

Cildin köşebendleri düz köşebend tarzında yapılmış olup içleri boş bırakılmıştır. Köşebendlerin önüne çekilen ve kapağı dört tarafından çerçeveleyen cetvelin her bir köşesinde birer soğuk nokta yer almaktadır.

Cildin şemsesi 26 dilimli oval olup soğuk gömme tarzında yapılmıştır. Şemsenin tam ortasına 4 yapraklı bir çiçek yapılmıştır. Şemse 1/4 simetri ile yapılmış, helezon hat üzerinde hatâî, penç ve yapraklardan oluşan kompozisyonla süslenmiştir.

Salbek ise içinde yer alan hatâî ile süslenmiştir.

Cildin sertâbı düz kırmızı deri ile tamir edilmiş olup üzerinde herhangi bir tezyînî unsur yoktur.

Mikleb zencirek ve köşebendleri kapakla aynı tarzda süslenmiştir. Mikleb şemsesi 11 dilimli armudî formda olup içi spiral hat üzerinde hatâî, penç ve tepelikle tezyîn edilmiştir.

Kapak içleri düz kağıtla kaplanmıştır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesı 877/1472'dir. Şemse formu ve süslemeler XV. yy. özelliklerine sahiptir. Eserin ketebesinde bulunan tarihi de göz önünde bulunarak XV. yy. üçüncü çeyreğe tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 9
Resim No.	: 36-37-38-39
Çizim No.	:
Eserin Adı	: Gâyetü'l-Beyân ve Nâdiretü'l-Akrân fi Şerhi'l-Hidâye
Dil / Konu	: Arapça / Fıkıh ve Fıkıh İlimleri
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 212
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 250 x 175 mm Yazı Ölçüsü : 215 x 130 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 242 varak
Ketebe (Tarih)	:
Müellif	: Kıvamüddin Emir Katib b. Emir Ömer el-Hanefi el-İtkani (758-1357)
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer yırtılmaların yıpranmaların görüldüğü cilde herhangi bir tamir yapılmamıştır. Miklebli olan cildin tamir edilmesi gerekmektedir.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Kapağı iki sıra soğuk cetvel çevrelemektedir. Cetvellerin arası zencirek için hazırlanmış ancak boş bırakılmıştır. Cild köşebendsiz olarak yapılmıştır.

Cildin şemsesi 26 dilimli oval formda yapılmıştır. Soğuk baskı tekniği kullanılarak yapılan şemse 1/4 tam simetrik olarak düzenlenmiştir. Şemse zeminini ortabağ ve tepelik oluşturan bulut motifleri, helezon hat üzerinde hatâî, penç ve yapraklar süslemektedir. Bulut motiflerinin uçları şemse kenarlarına doğru kıvrılmaktadır.

Şemsedan ayrı olarak yapılmış olan salbek zeminini hatâî motifi süslemektedir.

Sertâbı düz olup bir sıra düz cetvel çevirmektedir.

Kapaktaki cetvel uygulaması miklebde de görülmektedir. 18 dilimli oval tarzda yapılan mikleb şemsenin zeminini spiral hat üzerinde hatâî, penç ve yapraklar süslemektedir.

Kapak içleri düz kağıtla kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini bulunmamaktadır. Onuncu örnekte verilen eser ile bu eserin müellifleri, cildi ve tezyinatı aynı olması itibari ile bu eserin tarihlendirilmesinde, onuncu örneğin ketebesinde bulunan 811/1408 tarihini kabul ediyor ve XV. yy. başlarına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 10
Resim No.	: 40-41-42-43
Çizim No.	:
Eserin Adı	: Gâyetü'l-Beyân ve Nâdiretü'l-Akrân fi Şerhi'l-Hidâye
Dil / Konu	: Arapça / Fıkıh ve Fıkıh İlimleri
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 215
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 260 x 180 mm Yazı Ölçüsü : 205 x 120 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 297 varak
Ketebe (Tarih)	: 811/1408
Müellif	: Kıvamüddin Emir Kâtib b. Emir Ömer el-Hanefi el-İtkâni (758-1357)
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Koyu kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer yıpranmaların görüldüğü cild genel itibariyle iyi durumdadır.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Zencirek ve köşebendin görülmediği kapağı iki sıra soğuk cetvel çevirmektedir. Zencirek için hazırlanan bölüm boş bırakılmıştır.

Cildin şemsesi 30 dilimli oval olup soğuk baskı tarzında yapılmıştır. Şemse zemininde yer alan tezyînât spiral hat üzerinde dolantı bulut, hatâî, penç ve yapraklardan oluşan bir kompozisyonla tamamlanmıştır.

Şemseden ayrı olarak yapılan salbek içini hatâî motifi süslemektedir.

Sertâbda herhangi bir tezyinat yapılmamış düz olarak bırakılmıştır.

Cildin miklebini kapaklarda olduğu gibi iki sıra soğuk cetvel çevirmektedir. Mikleb şemsesi 18 dilimli oval olarak yapılmıştır. Şemse zeminin helezon hat üzerinde hatâî, penç ve yapraklar süslemektedir.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesı 811/1408'dir. Cildin üzerinde bulunan şemse özellikleri ve tezyinatı XV. yy. karakterini taşımaktadır. Ketebesinden de hareketle eseri XV. yy. başlarına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 11
Resim No.	: 44-45-46-47
Çizim No.	:
Eserin Adı	: Gâyetü'l-Beyân ve Nâdiretü'l-Akrân fi Şerhi'l-Hidâye
Dil / Konu	: Arapça / Fıkıh ve Fıkıh İlimleri
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 217
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 285 x 180 mm Yazı Ölçüsü : 210 x 120 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 463 varak
Ketebe (Tarih)	:
Müellif	: Kıvamüddin Emir Kâtib b. Emir Ömer el-Hanefi el-İtkâni (758-1357)
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Siyaha yakın kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer yırtılmaların ve dökülmelerin görüldüğü cilde herhangi bir tamir yapılmamıştır. Miklebli olan cildin tamire ihtiyacı vardır.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

İki sıra soğuk cetvelin çekildiği kapaklarda zencirek yapılmamıştır. Cetveller zencirekler için hazırlanmış ancak içleri boş bırakılmıştır. Cilde köşebend yapılmamıştır.

Şemse 30 dilimli oval formda olup soğuk gömme tekniği kullanılarak yapılmıştır. S hat üzerinde dolantı bulut, hatâî, penç ve yapraklar şemse zeminini süslemektedir. Şemse salbekli olup içinin tezyinatı hatâî motifiyle yapılmıştır.

Cildin sertâbının iki uzun kenarına soğuk birer cetvel çekilmiştir.

Zencireksiz ve köşebendsiz yapılan miklebi iki sıra soğuk cetvel çevirmektedir.
Kapak içleri düz kağıtla kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini bulunmamakla birlikte, eserin müellifi ve cild özellikleri 9. ve 10. örnekler ile aynı özelliklere sahiptir. Bu nedenle eseri XV. yy. başlarına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 12
Resim No.	: 48-49-50-51
Çizim No.	: 10
Eserin Adı	: Tezkiretü'l-Evliya
Dil / Konu	: Farsça / Tasavvuf İlimleri
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 294
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 245 x 175 mm Yazı Ölçüsü : 175 x 110 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 253 varak
Ketebe (Tarih)	:
Müellif	: Feridüddin Muhammed b. İbrahim el-Hemedani el-Attar (627/1229)
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Vişne rengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer lekelerin ve yıpranmanın görüldüğü cild tamir edilmiş olup mikleblidir.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Cildin zencirekleri dışta soğuk cetvel, içte altın cetvel içinde altınlı çift tahrirli ince sarmal zencirek motifiyle yapılmıştır(Z.T.11a).

Şemse, salbek ve köşebendler soğuk tarzda yapılmıştır. Süslemeler gömme değildir. Köşebendler klasik tarzda yapılmıştır. Köşebendlerin tezyinatı helezonlar üzerinde rûmî, penç, hatai ve küçük yapraklarla yapılmıştır.

Cildin 16 dilimli oval şemsenin dilimleri dıştan altınla tahrirlendirilmiş, dilim ortalarına gelecek şekilde altınla tığlar yapılmıştır. Şemse zemini 1/4 simetrik bir kompozisyonla süslenmiştir. Kompozisyonu iç içe geçmiş çift rûmî, hatai, penç, tepelik, agraf, yaprak ve dört yapraklı yonca oluşturmaktadır.

Şemse salbek arasındaki irtibatı altınla çekilmiş bir hat temin etmektedir. Hattın her iki tarafına üçer adet tığ çekilmiştir.

Salbek dilimli olup dışı altınla tahrirlendirilmiştir. Dilim aralarına tığlar çekilmiştir. Salbek zeminini hatai ve küçük yapraklar süslemektedir.

Sırtı ve sertâbı açık kahverengi düz deri ile tamir edilmiştir. Cildin miklebi ise koruma maksatlı olarak ipek kağıtla kapatılmıştır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini bulunmamaktadır. Cildin şemse ve köşebendlerindeki süslemeler XV. yy. karakterine sahiptir. Köşebendler klasik dönem köşebendlerine benzemektedir. Bu nedenle eseri XV. yy. sonlarına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 13
Resim No.	: 52-53-54-55
Çizim No.	:
Eserin Adı	: Şerhu Hizbi'l-Bahr
Dil / Konu	: Arapça/Tasavvuf İlimleri
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 306
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 210 x 155 mm Yazı Ölçüsü : 165 x 95 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 138 varak
Ketebe (Tarih)	:
Müellif	: Şihabüddin Ahmed b. Ahmed b. Muhammed el-Fasi Zerruk (899/1493)
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Açık kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer leke ve yıpranmalar mevcut olup sırtı tamir görmüş olan cild mikleblidir.

Ön ve arka kapağı aynı şekilde yapılmış olan cildi iki sıra dışta iki sıra içte olmak üzere toplam dört sıra soğuk cetvel çevrelemektedir. Cetvel araları boş bırakılmış olup zencirek yapılmamıştır.

Köşebendler ise düz köşebend tarzında yapılmış içlerinde herhangi bir tezyînâta yer verilmemiştir.

Cildin şemsesi 26 dilimli oval formda olup soğuk baskı tekniği kullanılarak yapılmıştır. Şemsenin zemini 1/4 tam simetrikli kompozisyon süslemektedir. Ortabağ oluşturan bulutların uçları şemse uçlarına doğru kıvrılmaktadır. Helezon hat üzerinde ise penç ve yapraklar yer almaktadır. Cildde salbek uygulaması bulunmamaktadır.

Sertâb iki sıra düz cetvelle çevrilmiş olup üzerine herhangi bir tezyînât yapılmamıştır.

Mikleb köşebend ve cetvel uygulamaları kapaktakilerle aynı tarzda yapılmıştır. Mikleb şemsesi 14 dilimli olup armûdî formda yapılmıştır. Mikleb şemse zemini 1/2 tam simetrik olarak tezyîn edilmiştir. Dolantı bulutların arasında yer alan helezon hat üzerinde penç ve yapraklarla kompozisyon tamamlanmıştır.

Kapak içleri düz kağıtla kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini bulunmamaktadır. Şemsedeki tezyinat XV. yy. özelliklerine sahiptir. Cildi XV. yy. birinci yarısına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 14
Resim No.	: 56-57-58-59
Çizim No.	:
Eserin Adı	: Havassu'l-Kur'an
Dil / Konu	: Arapça/Kıraat ve Tecvid İlimleri
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 337
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 205 x 120 mm Yazı Ölçüsü : 155 x 70
Varak (Yaprak) Sayfa	: 220 varak
Ketebe (Tarih)	:
Müellif	: Muhammed b. Ahmed b. Said et-Temimi
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Vişne sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer su lekelerinin görüldüğü cilde, farklı renkte derilerle tamir yapılmıştır. Yer yer deride dökülmelerin görüldüğü cild mikleblidir.

Ön ve arka kapak aynı tarzdadır.

Üç sıra cetvelin çevrelediği cildin en dışında yer alan cetvel altınla yapılmış diğer ikisi ise soğuk olarak basılmıştır.

Cilde zencirek ve köşebend mevcut değildir.

Cildin şemsesi 26 dilimli oval olup soğuk gömme tarzında yapılmıştır. Dilimlerin hem içleri hem dışları altınla tahrirlendirilmiştir. Dilim içlerine çekilen tahrir daha kalın yapılmıştır. Dilim aralarını altınla yapılmış tığlar süslemektedir. Şemse kompozisyonu 1/4 tam simetrik olarak düzenlenmiştir. Ortabağ bulutun ortasında yer alan hataiden çıkan helezon üzerinde ç penç ve yapraklar vardır. Bulutun uçları şemse uçlarına doğru uzanmıştır.

Salbekli olan cildin salbeklerini hatalı ve yapraklar süslemektedir. Dilimli olan salbekler hem içten hem dıştan altınla tahrirlendirilmiştir. Dilim aralarında tığlar yer almaktadır.

Tamir görmüş olan sertâb düz olup üzerine altınla cetvel çekilmiştir.

Miklebi de altınlı cetvel çepe çevre kuşatmaktadır. Mikleb şemsesi 12 dilimli ve ovaldir. Şemse dilimleri de kapaklarda olduğu gibi hem içten hem dıştan altınla tahrirlendirilmiş olup dilim araları altınlı tığlarla süslenmiştir. Şemse zemini 1/2 simetrik olarak düzenlenmiştir. S hat üzerinde çin bulutlu olan şemsenin ortasını hatalı, penç ve yapraklar süslemektedir.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini bulunmamaktadır. Eserin deri rengi ve tezeyinatında kullanılan altın miktarının artması ve bulut motifinden hareketle XV. yy. sonlarına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 15
Resim No.	: 60-61-62-63
Çizim No.	:
Eserin Adı	: Şerhu Makâmâtî'l-Haririyye
Dil / Konu	: Arapça / Arap Dili ve Edebiyatı
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 363
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 235 x 160 mm Yazı Ölçüsü : 175 x 110 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 299 varak
Ketebe (Tarih)	: 686/ 1287
Müellif	: Fazlullah b. Yahya
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer yıpranmaların ve kurt yeniği izlerinin görüldüğü cildin sertâbı kırmızı düz deriyle tamir edilmiştir.

Ön ve arka kapağı aynı tarzda yapılmıştır.

Kapakları üç sıra dışta üç sıra içte toplam altı sıra soğuk cetvel çevrelemektedir. Cetvellerin arası zencirek için hazırlanmış ancak içi boş bırakılmış intibamı vermektedir.

Köşebendler düz köşebend tarzında yapılmış ancak içleri boş bırakılmıştır. Köşebendlerin önüne çekilen cetvelin köşebend önlerine gelen bölümlerinde üçer adet içleri yedi adet iğne perdahlı soğuk nokta bulunmaktadır. Kısa ve uzun kenarlarının ortalarına gelen bölümlerinde çintemani düzeninde içleri iğne perdahlı üçer adet nokta bulunmaktadır.

Cildin şemsesi 26 dilimli oval formda yapılmıştır. Şemsenin dışında dört bir tarafında içleri iğne perdahlı birer nokta bulunmaktadır. Şemse zemini 1/4 tam simetrik bir kompozisyonla süslenmiştir. Tam ortada bir hatâ yer almaktadır. Dolantı bulutların uçları şemsenin uçlarına doğru uzanmaktadır. Helezon hat üzerinde ise hatâ, penç ve yapraklar yer almaktadır.

Dilimli olarak yapılan salbek etrafında içleri iğne perdahlı üç adet nokta bulunmaktadır. Salbek zeminini ise hatâ süslemektedir.

Sertâbı kırmızı düz deriyle tamir görmüş olan cildin bu bölümünde herhangi bir tezyinat bulunmamaktadır.

Mikleb cetvel ve köşebendleri kapaktaki uygulamayla aynıdır. Mikleb şemsesi 14 dilimli oval formda yapılmıştır. Mikleb şemsesinin, miklebin uzun kenarına bakan ucunda içi iğne perdahlı bir adet nokta yer almaktadır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini 686/1287'dir. Eserin ketebe kaydı ile şemse tezyinatında kullanılan motifler örtüşmemektedir. Cildin üzerindeki şemse formu ve tezyinatta kullanılan bulut motifi XV. yy.'da görülmeye başlanmıştır. Buna dayanarak eser-cild orijinalliği olmayıp cildi, ketebesini dikkate almadan XV. yy. başlarına tarihlendirebiliriz.

Örnek No.	: 16
Resim No.	: 64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74
Çizim No.	: 11
Eserin Adı	: Divan
Dil / Konu	: Farsça / Fars Dili ve Edebiyatı
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 394
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 210 x 125 mm Yazı Ölçüsü : 130 x 70 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 203 varak
Ketebe (Tarih)	: 886/1481
Müellif	: Nureddin Abdurrahman b. Ahmed el-Horosani el-Cami (898/1492)
Hattât	:.....
Müzehhib	:.....
Mücellit	:.....
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Vişne rengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer lekelerin görüldüğü cild kırmızı renkte düz deriyle tamir görmüş. Cild mikleblidir.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

İki sıra cetvelden ilki altınla yapılmıştır. Bu iki cetvelden sonra zencirek; altınla çift tahrirli ince sarmal zencirek motifi ile yapılmıştır. Zencirekten sonra yer alan cetvel de altınla çekilmiştir. Bu cetvelden sonra bir sıra daha ancak soğuk baskı tekniği kullanılarak ve daha küçük ebatta ince sarmal zencirek motifi görülür. Zencirekten sonra çekilen çift cetvel de altınla yapılmıştır.

Köşebendler klasik tarzda yapılmıştır. Alttan ayırma tekniği kullanılarak yapılmış olan köşebendleri rûmîler ve tepelik motifi süslemektedir. Köşebendi meydana getiren dendanların etrafı iki sıra halinde altınla tahrirlendirilmiştir. Dendanların arasında altınla yapılmış tığlar görülmektedir. Köşebendlerin ucunu altınla yapılmış yarım tepelik motifi süslemektedir.

Cildin şemsesi iki sıra altınla tahrirlendirilmiş 30 dilimli oval şemse tarzında yapılmıştır. Dilim araları ve dilim tepelerini tığlar süslemektedir. Altan ayırma tekniği kullanılarak yapılan şemseyi, 1/4 oranında simetrik bir kompozisyon tezyîn etmektedir. Şemse zemini rûmî, hatâi, penç, yaprak ve tepelikle süslenmiştir.

Şemsenin uçlarına altınla yapılmış olan tepelik motifi salbek olarak düzenlenmiştir.

Cildin sertâbı yıpranmış ve tamir görmüştür. Sertâb beş bölümden oluşmaktadır. Kısa kenarların en dışındaki bölümde kapaklarda olduğu gibi iki sıra çift tahrirli zencirek motifi yer almaktadır. İki sıra altınla çekilen cetvel arasında kalan bölüm eşit ölçülerde beşe bölünmüştür. Her bir bölümün içinde köşebend ve şemse tasarımının küçük bir örneği sergilenmektedir. Ortada yer alan geçmeler şemse olarak düşünülebilir.

Mikleb şemsesinin cetvel, zencirek ve köşebendleri kapaktakilerle aynı tarzda yapılmıştır. Mikleb şemsesi altan ayırma tarzında, tezyinatı 1/2 simetrik olarak düzenlenmiştir.

Kapak içeri kahverengi deri ile kaplanmış olup katı' tekniği kullanılarak tezyin edilmiştir. İç kapak şemsesi 26 dilimli oval olarak yapılmıştır. 1/4 simetrik olarak tezyin edilen şemse zemini ortada yer alan dört yapraklı gülçeden çıkan spiral hat üzerinde kanatlı rûmîler, tepelikler ve agraflar süslemektedir. Katı' şemsenin altında mavi karton veya kağıt görülmektedir. Dilim etrafları altınla tahrirlendirilmiş ve altınla dilim aralarına tığlar yapılmıştır. Şemsenin uçlarına ön kapaklarda olduğu gibi altınla sürme tarzında yapılmış tepelik motifi işlenmiştir.

Köşebendler klasik tarzda yapılmış ve dilim etrafları altınla tahrirlendirilmiştir. Dilim araları ve ortalarına altınla tığlar çekilmiştir. Köşebendlerin uçlarında da yarım tepelik motifler görülmektedir.

Sertab içi ön yüzde olduğu gibi altınla yapılan cetvellerden sonra üç eşit parçaya bölünmüştür. Bu parçaların içinde köşebend ve şemse formu korunmuştur.

Mikleb içinde köşebendler kapaktakilerle aynıdır. Mikleb şemsesi 8 kollu yıldız formunun dilimlere bölünmüş halinin 1/2'si kullanılarak yapılmıştır. Dilimlerin dışları altınla tahrirlendirilmiştir. Dilim aralarına altın tığlar yapılmıştır. Şemse zemininde helezon hat üzerinde rûmîler, tepelik ve agraflar görülmektedir.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini 886/1481'dir. Eserin cildinin dış ve iç kapakları XV. yy karakterini taşımaktadır. Ketebesini de göz önünde bulundurarak XV. yy. son çeyreğine tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 17
Resim No.	: 75-76-77-78
Çizim No.	:
Eserin Adı	: Divan
Dil / Konu	: Farsça / Fars Dili ve Edebiyatı
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 396
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 185 x 125 mm Yazı Ölçüsü : 145 x 90 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 136 varak
Ketebe (Tarih)	: 853/1449
Müellif	: Celalüddin Fazlullah el-Zakani el-Ubeydi (751/1350)
Hattât	:.....
Müzehhib	:.....
Mücellit	:.....
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Siyah sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer su lekelerinin görüldüğü cild yıpranmış olup sırtı ve köşeleri düz deriyle tamir edilmiştir. Arka kapak derisinde dökülmelerin görüldüğü cild mikleblidir.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Cildin zencirekleri iki sıra cetvel içinde ince sarmal zencirek motifiyle yapılmıştır(Z.T.11c).

Köşebend olarak balık pulu çivisinin modüler olarak kullanılmasıyla yapılmıştır.

Cildin şemsesi düz oval formda olup soğuk baskı tekniği kullanılarak yapılmıştır. Oval şemsenin kısa kenarlarının ortasında balık pulu çivisiyle bir tezyînât yapılmıştır. Şemsenin dışında düz bir cetvel bulunmaktadır. Daha sonraki iki sıra cetvel içinde ince sarmal zencirek motifi şemseyi çevirmektedir. Şemsenin zemini üç ana

bölümden oluşmaktadır. Uçlarda yer alan üçgen bölüm içinde 10 adet balık pulu yer almaktadır. Ortada yer alan ana bölümün içi geçmelerle tezyîn edilmiştir. Geçme ve balık pulu ile tezyîn edilen bölümler arasında yer alan boşlukta altı adet ince sarmal zencirek motifi yer almaktadır.

Sertâbı düz deriyle tamir görmüş olan cildin miklebi iki sıra düz cetvelle çevrilmiştir. Mikleb şemsesi olarak kullanılan münhani, soğuk baskı tekniği ile yapılmıştır.

Cildin iç kapakları düz kağıtla kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini 853/1449'dur. Cildin şemse formu ve tezyinatı, Isparta Halil Hamit Paşa İl Halk Kütüphanesi no: 651'de kayıtlı olan İrşadü'l Mürîd ale'l-Murâd fî Tercümeti Mirsâdil İbâd¹⁶² isimli eserin ön kapağıyla olan benzerliğini dikkate alarak XIV. yy. sonları ile XV. yy. ilk yarısına tarihlendiriyoruz.

¹⁶² Bknz. Zehra Büyükbacı, *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Cild Örnekleri*, (S.Ü. Sos. Bil. Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2003, s.56.

Örnek No.	: 18
Resim No.	: 79-80-81
Çizim No.	:
Eserin Adı	: Miftâhu'l-Ulûm
Dil / Konu	: Arapça / Arap Dili ve Edebiyatı Konuları
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 420
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 240 x 165 mm Yazı Ölçüsü : 170 x 100 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 156 varak
Ketebe (Tarih)	: 725/1324
Müellif	: Siracüddin Yusuf b. Ebi Bekr b. Muhammed es-Sekkaki (626/1228)
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer lekelerin görüldüğü cild kenarlarından tamir görmüştür. Cild miklebsizdir.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Cildi üç sıra kalın soğuk olarak çekilen cetvel çevirmektedir.

Köşebendler düz köşebend tarzında yapılmış olup içleri boş bırakılmıştır.

Cildin şemsesi 22 dilimli oval olup soğuk gömme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Şemse zemini 1/4 oranında tam simetrik bir kompozisyona sahiptir. Şemse zeminini ortabağ ve tepelik bulutları süslemektedir. Bulutların uçları şemse uçlarına doğru uzanmaktadır. Helezonlar üzerinde hatâî, penç ve yapraklar süslemektedir. Şemse salbeksiz olarak yapılmıştır.

Miklebsiz olan cildin kapak içleri düz kağıtla kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini 725/1324'tür. Cildin şemse tezyinatındaki bulut XV. yy. motifi olması nedeniyle eserin ketebesini dikkate almadan XV. yy. başlarına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 19
Resim No.	: 82-83-84-85-86-87-88
Çizim No.	: 12-13
Eserin Adı	: Kitâbu'ş-Şifâ
Dil / Konu	: Arapça / Felsefe Konuları
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 446
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 253 x 155 mm Yazı Ölçüsü : 170 x 85 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 331 varak
Ketebe (Tarih)	: 871/1466
Müellif	: Hüseyin b. Abdullah el-Buhari İbn Sina (428/1037)
Hattât	:
Müzehhib	:
Mücellit	:
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Siyah sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Fatih Sultan Mehmed tarafından hazırlattırılmış olan eserin cildi gayet iyi durumdadır.

İki sıra soğuk cetvelden sonra ince sarmal zencirek motifi görülmektedir. Zencirekten sonra yer alan bordürü S bir hat üzerinde rûmîler, bir diğer S hat üzerinde hatâîler süslemektedir.

Köşebendler klasik tarzda yapılmıştır. Dilimlerin dışları tığlarla süslenmiştir. Köşebend zeminini rûmî, hatâî, penç ve yapraklar süslemektedir. Köşebendlerin uçlarında yarım tepelikler yer almaktadır.

Cildin şemsesi 18 dilimli oval formda yapılmış olup dilimlerin aralarına ve tepelerine tığlar yapılmıştır. Şemse zeminini S hat üzerinde hatâî, penç ve yapraklar süslemektedir. Şemsenin ucunda yer alan tepelik salbek olarak yapılmıştır.

Cildin iç kapakları kırmızı deri ve zemini altınlı katı'lı olarak yapılmıştır. Kapak şemseleri dış kapaklarda olduğu gibi 18 dilimli oval olarak yapılmış dilim araları

ve tepeleri tıgla süslenmiştir. Şemse zemini 1/4 simetrlili olarak süslenmiştir. Şemse kompozisyonunda kanatlı rûmîler, tepelikler, hatâî, penç ve yapraklar yer almaktadır.

Salbekler tepelik oluşturan rûmîlerden meydana gelmektedir.

Köşebendler dış kapaklarda olduğu gibi klasik tarzda yapılmıştır. Köşebendlerin zeminini rûmî, hatâî, penç ve yapraklar süslemektedir.

Sertâbı iki sıra soğuk cetvel içinde ince sarmal zencirek motifi çevirmektedir. Kısa kenarlarında salbek olarak yapılan ve iç içe geçerek tepelik motifi meydana getiren rûmîler yer almaktadır. Sertâbın orta kısmında yer alan paftada 1/2 simetrlili olarak iki sıra halinde düzenlenmiş rûmî ve agraflar görülmektedir.

Mikleb cetvel, zencirek ve köşebendleri kapaktakilerle aynıdır. Mikleb şemsesi 8 dilimli yuvarlak formda yapılmıştır. Şemse zemini 1/2 simetrlili olarak düzenlenmiştir. Rûmî, hatâî, yaprak tepelik ve agraflar motifleriyle zemin süslenmiştir.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini 871/1466'dır. Eser Fatih Sultan Mehmed için hazırlanmış olan bir nüshadır. Gerek dış yüzündeki süslemeler, gerek iç kapaklardaki kat' süslemeler bunun özel bir nüsha olduğunu göstermektedir. Eseri XV. yy. ikinci yarısına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 20
Resim No.	: 89-90-91-92-93
Çizim No.	: 14
Eserin Adı	: el-İşârât
Dil / Konu	: Arapça / Felsefe
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 448
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 195 x 160 mm Yazı Ölçüsü : 140 x 115 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 122 varak
Ketebe (Tarih)	: 555/1160
Müellif	: Hüseyin b. Abdullah el-Buhari İbn Sina (428/1037)
Hattât	:.....
Müzehhib	:.....
Mücellit	:.....
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Siyah sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer kurt yeniği izleri ve deri dökülmeleri görülmektedir. Miklebli olan cildin sırt ve kapak kenarları düz deriyle tamir edilmiştir.

Ön ve arka kapak aynı tarzdadır.

Zencirek ve köşebend uygulamasının görülmediği cildin şemsesi altınla yazma cild olarak yapılmıştır. Geçme ve yedi adet altınlı noktadan meydana gelen gülçelerden oluşan şemsenin iki ucunda ince sarmal zencirek motifleriyle salbek uzantısı meydana getirilmiştir.

Cildin mikleb şemsesi de kapaktakilerle aynı tarzda yapılmıştır.

İç kapaklar kahverengi düz deri ile kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesi 555/1160'dır. Eserin ketebe kaydı ile cildin tezyinatında kullanılan teknik örtüşmemektedir. Eserin cildinde yer alan yazma şemse

XII. yy. özelliği olmayıp, XVIII. yy.a ait bir özelliktir. Eser-cild orjinalliği mevcut olmayıp; cildi daha geç bir tarih olan yazma cildlerin görüldüğü XVIII. yy'a tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 21
Resim No.	: 94-95-96-97
Çizim No.	:
Eserin Adı	: Hâşiye ala Şerhi Hikmeti'l-Ayn li-Mirek el-Buhâri
Dil / Konu	: Arapça / Felsefe Konuları
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 458
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 175 x 135 mm Yazı Ölçüsü : 110 x 75 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 118 varak
Ketebe (Tarih)	: 900/1494
Müellif	: Kemaleddin Mes'ud b. Hüseyin eş-Şirvani (905/1499)
Hattât	:.....
Müzehhib	:.....
Mücellit	:.....
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Açık kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış olan cildin sırtı kenarları ve sertabı tamir edilmiştir. Miklebli olan cildin bugün de tamire ihtiyacı vardır.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Soğuk olarak çekilen bir sıra cetvelin üzerine altınla yeni bir cetvel çekilmiştir. Köşelerine sürme altınla geçmeli köşebend motifi işlenmiştir.

Cildin şemsesi 18 dilimli yuvarlak olarak yapılmıştır. Mülevven şemse tarzında yapılan şemsede mülevvenliği vişne renk deri sağlamaktadır. Dilim etrafları altınla tahrirlendirilmiş ve tığlar yapılmıştır. Şemse zemininde dolantı bulut ve helezon hat üzerinde hatâî, penç ve yapraklar yer almaktadır.

Şemsenin salbekleri de mülevven tarzda yapılmış olup içini hatâî motifi süslemektedir.

Cildin sertâbı düz deriyle tamir edildiğinden herhangi bir tezyinat görülmemektedir.

Kapaktaki cetvel ve köşebend uygulaması miklebde de görülmektedir. Mikleb şemsesi 14 dilimli ovale yakın yuvarlaktır. Şemse zeminini helezon hat üzerinde bitkisel motifler süslemektedir. Kapak içleri düz kağıtla kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesı 900/1494'tür. Şemse tezyinatında kullanılan bulut motifi ve ketebesinden hareketle cildi XV. yy. sonlarına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 22
Resim No.	: 98-99-100-101-102
Çizim No.	:
Eserin Adı	: Şerhu Hidâyeti'l-Hikme
Dil / Konu	: Arapça / Felsefe
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 464
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 180 x 135 mm Yazı Ölçüsü : 130 x 85 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 142 varak
Ketebe (Tarih)	: 815/1412
Müellif	: Şemsüddin Muhammed b. Mübarek Şah Mirek el-Buhari (815/1412)
Hattât	:.....
Müzehhib	:.....
Mücellit	:.....
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer yırtılmaların ve kurt yeniği izlerinin görüldüğü cildin sırtı ve kapak kenarları düz deriyle tamir edilmiş olmasına rağmen bugün de tamire muhtacdır.

Ön ve arka kapak farklı tarzda yapılmıştır.

Ön kapakta en yapılan tamirattan dolayı dışta yer alan cetvelleri görmek mümkün olmamaktadır. Ancak zencirek olarak dışını çevreleyen bir hattın bulunduğu dört kollu yıldız motifi uygulanmıştır(Z.T.18f). Zencirekten sonra iki sıra soğuk cetvel çekilmiştir.

Köşebendler dörtte bir daire formunda olup içleri 1/2 simetrlili olarak tezyin edilmiştir. Ancak yıpranmış olan cildin köşebendlerinin içinde merkezde Selçuklu münhanisi 1/4 oranında görülmektedir. Uçlara doğru ise tepelik oluşturan rûmîler

görülmektedir. Köşebendlerin dışından geçen hattın iki köşesinde birer adet tığ bulunmaktadır.

Ön kapak şemsesi düz yuvarlak olup ovale hazırlık formunda yapılmıştır. Şemsenin en dışında çift tahrirli içleri taramalı ince sarmal zencirek motifi bulunmaktadır. Bu motiflerin arasında birer adet tığ yer almaktadır. Bu motiflerden sonra çekilen iki sıra cetvelin arası boş bırakılmıştır. Şemsenin zemininde 1/8 oranında bir tezyînât süslemektedir. Ortada bir Selçuklu münhanisi yer almaktadır. Uçlara doğru ise tepelik oluşturan rûmîler seçilebilmektedir.

Şemsenin iki ucunda salbek hazırlığı görülmektedir. Birbirine bakan üç adet balık pulundan sonra bir adet ikili nokta ve tığ yer almaktadır. Kompozisyon balık pulu, tığ, ikili nokta, balık pulu şeklinde tamamlanmaktadır.

Arka kapak dış cetvelleri ön kapakta olduğu gibi görülememektedir. Zencirekler ön kapakta uygulanan motiflerden meydana gelmektedir.

Köşebendler arka kapakta yapılmamıştır.

Arka kapak şemsesi olarak zencirekte kullanılan motiften meydana gelen eşkenar dörtgen olarak tasarlanmıştır. Kapağın kısa kenarlarına doğru uzanan tarafında ön kapakta olduğu gibi salbek hazırlığı görülür. Birbirine bakan üç adet balık pulundan sonra bir adet ikili nokta ve tığ yer almaktadır. Kompozisyon balık pulu, tığ, ikili nokta, balık pulu şeklinde tamamlanmaktadır.

Miklebsiz olan cildin iç kapakları düz kağıt kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini 815/1412'dir. Ön ve arka kapak şemse tezyinatlarında farklı motiflerin kullanılmış olması ve arka kapağın daha çok Selçuklu tezyinatı ile hazırlanmış olması ve ketebesini de göz önünde bulundurarak XIV. yy. sonu XV. yy. başlarına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 23
Resim No.	: 103-104-105
Çizim No.	:
Eserin Adı	: Şerhu Keşfi'l-Esrâr fi'l-Mantık li'l-Honcî
Dil / Konu	: Arapça / Mantık
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 472
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 250 x 165 mm Yazı Ölçüsü : 180 x 110 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 394 varak
Ketebe (Tarih)	: 678/1279
Müellif	: Necmeddin Ali b. Ömer b. Ali el-Kazvini el-Kâtibi (675/1277)
Hattât	:.....
Müzehhib	:.....
Mücellit	:.....
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer leke ve kurt yeniği izleri görülmektedir. Cildin sırtı ve sertâbı kırmızı renkte deriyle tamir edilmiştir.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Sekiz sıra soğuk cetvelle çevrilmiş olan kapağın köşelerinde köşebend olarak üç kademeli örgü görülmektedir.

Düz yuvarlak olarak yapılan şemsenin en dışında yer alan hattın uçlarında salbek mevziinde birer tepelik bulunmaktadır. Diğer iki tarafında ise birer düğüm yer almaktadır. Düğümlerden sonra şemsenin merkezine doğru soğuk baskı tekniği ile yapılmış üç sıra daire yer almaktadır. Daha sonra ince sarmal zencirek motifi (Z.T.11a) ve tekrar üç sıra soğuk hat yer almaktadır. Şemsenin zemininde balık pulu ve iki düz çivinin modüler olarak tasarlanmasıyla meydana gelen geçmeler ve bu geçmeler arasında iki uçları noktalı daha ince ve küçük çizgiler yer almaktadır.

Mikleb cetvel, köşebend ve şemsesi kapaktakilerle aynı tarzda yapılmıştır. Miklebin üçgen ucunun yer aldığı kısımda miklebe şemsesinin ucunda salbek uzantısı bulunmakta diğer tarafta görülmemektedir.

Kapak içleri düz kağıtla kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini 678/1279'dur. Cildin şemsesi Selçuklu üslubunda yapılmıştır. Ketebesini de dikkate alınarak XIII. yy. son çeyreğine tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 24
Resim No.	: 106-107-108-109
Çizim No.	:
Eserin Adı	: Şerhu Kıstâsi'l-Mîzan fi'l-Mantık
Dil / Konu	: Arapça / Mantık
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 511
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 205 x 110 mm Yazı Ölçüsü : 150 x 70 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 141 varak
Ketebe (Tarih)	: 711/1311
Müellif	: Şemsüddin Muhammed b. Eşref el-Hüseyni es-Semerkindî (600/1203)
Hattât	:.....
Müzehhib	:.....
Mücellit	:.....
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer kurt yeniği izlerinin görüldüğü cild yıpranmıştır. Sertâbın kısa kenarlarına tamir yapılmıştır.

Ön ve arka kapağı aynı tarzda yapılmıştır.

İki sıra altınla çekilmiş cetvelden sonra soğuk olarak ince sarmal zencirek motifi görülmektedir. Bu motiflerden sonra iki sıra soğuk cetvel yer almaktadır.

Köşebendleri düz köşebend olup içlerinde bir adet ikili nokta yer almaktadır.

Cildin şemsesi 14 dilimli oval olarak yapılmıştır. Soğuk gömme tekniği kullanılarak yapılan şemsenin zeminini 1/4 simetrikli kompozisyon süslemektedir. Rûmî, hatâî, penç ve yapraklar şemsenin tezyin unsurlarıdır.

Sertâbı düz olup iki sıra altın cetvel çevirmektedir.

Mikleb cetvel, zencirek ve köşebendleri kapaktakilerle aynıdır. Mikleb şemsesi 9 dilimli armudi formda yapılmıştır. Zemini bulut, hatâî, ve yapraklar süslemektedir.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesı 711/1311'dır. Eserin ketebesı ile motif özellikleri örtüşmemektedir. Cildin dilimli ve oval olan şemsesi ile mikleb şemsesinde yer alan bulut motifi XV. y.y. özelliğidir. Eser-cild orjinalliğı olmayıp cildi XV. y.y. sonlarına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 25
Resim No.	: 110-111-112-113
Çizim No.	: 15
Eserin Adı	: Ta'likat ala Eşkali'l-Mizan fi'l-Mantık
Dil / Konu	: Arapça / Mantık
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 515
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 170 x 125 mm Yazı Ölçüsü : 120 x 80 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 76 varak
Ketebe (Tarih)	:
Müellif	: Burhaneddin
Hattât	:.....
Müzehhib	:.....
Mücellit	:.....
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Siyah sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer yıpranmaların ve lekelerin görüldüğü cildde kapak kenarları ve sırt tamir görmüştür.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Cildi çevreleyen ve en dışta kalan yapılan tamir derisinin altında kaldığı için herhangi bir bilgi vermek mümkün olamamaktadır. Ancak içte iki sıra soğuk tarzda cetvel çekilmiştir. Zencirek olarak ince sarmal motif soğuk olarak uygulanmıştır(Z.T.11b).

Cildin köşebendleri düz köşebend tarzında yapılmış olup içleri boş bırakılmıştır.

Kapaklardaki şemse örnek 7'de olduğu gibi altıgenlerden meydana gelmektedir. Soğuk baskı tekniği kullanılarak yapılan şemse dört adet altıgenin bir-iki-bir şeklinde sıralanmasıyla meydana gelmiştir. Her bir altıgenin içini birbirini kesen kapalı uçlu altı köşeli yıldız içinde altı yapraklı çiçek süslemektedir. Kapalı uçlu altı köşeli yıldızın köşe uzantıları altıgenin kenarlarına doğru devam etmektedir.

Sertâb düz deri ile tamir edilmiş olduğundan üzerinde herhangi bir tezyinata yer verilmemiştir.

Mikleb cetvel ve zencirekleri kapaklarda olduğu gibidir. Mikleb şemsesi ise bir adet altıgenle sağlanmıştır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini bulunmamaktadır. Eserin şemsesi 7. örnekteki şemse ile aynıdır. İnce sarmal zencirek motifi ve köşebendlerin düz olmasından hareketle eseri XIV. yy. birinci çeyreğine tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 26
Resim No.	: 114-115-116-117
Çizim No.	:
Eserin Adı	: el-Ubab fi Şerhi'l-Lübab fi'n-Nahv
Dil / Konu	: Arapça / Arap Dili ve Edebiyatı
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 523
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 255 x 265 mm Yazı Ölçüsü : 220 x 130 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 293 varak
Ketebe (Tarih)	: 801/1398
Müellif	: Cemalüddin Abdullah b. Muhammed el-Hüseyni Nukrekar (776/1374)
Hattât	:.....
Müzehhib	:.....
Mücellit	:.....
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Açık kahverengi sahtiyân.
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış olan cildin kapak kenarları ve sırtı tamir görmüş

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Dört sıra soğuk cetvel çekilmiş zencirek yerleri boş bırakılmıştır.

Köşebendlerde 4 adet sekizli gülçe bulunmaktadır.

Kapağı çevreleyen kısa ve uzun kenarların en içte yer alan cetvelin ortalarında beş kademeli olarak sekizli gülceler yer almaktadır.

Şemse 30 dilimli, oval ve salbekli olarak yapılmıştır. Şemsede soğuk baskı tekniği kullanılmıştır. Şemse zeminini helezonik hat üzerinde hatâî, penç ve yapraklar süslemektedir.

Salbekli olan şemsede salbek-şemse bağlantısı temin eden herhangi bir hat yoktur. Salbeklerin içlerini de birer adet hatâî süslemektedir.

Sertâbı dört sıra soğuk cetvel çevirmektedir. Kısa kenarlarının köşelerinde birer adet, ortalarında ise üç adet 8’li gülçeler yer almaktadır. Sertâbı 6 adet sekizli gülçeden meydana gelen üç çiçek süslemektedir.

Mikleb cetvel ve köşebendleri kapaktakilerle aynı tarzdadır. Mikleb şemsesi 20 dilimli yuvarlak formdadır. Şemse zeminini helezon hat üzerinde bitkisel motifler süslemektedir.

Kapak içleri düz kağıt kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesı 801/1398’dir. Şemsenin şekli ve tezyinat unsurları ile ketebesı de dikkate alınarak cildi XIV. yy. sonu XV. yy. başına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 27
Resim No.	: 118-119-120-121-122
Çizim No.	: 16
Eserin Adı	: Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv
Dil / Konu	: Arapça / Arap Dili ve Edebiyatı
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 524
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 260 x 170 mm Yazı Ölçüsü : 200 x 110 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 322 varak
Ketebe (Tarih)	:
Müellif	: Radıyyüddin Muhammed b. Hasan el-Esterabadi Şeyh Radi (686/1287)
Hattât	:.....
Müzehhib	:.....
Mücellit	:.....
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Vişne rengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer lekelerin ve yıpranmaların görüldüğü cilde kırmızı deri ile sırtına ve sertâbına tamir yapılmıştır.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

İki sıra altınla çekilmiş cetvel arasına çift tahrirli altınlı ince sarmal zencirek motifi ile zencirek yapılmıştır(Z.T.11a).

Köşebendler düz köşebend tarzında yapılmış olup içleri boş bırakılmıştır. Köşebendlerin önüne çekilen ve kapağı çevreleyen cetvelin her bir köşesini 6'lı gülçeler süslemektedir.

Oval olan şemse 22 dilimlidir. Dilimlerin etrafı altınla tahrirlendirilmiş olup dilim aralarına tığlar yapılmıştır. Gömme olan şemse alttan ayırma tarzında yapılmıştır. Şemse zemini 1/4 tam simetrik bir kompozisyonla tezyîn edilmiştir. Şemsenin ortasında yer alan bulut motifleri birbirine bağlanarak uçları şemse kenarlarına doğru uzamıştır.

Şemse zemininin tezyînâtı helezonlar üzerine yerleştirilen hatai, penç ve yapraklarla tamamlanmıştır.

Şemse salbeksiz olup, uçlarında altınla yapılmış iki adet altılı gülçe bulunmaktadır.

Cildin sertâbı sürme altın kullanılarak yapılan dilimli kartuşlarla dört eşit parçaya bölünmüştür. Her bölümde altınla yapılmış bir altılı gülçe bulunmaktadır.

14 dilimli oval şemseye sahip olan mikleb cetvel, zencirek ve köşebendleri kapaktakilerle aynı tarzda yapılmıştır. Şemse zemininde alttan ayırma tekniği kullanılmıştır. 1/2 simetrik olarak süslenen şemsede bulut, penç ve yapraklar görülmektedir.

Kapak içleri düz kağıtla kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini bulunmamaktadır. Şemse tezyinatında kullanılan bulut motifi ve ince sarmal zencirek motifinin altınla yapılmış olmasından hareketle cildi XV. yy. birinci yarısına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 28
Resim No.	: 123-124-125
Çizim No.	: 17
Eserin Adı	: en-Nükat ale'l-Kafiye fi'n-Nahv
Dil / Konu	: Arapça / Arap Dili ve Edebiyatı
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 526
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 220 x 165 mm Yazı Ölçüsü : 160 x 95 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 290 varak
Ketebe (Tarih)	: 1165 /1751
Müellif	: Celalüddin Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed es-Suyuti (911/1506)
Hattât	:.....
Müzehhib	:.....
Mücellit	:.....
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Siyah sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış olan cildin sırtı ve sertâbı tamir edilmiştir.

Ön ve arka kapağı aynı tarzda yapılmıştır.

Altınla çekilmiş olan iki sıra cetvelin içinde yine altınla yapılmış ince sarmal zencirek motifi ile zencirek düzenlenmiştir. Kapağı en içte çevreleyen üçüncü sıra cetvelin her bir köşesinde kalb şekline benzeyen bir süsleme vardır.

Cildin şemsesi altınla sürme şeklinde uygulanmış olup yazma ciltler grubunda değerlendirilebilir. Şemse zemini geçmelerle düzenlenmiş olup kısa kenarlarına doğru ince sarmal zencirek motifi ve uçlarında uzantılarıyla tamamlanmıştır. Şemse içinde dört adet yine altınla yapılmış nokta bulunmaktadır. Şemsenin uzun kenarlarına doğru olan uçlarında ise birer adet tığ yer almaktadır.

Sertâb düz deriyle tamir edilmiştir.

Mikleb üzerinde görülen kahverengi deri üzerine altınla çekilmiş cetveller yer almaktadır. Kullanılan derinin farklı renkte olması miklebin muhdes olduğu kanaati oluşturmaktadır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesı 1165/1751'dir. Cild yazma cildler grubundan olup, ketebesı ile aynı yüzyıl özelliklerini taşıyor ve XVIII. yy'a tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 29
Resim No.	: 126-127-128-129
Çizim No.	:
Eserin Adı	: ed-Dav'ü ale'l-Misbah fi'n-Nahv
Dil / Konu	: Arapça / Arap Dili ve Edebiyatı Konuları
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 547
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 185 x 115 mm Yazı Ölçüsü : 110 x 60 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 204 varak
Ketebe (Tarih)	:.....
Müellif	: Taceddin Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-İsferayini (684/1285)
Hattât	:.....
Müzehhib	:.....
Mücellit	:.....
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Açık yeşil sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Deri dökülmelerinin ve kurt yeniği izlerinin görüldüğü cildin sırt ve sertâbı tamir edilmiştir.

Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

İki sıra altınla çekilen cetvel içinde çift tahrirli ince sarmal zencirek motifi yer almaktadır. Cild köşebendsiz olarak yapılmıştır.

Cildin şemsesi 24 dilimli oval formda yapılmıştır. Mülevven olarak yapılan şemse alttan ayırma tekniği kullanılmıştır. Mülevvenlik kırmızı deri ile sağlanmıştır. Cildin dilimleri altınla tahrirlendirilmiş olup dilim aralarına tığlar yapılmıştır. Şemse zemini 1/2 simetrik olarak tasarlanmıştır. Şemse zemini bulut, hatâî, penç ve yapraklar süslemektedir. Şemse salbeksiz olarak yapılmıştır.

Cildin sertâbı düz olup iki sıra altınla cetvel çekilmiştir.

Miklebde iki sıra altın cetvel içinde altınlı çift tahrirli ince sarmal zencirek motifi yer almaktadır. Mikleb şemsesi 12 dilimli oval olarak yapılmıştır. Şemse zemini 1/2 simetrik olarak düzenlenmiştir. Bulut, yaprak ve tepelik motifi mikleb şemsesini süslemektedir.

Kapak içleri düz kağıt kaplıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesini bulunmamaktadır. Dilimli ve oval formda yapılan şemsenin tezminatında kullanılan bulut motifi ve cildin yapımında kullanılan yeşil renkli deriden hareketle cildi XV. yy. sonlarına tarihlendiriyoruz.

Örnek No.	: 30
Resim No.	: 130-131
Çizim No.	: 18
Eserin Adı	: Unvanü'l-İber
Dil / Konu	: Arapça / Genel Tarih
Bulunduğu Yer	:
Envanter No.	: 649
Ölçüler	Cild ve Kağıt : 200 x 130 mm Yazı Ölçüsü : 150 x 70 mm
Varak (Yaprak) Sayfa	: 328 varak
Ketebe (Tarih)	:.....
Müellif	: Abdurrahman b. Muhammed el-Hedrami İbn Haldun (808/1406)
Hattât	:.....
Müzehhib	:.....
Mücellit	:.....
İnceleme Tarihi	: 20-21.02.2006
Malzeme ve Rengi	: Kahverengi sahtiyan.
Bugünkü Durumu	: Yer yer lekelerin görüldüğü cildin sertâb kısmındaki dudakları kırmızı düz deriyle tamir edilmiştir.

Ön ve arka kapakları aynı tarzda yapılmıştır.

İki sıra altınla çekilmiş cetvelin arasında altınla çift tahrirli olarak yapılmış ince sarmal zencirek motifi yer almaktadır. Köşelerde altınla yapılmış birer adet nokta bulunmaktadır.

Şemse ise altın yıldızla yapılmıştır. Şemse kare bir form oluşturmaktadır. Şemse XVIII. yüzyıl şemselerinde görülen salbek yerine uzatılan dört kola sahiptir.

İki sıra altınlı cetvelle çevrilen sertab yine altınla dört paftaya ayrılmıştır. Her paftanın ortasında bir nokta ve iki tığ bulunmaktadır.

Mikleb cetvel, zencirek ve şemsesi kapaktakilerle aynıdır.

DEĞERLENDİRME: Eserin ketebesi bulunmamaktadır. Cild yazma cildler grubundan olup XVIII. yy. cildir.

III. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tarih boyunca yaşamış olan uygarlıkların ulaştıkları medeniyet seviyelerini en güzel bir şekilde ifade eden, ortaya koydukları sanat eserleridir. Tarih içinde yer almış olan Türkler'in de sanata verdikleri önem ortaya koydukları eserlerden anlaşılmaktadır. İlme verdikleri önemi sanatla birleştirerek, kitap sanatlarında eserler vermişlerdir. Yazma eserlerin yazılarına özen gösterildiği kadar, en usta hattatların yazdığı sayfaların kenarları da büyük bir san'atla tezhiplenmiştir. Yazı ve kitaba verilen bu önem, onu koruyucu cildin de içeriğine layık bir şekilde süslenmesine sebep olmuştur. Türkler'de kitap sevgisinin ve saygısının en asil belgelerinden olan "cild"ler, aynı zamanda, Türk süsleme san'atlarının, en çekici ve güzel örneklerini teşkil etmektedir.

Tire Necip Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan 602 yazma eser arasından 30 tanesi araştırma içinde yer aldı. Araştırmamızda yer alan eserlerin cildleri, Beylikler ve Erken Osmanlı dönemi cild örneklerinden olup hepsi deriden yapılmıştır. İncelediğim cildlerin 29 tanesinin ön ve arka kapakları aynı olup bir tanesinin (Örn. 22) ön ve arka kapağı farklı karakterdedir.

Araştırmamıza konu olan 19 eserin (örn. 1, 2, 3, 6, 7, 8, 10, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 28) ketebesini olup, 11 eserin (örn. 4, 5, 9, 11, 12, 13, 14, 25, 29, 30) ketebe kaydı bulunmamaktadır. İncelenen eserlerin cildini; üslub, teknik ve bezeme özelliklerine göre değerlendirerek tarihlendirmeye çalıştık.

Eserlerin yazımında kullanılan dil 27 örnekte Arapça, (örn. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30), 3 örnekte (örn. 12, 16, 17) Farsça'dır.

Kitapların en büyük cild 285 x 110 mm ile örnek 11'e ait iken, en küçük cild 170 x 125 mm ile örnek 25'e aittir. En geniş cild 265 x 255 mm ile kareye yakın bir şekilde olan örnek 26 iken, en dar cild 205 x 110 mm ile örnek 24'tür.

Kitapların 16 tanesi (örn. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 18, 25, 26, 27, 29) nesih, 13 tanesi, (örn. 1, 2, 12, 14, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 28, 30) tâ'lik, 1 tanesi (örn. 19) rik'a hattı ile yazılmıştır.

Araştırmada yer alan cildlerin malzemesi tamamen deri olup en çok kullanılan çeşidi sahtiyandır. İki örnek (örn. 2 ve 8) hariç diğer örnekler sahtiyen kullanılarak yapılmıştır. Örnek 2 ve 8 meşin kullanılarak yapılmıştır. Renk olarak en çok kahverengi ve tonları kullanılmıştır. Cildlerin 17 tanesi (örn. 1, 2, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 18, 21, 22, 23, 24, 26, 30) kahverengi ve tonları kullanılarak yapılmıştır. 6 örnek (örn. 7, 17, 19, 20, 25, 28) siyah, 6 örnek (örn. 5, 6, 12, 14, 16, 27) vişne rengi, 1 örnek (örn. 29) yeşildir. Cildlerimizin 3 tanesinin iç kapakları da deriden yapılmıştır. Bunlardan 2 tanesi (örn. 16, 20) kahverengi deriden, 1 tanesi (örn. 19) kırmızı deriden yapılmıştır. İç kapakları deriden yapılan örnek 16 ve 19 kat' tekniği ile süslenmiştir. Geriye kalan 27 örneğimizin iç kapaklarında düz kağıt veya karton kullanılmıştır.

Örneklerimizin 27 tanesi (örn. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30) tamir görmüş, 3 tanesi (örn. 10, 11, 19) tamir görmemiştir. Yapılan tamirler amatörce olup; bugün de cildlerin tamire ihtiyacı vardır.

Örneklerimizden 26 tanesi sertâb ve miklebli (örn. 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30) olarak yapılmış olup, 4 adet örneğimizde (örn. 5, 7, 18, 23) bu uygulama görülmemiştir.

İncelenen cild kapakları arasında 2 tane düz yuvarlak şemseli (Örn. 22 ön kapak, 23), 1 tane düz oval (Örn. 17), 1 tane dilimli yuvarlak şemseli (Örn. 21), 6 örnek geometrik şemseli (Örn. 7, 20, 22 arka kapak, 25, 28, 30), 21 örnek dilimli oval şemseli (Örn. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 24, 26, 27, 29,) olarak yapılmıştır.

Cildlerden 15 tanesi zencirekli (Örn. 3, 5, 7, 8, 12, 16, 17, 19, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 30) yapılmıştır. İki örnek haricinde (örn. 7 ve 22) zencirekli olarak yapılan örneklerin tamamında ince sarmal zencirek motifi kullanılmıştır. Örnek 7 ve 22 zencirekleri ise geometrik karakterli motif kullanılarak yapılmıştır. 1 örnekte (Örn. 19) bordür uygulanmıştır.

Eserlerden 17 tanesi köşebendli (Örn. 3, 7, 8, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27) 13 tanesi köşebendsiz (Örn. 1, 2, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 14, 20, 28, 29, 30) olarak yapılmıştır.

İncelediğimiz örneklerden 14 tanesi (Örn. 1, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 19, 21, 22, 23, 26) salbekli olup, 16 örnekte (Örn. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 13, 17, 18, 20, 24, 25, 27, 28, 29, 30) salbek bulunmamaktadır.

Şemselerin yapımında çeşitli teknikler uygulanmıştır. Gömme olarak yapılan 9 şemse (Örn. 1, 2, 8, 11, 12, 14, 18, 24, 27) yıpranmadığı için daha iyi durumdadır. 12 örneğin (Örn. 3, 7, 9, 10, 13, 15, 17, 19, 22, 23, 25, 26) şemsesi hafif baskı tekniği ile yapılmıştır. Gömme ve hafif baskı tekniği kullanılarak yapılan 21 örnekte (Örn. 1, 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27) tezyinat altın kullanılmadan soğuk tarzda yapılmıştır. 5 örnekte alttan ayırma tekniği (Örn. 4, 5, 16, 27, 29) uygulanmıştır. Motifleri kapak renginden farklı bir deri ile yapılan 3 örnek (Örn. 6, 21, 29) mülevven şemse tarzındadır. 3 örnekte (Örn. 20, 28, 30) yazma cild görülmektedir. Şemselerin tezyinatı 2 örnekte (Örn. 7, 25) geometrik-nebâtî, 2 örnekte (Örn. 8, 26) nebâtî, 13 örnekte (Örn. 1, 4, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 18, 21, 27, 29) nebâtî-bulut, 8 örnekte (Örn. 2, 3, 6, 12, 16, 18, 22 ön kapak, 24) nebâtî-rûmî, 6 örnekte (Örn. 17, 20, 22 arka kapak, 23, 28, 30) geometrik motiflerle yapılmıştır.

İncelediğimiz 17 örneğin (Örn. 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 22 ön kapak, 24, 27, 29) şemse kompozisyonu simetrik olarak tasarlanmıştır. Simetrik kompozisyona sahip şemselerden örnek 22'nin ön kapağı 1/8 simetrik, diğer 16 örnek 1/4 simetriklidir. 7 örnek (Örn. 4, 10, 11, 19, 20, 21, 26) serbest kompozisyonda yapılmıştır. 8 örnek (Örn. 7, 17, 20, 22 arka kapak, 23, 25, 28, 30) geometrik bir kompozisyonla yapılmıştır. Mikleb şemselerinde 1/2 simetri uygulanmıştır.

Kütüphanede çoğunluğu Osmanlı dönemine ait cild örnekleri yer almaktadır. Araştırma içinde yer alan cildlerin çoğunluğu XV. yüzyıl eserleridir. XIII.yüzyıl Selçuklu üslubu ile yapılmış bir örnek (örn. 23) bulunmaktadır. 5 örnek (örn. 7, 21, 24, 25, 26) XIV. yüzyıl özelliklerini taşımaktadır. 21 eser (örn. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 27, 29) XV. yüzyıl erken Osmanlı dönemine ait cild örnekleridir. 3 örneğimiz (örn. 20, 28, 30) XVIII. yüzyıl Osmanlı dönemine ait cildlerdir. Araştırma içinde yer alan tüm cild örnekleri sanat değeri taşımaktadır. Bunun yanında örnek 16 ve Fatih Sultan Mehmet tarafından hazırlanmış özel bir nüsha olan

örnek 19'un dış kapaklarının yanı sıra iç kapaklarının bezemeleri diğer cildlere nazaran çok daha göz alıcı bir biçimde yapılmıştır.

Araştırmamızın neticesini genel olarak değerlendirmek gerekirse, Tire Necip Paşa Kütüphanesi'nde bulunan yazma eserlerin büyük bir çoğunluğu amatörce tamir edilmiş, bugün de cildlerin tamire ihtiyacı vardır. Tez çalışmamız neticesinde vardığımız nokta geleneksel Türk el san'atları içinde yer alan cildciliğin yeterince rağbet görmemesi hasebiyle ecdadımızın yadigarı olan cildler yıpranmış ve bakımsız durumdadır. Bu kıymetli eserlerin, bizlerden sonraki nesillere de aktarılabilmesi için, kitap san'atlarında kendisini yetiştirmiş usta san'atkarların içinde yer alacağı ekiplerin ve tam teşekküllü kitap hastanelerinin kurulması gerekmektedir. Bizlere atalarımızdan miras kalan bu kıymetli eserlerin ehil ellerde ve en son teknolojik imkanlar da kullanılarak tamir edilmesi gerekmektedir.

IV. BİBLİYOGRAFYA

- Büyük Larousse Ansiklopedisi, “Ciltçilik”, C.V, İstanbul 1994, s.2375-2378.
Hayat Ansiklopedisi, “Cilt ve Ciltçilik” C.II, İstanbul 1982, s.841-843.
Temel Britannica, “Ciltçilik”, C.VI, İstanbul 1987, s.1-4.
Yeni Türk Ansiklopedisi, “Ciltçilik”, C.II, İstanbul 1985, s.508-509.
Türk Ansiklopedisi, "Cild", C.II, Ankara 1963, s.2-5.
AĞAOĞLU, Mehmet, *Persian Bookbinding*, Michiagan 1935.
AKSOY, Şule, “Kitap Süslemelerinde Türk Barok-Rokoko Üslûbu”, *Sanat*, S.VI, İstanbul 1977, s.126-136.
AKSU, Hatice, “Türk Tezhib Sanatının Süsleme Unsurları”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. XI, Ankara 1999, s.131-145.
ARITAN, Ahmet Saim, *Konya Müzelerinde Bulunan Selçuklu Cildlerinin Özellikleri*, (S.Ü. Sos. Bil. Enst.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1987.
_____, *Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubu Taşıyan Cild Kapakları*, (S.Ü. Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi,) Konya 1992.
_____, “Ciltçilik” *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. VII, İstanbul 1993, s.551-557.
_____, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatının Özellikleri”, *I-II. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya 1993, s.181-198.
_____, “Selçuklu Cildi’nin Osmanlı Cildi’ne Etkileri”, *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara 2001, s.29-40.
_____, “Anadolu Selçuklu Cilt San’atı”, *Türkler*, C.VII. Ankara 2002, s.933-943.
_____, “Anadolu Selçuklu ve Bu Üslubu Taşıyan Cildlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi” *İSTEM*, S. 1, Konya 2003, s. 85-102.
_____, “Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Cilt Sanatı”, *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü “Sanatta Anadolu-Asya İlişkileri (Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı’ya Armağan) Sempozyumu 6-7 Mart 2003”* Ankara 2006, s.25-38.
ARSEVEN, Celal Esat, “Cild”, *Sanat Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul 1983, s.341-348.
ASLANAPA, Oktay, “Osmanlı Devri Cild Sanatı” *Türkiyemiz*, S. 38, İstanbul 1982, s.12-17.
_____, “Orta Asya’da Cild San’atı”, *Lale S...* İstanbul 1992, s.25-34.
BİNARK, İsmet, *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, Ankara 1975.
BİROL, İnci A. - DERMAN, Çiçek *Türk Tezyîni San’atlarında Motifler*, İstanbul 2001.

- BLOOM, Jonathan M.,
BODUR, Fulya,
BÜYÜKBALCI, Zehra,
CUNBUR, Müjgan,
ÇİĞ, Kemal,
DEMİRİZ, Yıldız,
EBERHARD, Wolfram,
EROĞLU, Bahtiyar,
ERÜNSAL, İsmail E.,
KESKİNER, Cahide,
_____,
MÂHİR, Banu,
_____,
MESARA, Gülbün,
MUTLU, Belkıs,
MÜLAYİM, Selçuk,
ÖNDER, Mehmet,
ÖZCAN, Yılmaz,
ÖZEN, Mine Esiner,
_____,
RASONYI, Lazsle,
Sicill-i Osmânî, C.IV.
TANINDI, Zeren,
_____,
- Kağıda İşlenen Uygarlık*, İstanbul 2003.
“Osmanlı Lâke Sanatı ve XVIII. Yüzyıl Üstâdı Ali Üsküdârî” *Türkiyemiz*, S.47, İstanbul 1985, s.1-9.
Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi’ndeki Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Cild Örnekleri (S.Ü. Sos. Bil. Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya 2003.
“Milli Kültürümüzde Kitap Sanatları”, *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*, Ankara 1990, s.153-182.
Türk Kitap Kapları, İstanbul 1971.
“Anadolu Türk Sanatında Süsleme ve Küçük Sanatlar”, *Anadolu Uygarlıkları*, C.V, İstanbul 1993, s.936-982.
Çin Tarihi, Ankara 1987.
17.-19. Yüzyıllarda İç, Batı ve Güneybatı Anadolu’da Kütüphane Mimarisi, (S.Ü. Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1998.
Türk Kütüphaneleri Tarihi II, Ankara 1991.
Türk Motifleri, İstanbul 1990.
Türk Süsleme Sanatlarında Stilize Çiçekler-Hatai, Ankara 2002.
“Saz Yolu”, *Türkiyemiz*, S.54, İstanbul 1988, s. 28-37.
“II. Bayezid Dönemi Nakkashanesinin Osmanlı Tezhip Sanatına Katkıları”, *Türkiyemiz*, S.60, İstanbul 1990, s.4-9.
Türk Sanatında İnce Kağıt Oymacılığı (Katı’), Ankara 1991.
“Türk Cilt Sanatına Toplu Bir Bakış”, *Akademi*, S.5, İstanbul 1966, s.52-57.
“Rûmî Motifinin Zoomorfik Kökeni”, *Uluslar Arası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara 1997, s.177-181.
Antika ve Eski Eserler Kılavuzu, Ankara 1998, s.44-45.
Türk Kitap Sanatında Şemse Motifleri, Ankara, 1990.
“Hayvan Resimli Ciltler”, *Tombak* S.6, İstanbul 1995, s.30-34.
Türk Cilt Sanatı, Ankara 1998.
Tarihte Türklük, Ankara 1996.
“İslam’da Kitap Kapları ve Ustaları”, *Yeni Boyut*, S.23 İstanbul 1984, s.20-22.
“Konya Mevlana Müzesi’nde 677 ve 665 Yıllık Kur’anlar, Karamanlı Beyliğinde Kitap Sanatı”, *Kültür ve Sanat*, S.12, İstanbul 1991, s.42-44.

- _____, “Mimar Sinan Çağında Türk Kitap Sanatı”, *Uluslar Arası Mimar Sinan Sempozyumu Bildirileri*, (Ankara 1988) Ankara 1996, s.139-157.
- _____, “Osmanlı Sanatında Cild”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.XI, Ankara 1999, s.103-107.
- _____, “Kitap ve Cildi”, *Osmanlı Uygarlığı Ansiklopedisi*, C. II, Ankara 2004, s.840-863.
- TAVİLOĞLU, Nur, “Geleneksel Sanatlarımızın Önemli Bir Kolu Olan Cildcilik ve Bugünkü Durumu”, *Türkiye’de Sanatın Bugünü ve Yarını*, Ankara 1985, s.477-479.
- TEKİN, Şinasi, *Eski Türklerde Yazı, Kağıt, Kitap ve Kağıt Damgaları*, İstanbul 1993.
- ÜLKER, Muammer, “Ciltçilik San’atı” *Geleneksel Türk El San’atları*, İstanbul 1995.
- YILDIRIM, Ali İhsan, *Necip Paşa Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu I*, Tire 2003.

V. RESİMLER VE ÇİZİMLER

V.I. Resimler Listesi

Resim 1: P.K. Koslov tarafından Karahoço'da ortaya çıkarılan cilt kapağı (XIII. y.y.).	16
Resim 2: Karahoço'da A. Von le Coq tarafından bulunan ilk cilt kapakları (VII.-VIII. y.y.).....	16
Resim 3: 1) Sivas Ziya Bey Yazma Eserler Kütüphanesi 3988 Mecmûâtü'l-Ehâdîs Şemsesi, 2) Sivas Ziya Bey Yazma Eserler Kütüphanesi 3800 Şifâu'l-Fuâd ve Râhatü'l-İnsân Şemsesi, 3) Tire Necip Paşa Kütüphanesi 73 Et-Teysîr fi İlmi't-Tefsîr Şemsesi.....	25
Resim 4: Necip Paşa Kütüphanesi'nin Ön Cephesi	49
Resim 5: Necip Paşa Kütüphanesi'nin Vakfiyesi	49
Resim 6: Necip Paşa Kütüphanesi içerisinde el yazması eserlerin bulunduğu ahşap bölüm.....	50
Resim 7: Necip Paşa Kütüphanesi içerisindeki el yazması eserlerin bulunduğu ahşap bölüm.....	50
Resim 8: Örn. 1, Tabsîretü'l-Mütezekkir fi Tefsiri'l-Kur'an Ön Kapak 750/1349 Necip Paşa.....	131
Resim 9: Örn. 1, Tabsîretü'l-Mütezekkir fi Tefsiri'l-Kur'an Arka Kapak ve Mikleb 750/1349 Necip Paşa.....	131
Resim 10: Örn. 1, Tabsîretü'l-Mütezekkir fi Tefsiri'l-Kur'an Şemse Detayı 750/1349 Necip Paşa	132
Resim 11: Örn. 2, et-Teysir fi İlmi't-Tefsir Ön Kapak 856/1452 Necip Paşa	132
Resim 12: Örn. 2, et-Teysir fi İlmi't-Tefsir Arka Kapak ve Mikleb 856/1452 Necip Paşa	133
Resim 13: Örn. 2, et-Teysir fi İlmi't-Tefsir Şemse Detayı 856/1452 Necip Paşa.....	133
Resim 14: Örn. 2, et-Teysir fi İlmi't-Tefsir Mikleb Şemsesi 856/1452 Necip Paşa	134
Resim 15: Örn. 3, Vakfû Hamza Ön Kapak 908/1502 Necip Paşa	134
Resim 16: Örn. 3, Vakfû Hamza Arka Kapak ve Mikleb 908/1502 Necip Paşa	135
Resim 17: Örn. 3, Vakfû Hamza Şemse Detayı 908/1502 Necip Paşa	135
Resim 18: Örn. 4, el-Minhac fi Şerhi Müslim b. el-Haccac Ön Kapak	136
Resim 19: Örn. 4, el-Minhac fi Şerhi Müslim b. el-Haccac Arka Kapak ve Mikleb	136
Resim 20: Örn. 4, el-Minhac fi Şerhi Müslim b. el-Haccac Şemse Detayı	137
Resim 21: Örn. 5, el-Midhatü'l-Kübra mine'l- Kelami'l-Kadim fi Medhi'l Mustafa Ön Kapak	137
Resim 22: Örn. 5, el-Midhatü'l-Kübra mine'l- Kelami'l-Kadim fi Medhi'l Mustafa Arka Kapak ... / ... Necip Paşa	138
Resim 23: Örn. 5, el-Midhatü'l-Kübra mine'l- Kelami'l-Kadim fi Medhi'l Mustafa Şemse Detayı ... / ... Necip Paşa	138
Resim 24: Örn. 6, Tenbihü'l-Enam fi Beyani Uluvvi Makamı Nebiyyina Muhammed Ön Kapak 1112/1700 Necip Paşa	139
Resim 25: Örn. 6, Tenbihü'l-Enam fi Beyani Uluvvi Makamı Nebiyyina Muhammed Arka Kapak ve Mikleb 1112/1700 Necip Paşa.....	139

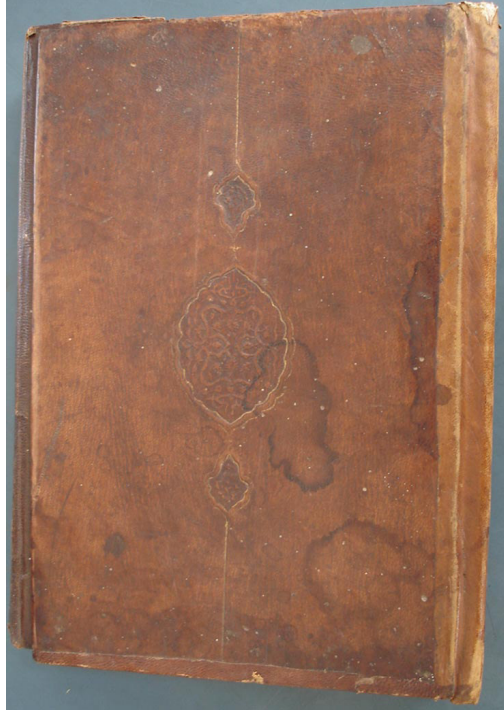
Resim 26: Örn. 6, Tenbihü'l-Enam fi Beyani Uluvvi Makamı Nebiyyina Muhammed Şemse Detayı 1112/1700 Necip Paşa.....	140
Resim 27: Örn. 6, Tenbihü'l-Enam fi Beyani Uluvvi Makamı Nebiyyina Muhammed Mikleb Şemsesi 1112/1700 Necip Paşa	140
Resim 28: Örn. 7, et-Tebyin fi Şerhi'l-Müntehab fi Usuli'l-Mezheb Zencirek Detayı 716/1316 Necip Paşa.....	141
Resim 29: Örn. 7, et-Tebyin fi Şerhi'l-Müntehab fi Usuli'l-Mezheb Ön Kapak 716/1316 Necip Paşa	141
Resim 30: Örn. 7, et-Tebyin fi Şerhi'l-Müntehab fi Usuli'l-Mezheb Arka Kapak 716/1316 Necip Paşa.....	142
Resim 31: Örn. 7, et-Tebyin fi Şerhi'l-Müntehab fi Usuli'l-Mezheb Şemse Detayı 716/1316 Necip Paşa.....	142
Resim 32: Örn. 8, el-Mücteba fi Şerhi Muhtasari'l-Kuduri Ön Kapak 877/1472 Necip Paşa.....	143
Resim 33: Örn. 8, el-Mücteba fi Şerhi Muhtasari'l-Kuduri Arka Kapak ve Mikleb 877/1472 Necip Paşa.....	143
Resim 34: Örn. 8, el-Mücteba fi Şerhi Muhtasari'l-Kuduri Şemse Detayı 877/1472 Necip Paşa	144
Resim 35: Örn. 8, el-Mücteba fi Şerhi Muhtasari'l-Kuduri Mikleb Şemsesi 877/1472 Necip Paşa	144
Resim 36: Örn. 9, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Ön Kapak /.... Necip Paşa	145
Resim 37: Örn. 9, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Arka Kapak ve Mikleb /.... Necip Paşa	145
Resim 38: Örn. 9, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Şemse Detayı /.... Necip Paşa.....	146
Resim 39: Örn. 9, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Sertâb ve Mikleb /.... Necip Paşa.....	146
Resim 40: Örn. 10, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Ön Kapak 811/1408 Necip Paşa.....	147
Resim 41: Örn. 10, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Arka Kapak ve Mikleb 811/1408 Necip Paşa	147
Resim 42: Örn. 10, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Şemse Detayı 811/1408 Necip Paşa.....	148
Resim 43: Örn. 10, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Mikleb Şemsesi 811/1408 Necip Paşa	148
Resim 44: Örn. 11, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Ön Kapak /.... Necip Paşa	149
Resim 45: Örn. 11, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Arka Kapak ve Mikleb /.... Necip Paşa	149
Resim 46: Örn. 11, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Şemse Detayı /.... Necip Paşa	150
Resim 47: Örn. 11, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Sertâb ve Mikleb /.... Necip Paşa.....	150
Resim 48: Örn. 12, Tezkiretü'l-Evliya Ön Kapak /.... Necip Paşa.....	151
Resim 49: Örn. 12, Tezkiretü'l-Evliya Arka Kapak ve Mikleb/.... Necip Paşa	151

Resim 50: Örn. 12, Tezkiretü'l-Evliya Şemse Detayı/..... Necip Paşa	152
Resim 51: Örn. 12, Tezkiretü'l-Evliya Köşebend Detayı/..... Necip Paşa	152
Resim 52: Örn. 13, Şerhu Hizbi'l-Bahr Ön Kapak /..... Necip Paşa	153
Resim 53: Örn. 13, Şerhu Hizbi'l-Bahr Arka Kapak ve Mikleb /..... Necip Paşa	153
Resim 54: Örn. 13, Şerhu Hizbi'l-Bahr Şemse Detayı /..... Necip Paşa.....	154
Resim 55: Örn. 13, Şerhu Hizbi'l-Bahr Mikleb Şemsesi /..... Necip Paşa	154
Resim 56: Örn. 14, Havassu'l-Kur'an Ön Kapak /..... Necip Paşa	155
Resim 57: Örn. 14, Havassu'l-Kur'an Arka Kapak ve Mikleb /..... Necip Paşa	155
Resim 58: Örn. 14, Havassu'l-Kur'an Şemse Detayı /..... Necip Paşa.....	156
Resim 59: Örn. 14, Havassu'l-Kur'an Mikleb Şemsesi /..... Necip Paşa	156
Resim 60: Örn. 15, Şerhu Makamati'l-Hariyye Ön Kapak 686/1287 Necip Paşa.....	157
Resim 61: Örn. 15, Şerhu Makamati'l-Hariyye Arka Kapak ve Mikleb 686/1287 Necip Paşa.....	157
Resim 62: Örn. 15, Şerhu Makamati'l-Hariyye Şemse Detayı 686/1287 Necip Paşa	158
Resim 63: Örn. 15, Şerhu Makamati'l-Hariyye Mikleb Şemsesi 686/1287 Necip Paşa	158
Resim 64: Örn. 16, Divan Ön Kapak 886/1481 Necip Paşa	159
Resim 65: Örn. 16, Divan Arka Kapak ve Mikleb 886/1481 Necip Paşa.....	159
Resim 66: Örn. 16, Divan Şemse Detayı 886/1481 Necip Paşa.....	160
Resim 67: Örn. 16, Divan Köşebend Detayı 886/1481 Necip Paşa	160
Resim 68: Örn. 16, Divan Mikleb Üst Kapak 886/1481 Necip Paşa	161
Resim 69: Örn. 16, Divan Arka Kapak ve Mikleb İçi 886/1481 Necip Paşa.....	161
Resim 70: Örn. 16, Divan Ön Kapak İçi 886/1481 Necip Paşa	162
Resim 71: Örn. 16, Divan Mikleb Kapak İçi 886/1481 Necip Paşa.....	162
Resim 72: Örn. 16, Divan İç Kapak Mikleb Şemsesi 886/1481 Necip Paşa	163
Resim 73: Örn. 16, Divan İç Kapak Şemse Detayı 886/1481 Necip Paşa.....	163
Resim 74: Örn. 16, Divan İç Kapak Köşebend Detayı 886/1481 Necip Paşa	164
Resim 75: Örn. 17, Divan Ön Kapak 853/1449 Necip Paşa	164
Resim 76: Örn. 17, Divan Arka Kapak ve Mikleb 853/1449 Necip Paşa.....	165
Resim 77: Örn. 17, Divan Şemse Detayı 853/1449 Necip Paşa.....	165
Resim 78: Örn. 17, Divan Mikleb Şemsesi 853/1449 Necip Paşa	166
Resim 79: Örn. 18, Miftahu'l-Ulum Ön Kapak 725/1324 Necip Paşa.....	166
Resim 80: Örn. 18, Miftahu'l-Ulum Şemse Detayı 725/1324 Necip Paşa	167
Resim 81: Örn. 18, Miftahu'l-Ulum Arka Kapak 725/1324 Necip Paşa.....	167
Resim 82: Örn. 19, Kitabü'ş-Şifa Ön Kapak 871/1466 Necip Paşa.....	168
Resim 83: Örn. 19, Kitabü'ş-Şifa Ön Kapak İçi 871/1466 Necip Paşa.....	168
Resim 84: Örn. 19, Kitabü'ş-Şifa Arka Kapak ve Mikleb İçi 871/1466 Necip Paşa ...	169
Resim 85: Örn. 19, Kitabü'ş-Şifa Mikleb İçi Şemsesi ve Köşebendi 871/1466 Necip Paşa.....	169
Resim 86: Örn. 19, Kitabü'ş-Şifa İç Kapak Şemse Detayı 871/1466 Necip Paşa	170
Resim 87: Örn. 19, Kitabü'ş-Şifa İç Kapak Köşebend Detayı 871/1466 Necip Paşa ..	170
Resim 88: Örn. 19, Kitabü'ş-Şifa Sertâb İçi 871/1466 Necip Paşa.....	171
Resim 89: Örn. 20, el-İşârât Ön Kapak 555/1160 Necip Paşa.....	171
Resim 90: Örn. 20, el-İşârât Mikleb ve Ön Kapak İçi 555/1160 Necip Paşa	172
Resim 91: Örn. 20, el-İşârât Arka Kapak 555/1160 Necip Paşa	172

Resim 92: Örn. 20, el-İşârât Şemse Detayı 555/1160 Necip Paşa	173
Resim 93: Örn. 20, el-İşârât Mikleb Şemsesi 555/1160 Necip Paşa	173
Resim 94: Örn. 21, Haşiye ala Şerhi Hikmeti'l-Ayn li-Mirek el-Buhari Ön Kapak 900/1494 Necip Paşa.....	174
Resim 95: Örn. 21, Haşiye ala Şerhi Hikmeti'l-Ayn li-Mirek el-Buhari Arka Kapak ve Mikleb 900/1494 Necip Paşa.....	174
Resim 96: Örn. 21, Haşiye ala Şerhi Hikmeti'l-Ayn li-Mirek el-Buhari Şemse Detayı 900/1494 Necip Paşa.....	175
Resim 97: Örn. 21, Haşiye ala Şerhi Hikmeti'l-Ayn li-Mirek el-Buhari Mikleb Şemsesi 900/1494 Necip Paşa.....	175
Resim 98: Örn. 22, Şerhu Hidayeti'l-Hikme Ön Kapak 815/1412 Necip Paşa	176
Resim 99: Örn. 22, Şerhu Hidayeti'l-Hikme Arka Kapak ve Mikleb 815/1412 Necip Paşa.....	176
Resim 100: Örn. 22, Şerhu Hidayeti'l-Hikme Ön Kapak Köşebend Detayı 815/1412 Necip Paşa	177
Resim 101: Örn. 22, Şerhu Hidayeti'l-Hikme Ön Kapak Şemse Detayı 815/1412 Necip Paşa.....	177
Resim 102: Örn. 22, Şerhu Hidayeti'l-Hikme Arka Kapak Şemse Detayı 815/1412 Necip Paşa	178
Resim 103: Örn. 23, Şerhu Keşfi'l-Esrar fi'l-Mantık li'l-Honcî Ön Kapak 678/1279 Necip Paşa	178
Resim 104: Örn. 23, Şerhu Keşfi'l-Esrar fi'l-Mantık li'l-Honcî Şemse Detayı 678/1279 Necip Paşa	179
Resim 105: Örn. 23, Şerhu Keşfi'l-Esrar fi'l-Mantık li'l-Honcî Arka Kapak 678/1279 Necip Paşa	179
Resim 106: Örn. 24, Şerhu Kıstasi'l-Mizan fi'l-Mantık Ön Kapak 711/1311 Necip Paşa	180
Resim 107: Örn. 24, Şerhu Kıstasi'l-Mizan fi'l-Mantık Arka Kapak ve Mikleb 711/1311 Necip Paşa	180
Resim 108: Örn. 24, Şerhu Kıstasi'l-Mizan fi'l-Mantık Şemse Detayı 711/1311 Necip Paşa.....	181
Resim 109: Örn. 24, Şerhu Kıstasi'l-Mizan fi'l-Mantık Mikleb Şemsesi 711/1311 Necip Paşa.....	181
Resim 110: Örn. 25, Ta'likat ala Eşkali'l-Mizan fi'l-Mantık Ön Kapak /..... Necip Paşa.....	182
Resim 111: Örn. 25, Ta'likat ala Eşkali'l-Mizan fi'l-Mantık Arka Kapak ve Mikleb /..... Necip Paşa.....	182
Resim 112: Örn. 25, Ta'likat ala Eşkali'l-Mizan fi'l-Mantık Şemse Detayı /..... Necip Paşa	183
Resim 113: Örn. 25, Ta'likat ala Eşkali'l-Mizan fi'l-Mantık Mikleb Şemsesi /..... Necip Paşa	183
Resim 114: Örn. 26, el-Ubab fi Şerhi'l-Lübab fi'n-Nahv Ön Kapak 801/1398 Necip Paşa.....	184
Resim 115: Örn. 26, el-Ubab fi Şerhi'l-Lübab fi'n-Nahv Arka Kapak ve Mikleb 801/1398 Necip Paşa.....	184

Resim 116: Örn. 26, el-Ubab fi Şerhi'l-Lübab fi'n-Nahv Şemse Detayı 801/1398 Necip Paşa.....	185
Resim 117: Örn. 26, el-Ubab fi Şerhi'l-Lübab fi'n-Nahv Sertâb Detayı 801/1398 Necip Paşa.....	185
Resim 118: Örn. 27, Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv Ön Kapak /..... Necip Paşa	186
Resim 119: Örn. 27, Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv Arka Kapak ve Mikleb /..... Necip Paşa.....	186
Resim 120: Örn. 27, Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv Şemse Detayı /..... Necip Paşa....	187
Resim 121: Örn. 27, Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv Mikleb Şemsesi /..... Necip Paşa	187
Resim 122: Örn. 27, Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv Sertâb Detayı /..... Necip Paşa ...	188
Resim 123: Örn. 28, en-Nükat ale'l-Kafiye fi'n-Nahv Ön Kapak 1165/1751 Necip Paşa	188
Resim 124: Örn. 28, en-Nükat ale'l-Kafiye fi'n-Nahv Arka Kapak ve Mikleb 1165/1751 Necip Paşa	189
Resim 125: Örn. 28, en-Nükat ale'l-Kafiye fi'n-Nahv Şemse Detayı 1165/1751 Necip Paşa.....	189
Resim 126: Örn. 29, ed-Dav'ü ale'l-Misbah fi'n-Nahv Ön Kapak /..... Necip Paşa	190
Resim 127: Örn. 29, ed-Dav'ü ale'l-Misbah fi'n-Nahv Arka Kapak ve Mikleb /..... Necip Paşa	190
Resim 128: Örn. 29, ed-Dav'ü ale'l-Misbah fi'n-Nahv Şemse Detayı /..... Necip Paşa.....	191
Resim 129: Örn. 29, ed-Dav'ü ale'l-Misbah fi'n-Nahv Mikleb Şemsesi /..... Necip Paşa.....	191
Resim 130: Örn. 30, Ünvanü'l-İber Ön Kapak /..... Necip Paşa.....	192
Resim 131: Örn. 30, Ünvanü'l-İber Arka Kapak /..... Necip Paşa.....	192
Resim 132: Örn. 30, Ünvanü'l-İber Şemse Detayı...../..... Necip Paşa	193
Resim 133: Örn. 30, Ünvanü'l-İber Sertâb ve Mikleb...../..... Necip Paşa.....	193

V.2. Resimler

Resim 8: Örn. 1, Tabsiretü'l-Mütezakkir fi Tefsiri'l-Kur'an Ön Kapak 750/1349 Necip Paşa

Resim 9: Örn. 1, Tabsiretü'l-Mütezakkir fi Tefsiri'l-Kur'an Arka Kapak ve Mikleb 750/1349 Necip Paşa

Resim 10: Örn. 1, Tabsiretü'l-Mütezekkîr fî Tefsiri'l-Kur'an Şemse Detayı 750/1349 Necip Paşa

Resim 11: Örn. 2, et-Teysir fî İlmi't-Tefsir Ön Kapak 856/1452 Necip Paşa

Resim 12: Örn. 2, et-Teysir fi İlmi't-Tefsir Arka Kapak ve Mikleb 856/1452 Necip Paşa

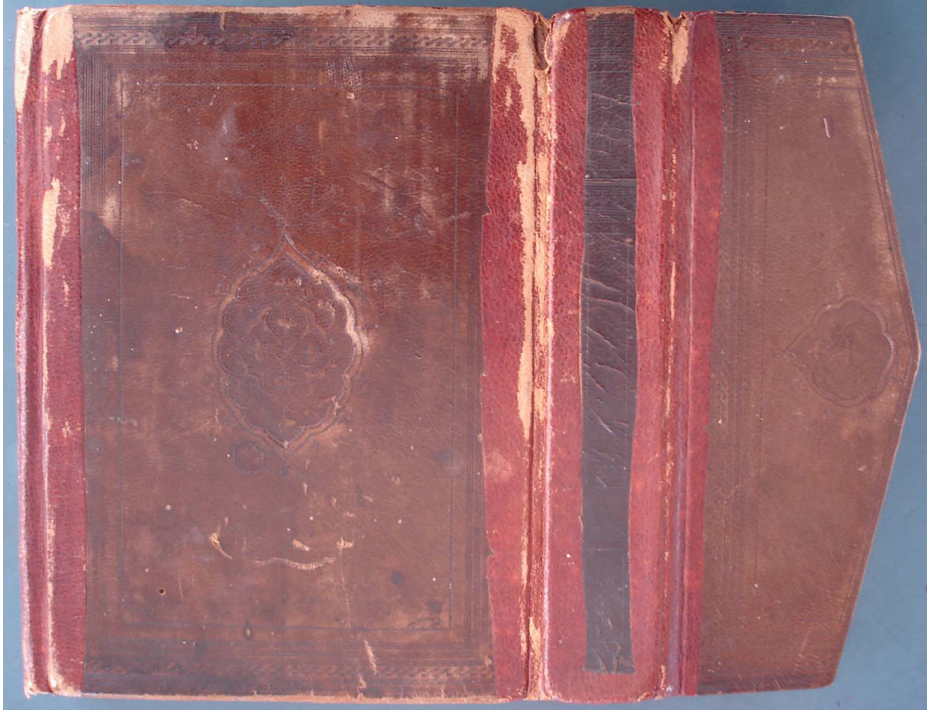
Resim 13: Örn. 2, et-Teysir fi İlmi't-Tefsir Şemse Detayı 856/1452 Necip Paşa

Resim 14: Örn. 2, et-Teysir fi İlmi't-Tefsir Mikleb Şemsesi 856/1452 Necip Paşa

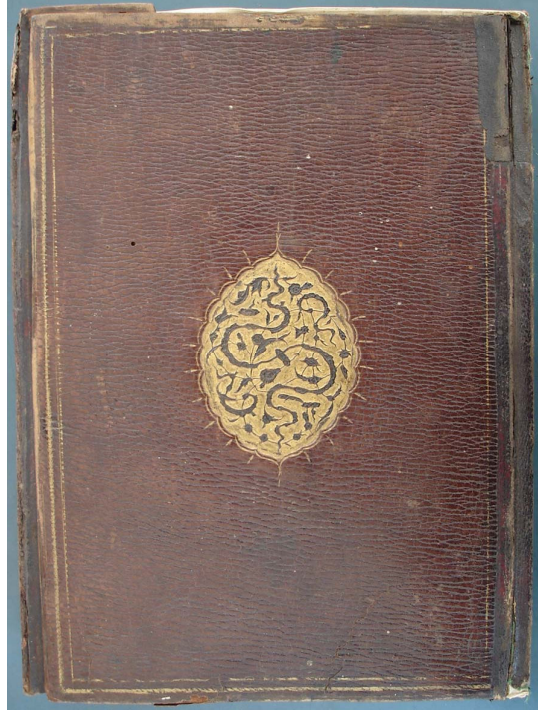
Resim 15: Örn. 3, Vakfû Hamza Ön Kapak 908/1502 Necip Paşa

Resim 16: Örn. 3, Vakfû Hamza Arka Kapak ve Mikleb 908/1502 Necip Paşa

Resim 17: Örn. 3, Vakfû Hamza Şemse Detayı 908/1502 Necip Paşa

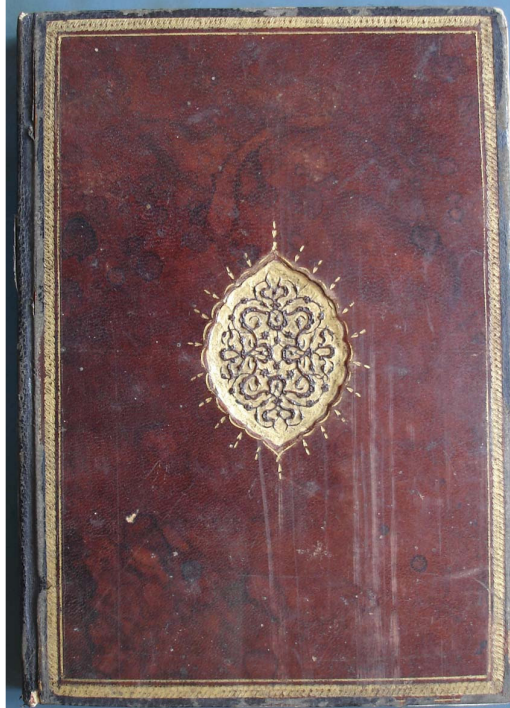
Resim 18: Örn. 4, el-Minhac fi Şerhi Müslim b. el-Haccac Ön Kapak / Necip Paşa

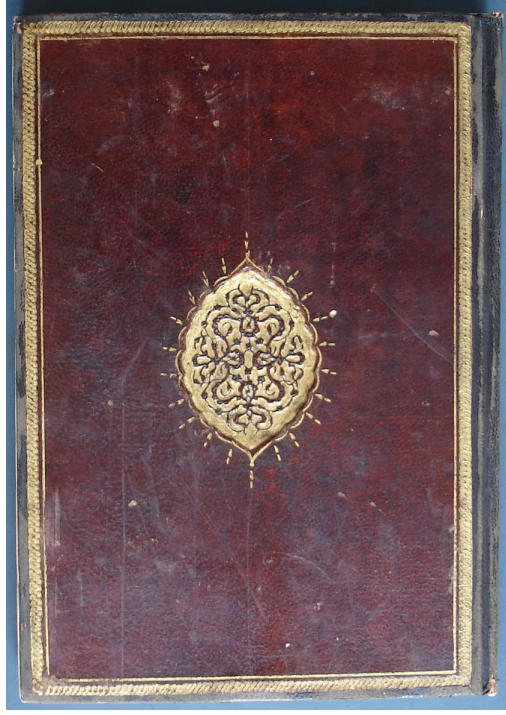
Resim 19: Örn. 4, el-Minhac fi Şerhi Müslim b. el-Haccac Arka Kapak ve Mikleb / Necip Paşa

Resim 20: Örn. 4, el-Minhac fi Şerhi Müslim b. el-Haccac Şemse Detayı / Necip Paşa

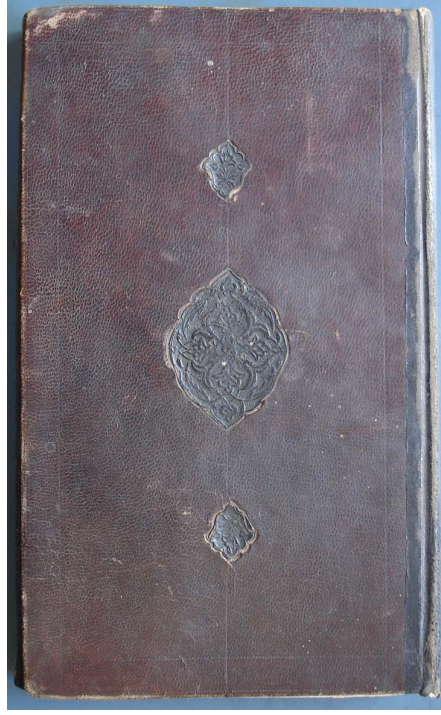
Resim 21: Örn. 5, el-Midhatü'l-Kübra mine'l- Kelami'l-Kadim fi Medhi'l Mustafa Ön Kapak / Necip Paşa

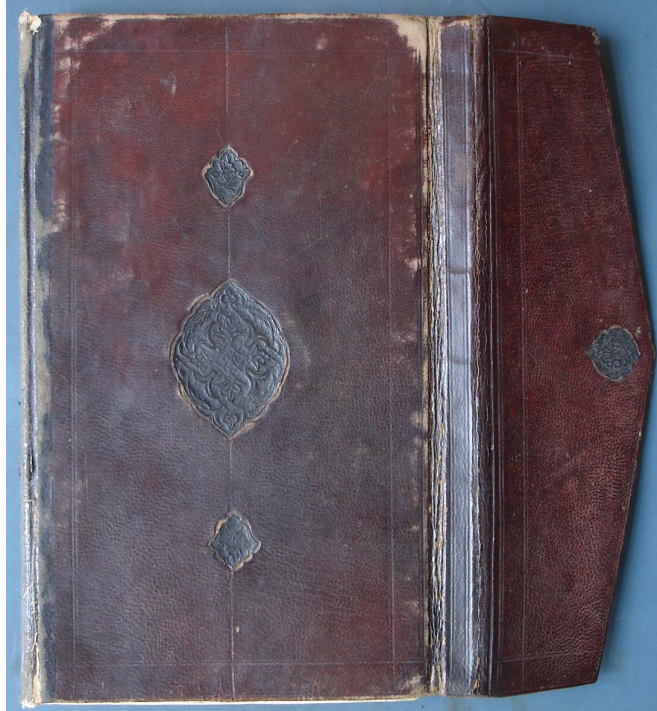
Resim 22: Örn. 5, el-Midhatü'l-Kübra mine'l- Kelami'l-Kadim fi Medhi'l Mustafa Arka Kapak ... / ... Necip Paşa

Resim 23: Örn. 5, el-Midhatü'l-Kübra mine'l- Kelami'l-Kadim fi Medhi'l Mustafa Şemse Detayı ... / ... Necip Paşa

Resim 24: Örn. 6, Tenbihü'l-Enam fi Beyani Uluvvi Makamı Nebiyyina Muhammed Ön Kapak 1112/1700 Necip Paşa

Resim 25: Örn. 6, Tenbihü'l-Enam fi Beyani Uluvvi Makamı Nebiyyina Muhammed Arka Kapak ve Mikleb 1112/1700 Necip Paşa

**Resim 26: Örn. 6, Tenbihü'l-Enam fi Beyani Uluvvi Makamı Nebiyyina Muhammed Şemse Detayı
1112/1700 Necip Paşa**

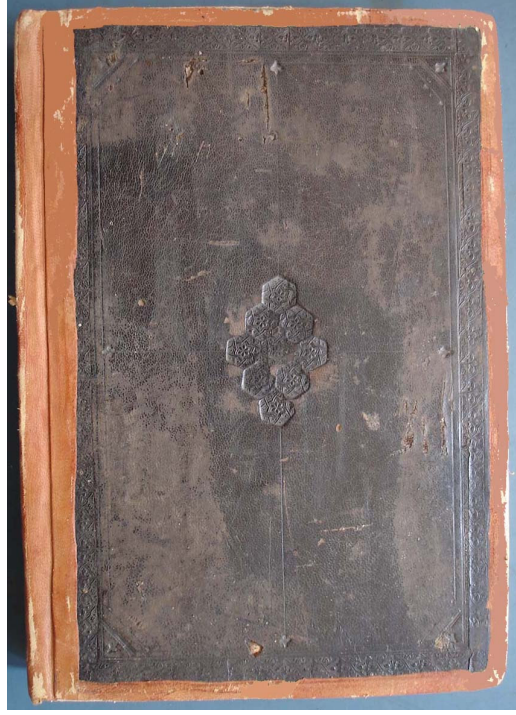
**Resim 27: Örn. 6, Tenbihü'l-Enam fi Beyani Uluvvi Makamı Nebiyyina Muhammed Mikleb
Şemsesi 1112/1700 Necip Paşa**

Resim 28: Örn. 7, et-Tebyin fi Şerhi'l-Müntehab fi Usuli'l-Mezheb Zencirek Detayı 716/1316 Necip Paşa

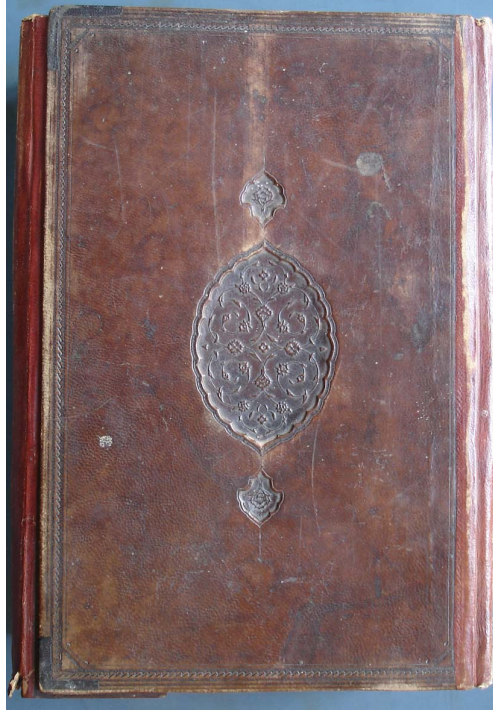
Resim 29: Örn. 7, et-Tebyin fi Şerhi'l-Müntehab fi Usuli'l-Mezheb Ön Kapak 716/1316 Necip Paşa

Resim 30: Örn. 7, et-Tebyin fi Şerhi'l-Müntehab fi Usuli'l-Mezheb Arka Kapak 716/1316 Necip Paşa

Resim 31: Örn. 7, et-Tebyin fi Şerhi'l-Müntehab fi Usuli'l-Mezheb Şemse Detayı 716/1316 Necip Paşa

Resim 32: Örn. 8, el-Mücteba fi Şerhi Muhtasari'l-Kuduri Ön Kapak 877/1472 Necip Paşa

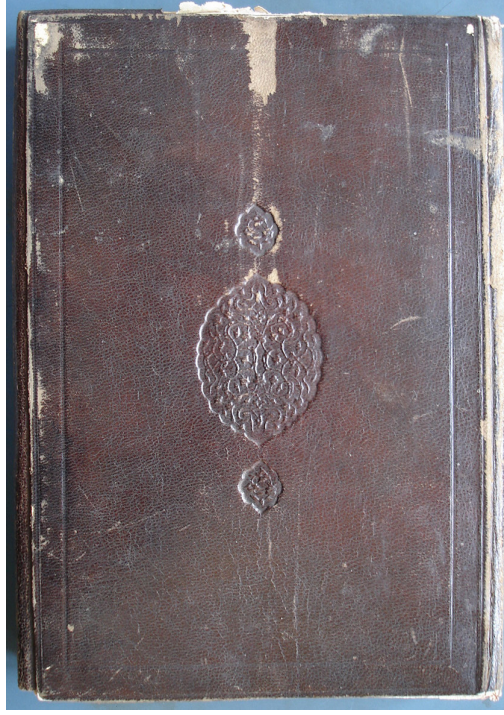
Resim 33: Örn. 8, el-Mücteba fi Şerhi Muhtasari'l-Kuduri Arka Kapak ve Mikleb 877/1472 Necip Paşa

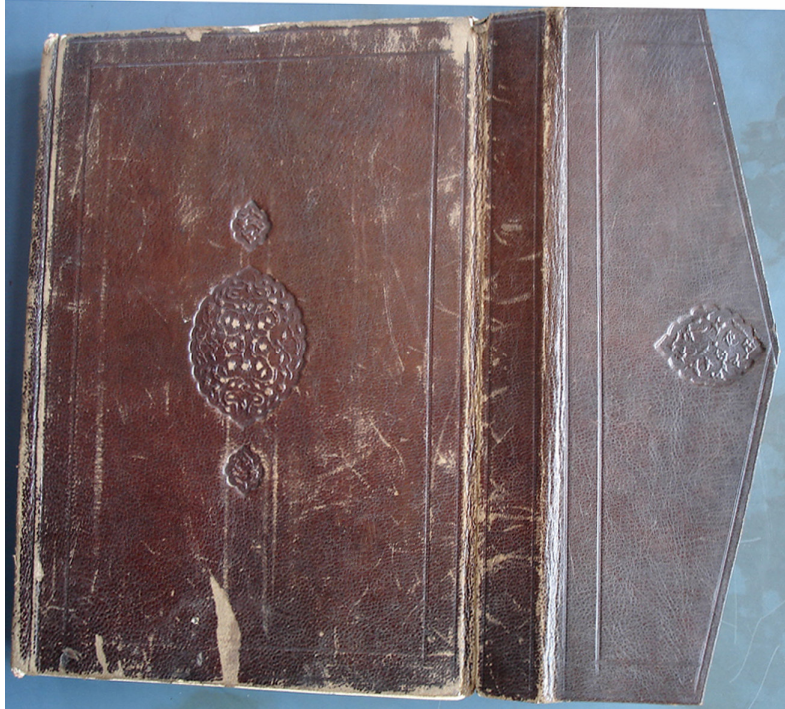
Resim 34: Örn. 8, el-Mücteba fi Şerhi Muhtasari'l-Kuduri Şemse Detayı 877/1472 Necip Paşa

Resim 35: Örn. 8, el-Mücteba fi Şerhi Muhtasari'l-Kuduri Mikleb Şemsesi 877/1472 Necip Paşa

Resim 36: Örn. 9, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Ön Kapak /.... Necip Paşa

Resim 37: Örn. 9, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Arka Kapak ve Mikleb /.... Necip Paşa

Resim 38: Örn. 9, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Şemse Detayı /.... Necip Paşa

Resim 39: Örn. 9, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Sertâb ve Mikleb /.... Necip Paşa

Resim 40: Örn. 10, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Ön Kapak 811/1408 Necip Paşa

Resim 41: Örn. 10, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Arka Kapak ve Mikleb 811/1408 Necip Paşa

**Resim 42: Örn. 10, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Şemse Detayı 811/1408
Necip Paşa**

**Resim 43: Örn. 10, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Mikleb Şemsesi 811/1408
Necip Paşa**

Resim 44: Örn. 11, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Ön Kapak /.... Necip Paşa

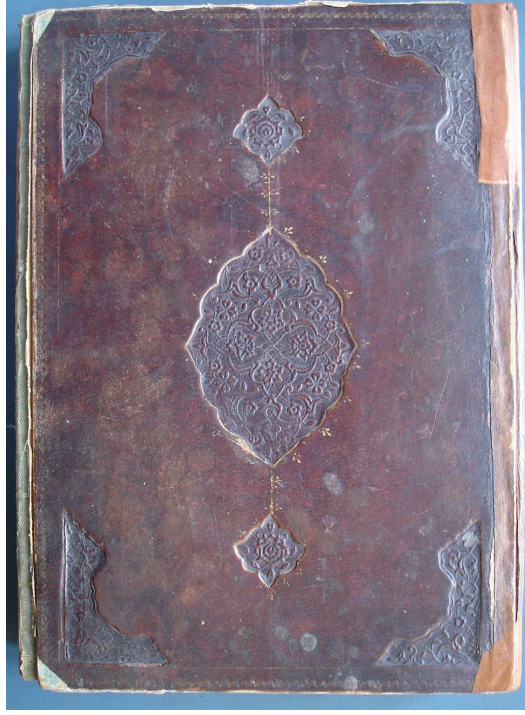
Resim 45: Örn. 11, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Arka Kapak ve Mikleb /.... Necip Paşa

**Resim 46: Örn. 11, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Şemse Detayı /....
Necip Paşa**

**Resim 47: Örn. 11, Gayetü'l-Beyan ve Nadiretü'l-Akran fi Şerhi'l-Hidaye Sertâb ve Mikleb /....
Necip Paşa**

Resim 48: Örn. 12, Tezkiretü'l-Evliya Ön Kapak /.... Necip Paşa

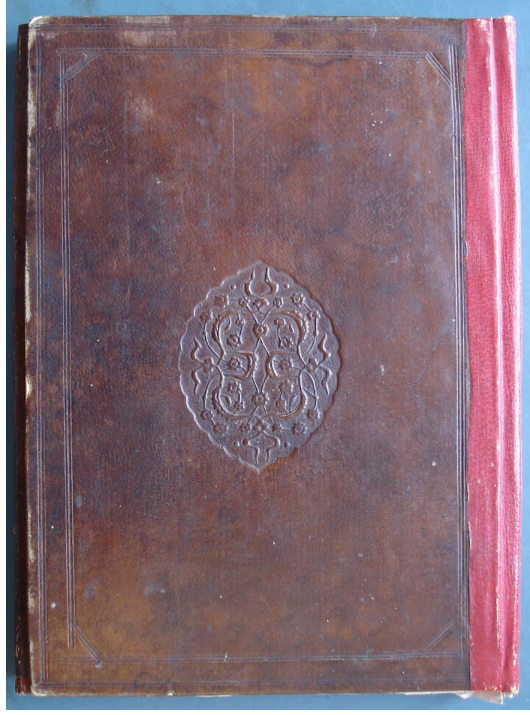
Resim 49: Örn. 12, Tezkiretü'l-Evliya Arka Kapak ve Mikleb/.... Necip Paşa

Resim 50: Örn. 12, Tezkiretü'l-Evliya Şemse Detayı Necip Paşa

Resim 51: Örn. 12, Tezkiretü'l-Evliya Köşebend Detayı Necip Paşa

Resim 52: Örn. 13, Şerhu Hizbi'l-Bahr Ön Kapak /..... Necip Paşa

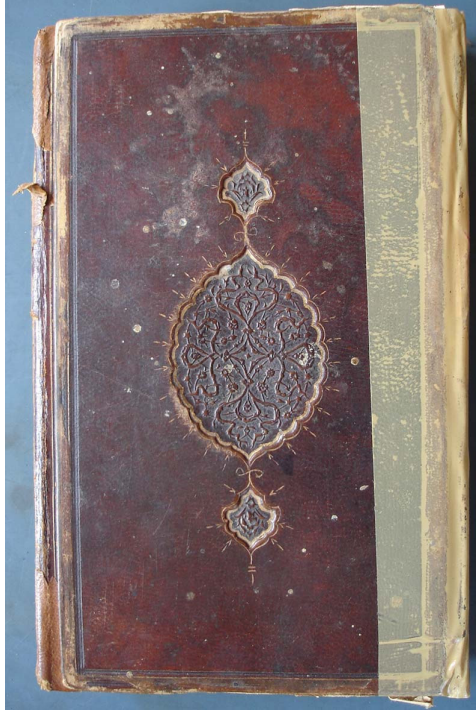
Resim 53: Örn. 13, Şerhu Hizbi'l-Bahr Arka Kapak ve Mikleb /..... Necip Paşa

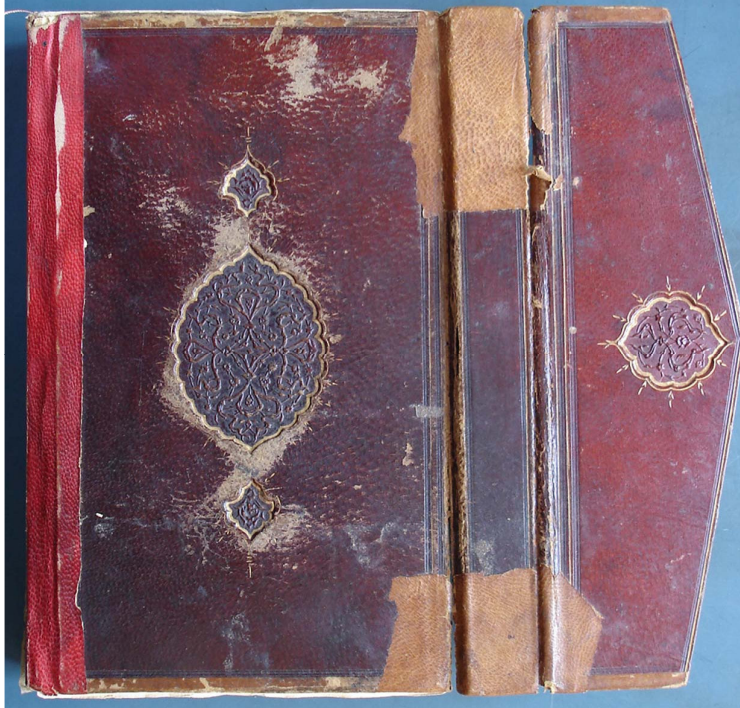
Resim 54: Örn. 13, Şerhu Hizbi'l-Bahr Şemse Detayı /..... Necip Paşa

Resim 55: Örn. 13, Şerhu Hizbi'l-Bahr Mikleb Şemsesi /..... Necip Paşa

Resim 56: Örn. 14, Havassu'l-Kur'an Ön Kapak /..... Necip Paşa

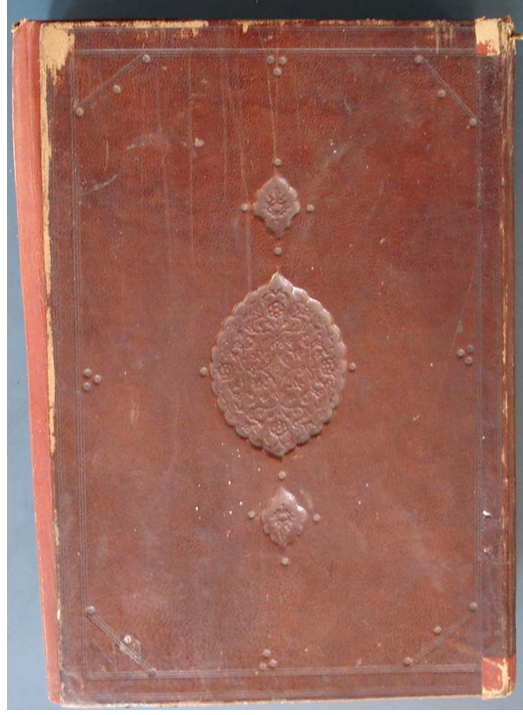
Resim 57: Örn. 14, Havassu'l-Kur'an Arka Kapak ve Mikleb /..... Necip Paşa

Resim 58: Örn. 14, Havassu'l-Kur'an Şemse Detayı /..... Necip Paşa

Resim 59: Örn. 14, Havassu'l-Kur'an Mikleb Şemsesi /..... Necip Paşa

Resim 60: Örn. 15, Şerhu Makamati'l-Haririyye Ön Kapak 686/1287 Necip Paşa

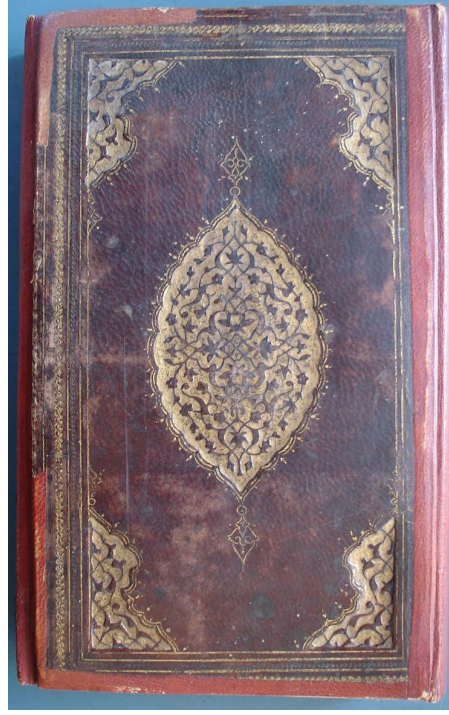
Resim 61: Örn. 15, Şerhu Makamati'l-Haririyye Arka Kapak ve Mikleb 686/1287 Necip Paşa

Resim 62: Örn. 15, Şerhu Makamati'l-Haririyye Şemse Detayı 686/1287 Necip Paşa

Resim 63: Örn. 15, Şerhu Makamati'l-Haririyye Mikleb Şemsesi 686/1287 Necip Paşa

Resim 64: Örn. 16, Divan Ön Kapak 886/1481 Necip Paşa

Resim 65: Örn. 16, Divan Arka Kapak ve Mikleb 886/1481 Necip Paşa

Resim 66: Örn. 16, Divan Şemse Detayı 886/1481 Necip Paşa

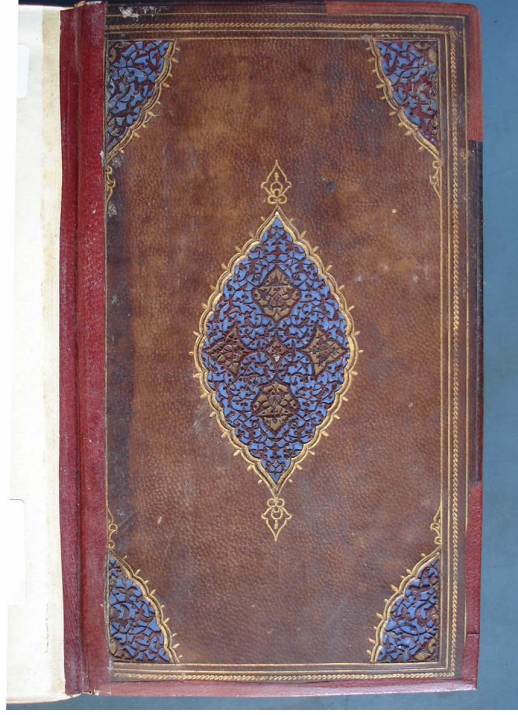
Resim 67: Örn. 16, Divan Köşebend Detayı 886/1481 Necip Paşa

Resim 68: Örn. 16, Divan Mikleb Üst Kapak 886/1481 Necip Paşa

Resim 69: Örn. 16, Divan Arka Kapak ve Mikleb İçi 886/1481 Necip Paşa

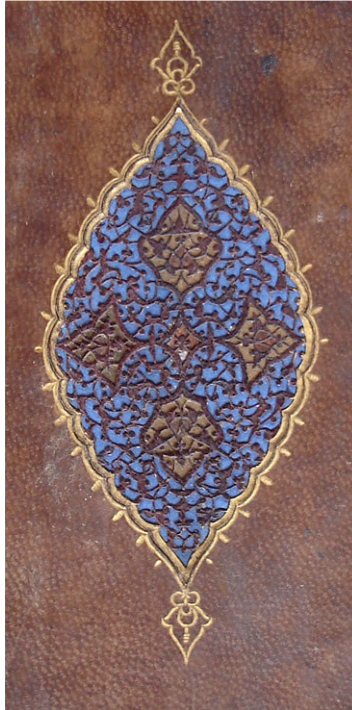
Resim 70: Örn. 16, Divan Ön Kapak İçi 886/1481 Necip Paşa

Resim 71: Örn. 16, Divan Mikleb Kapak İçi 886/1481 Necip Paşa

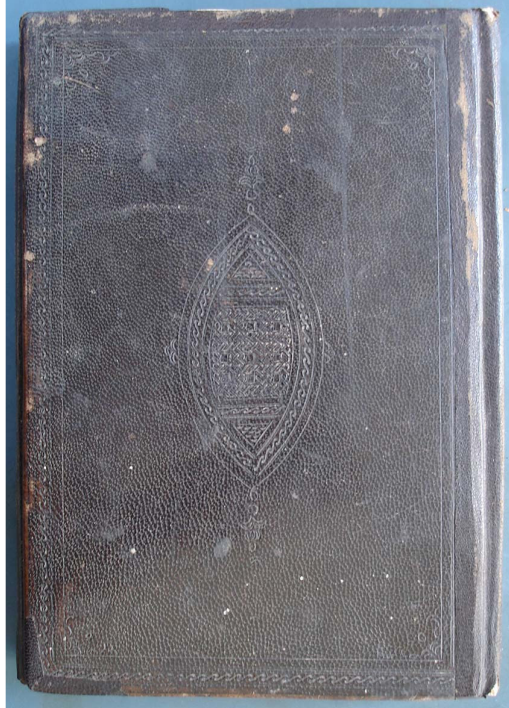
Resim 72: Örn. 16, Divan İç Kapak Mikleb Şemsesi 886/1481 Necip Paşa

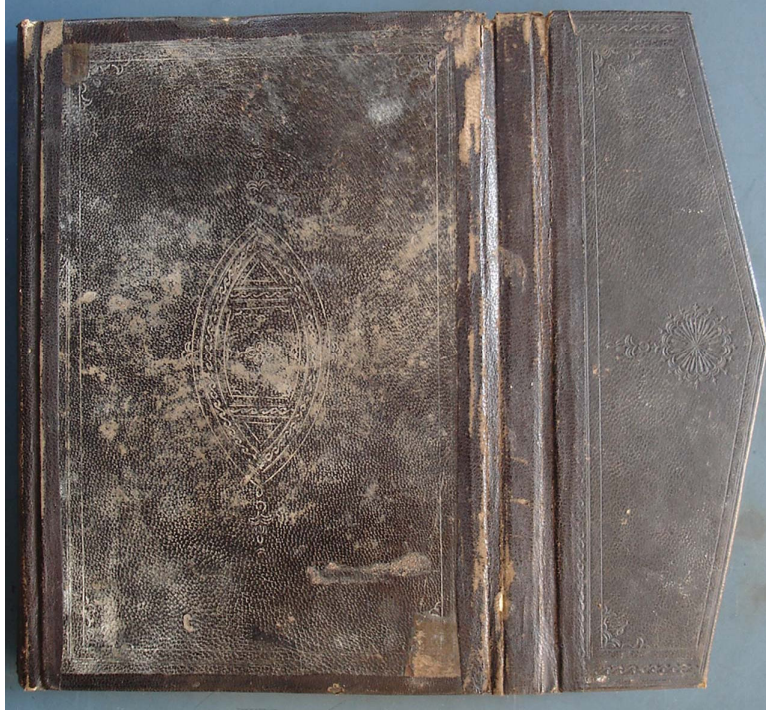
Resim 73: Örn. 16, Divan İç Kapak Şemse Detayı 886/1481 Necip Paşa

Resim 74: Örn. 16, Divan İç Kapak Köşebend Detayı 886/1481 Necip Paşa

Resim 75: Örn. 17, Divan Ön Kapak 853/1449 Necip Paşa

Resim 76: Örn. 17, Divan Arka Kapak ve Mikleb 853/1449 Necip Paşa

Resim 77: Örn. 17, Divan Şemse Detayı 853/1449 Necip Paşa

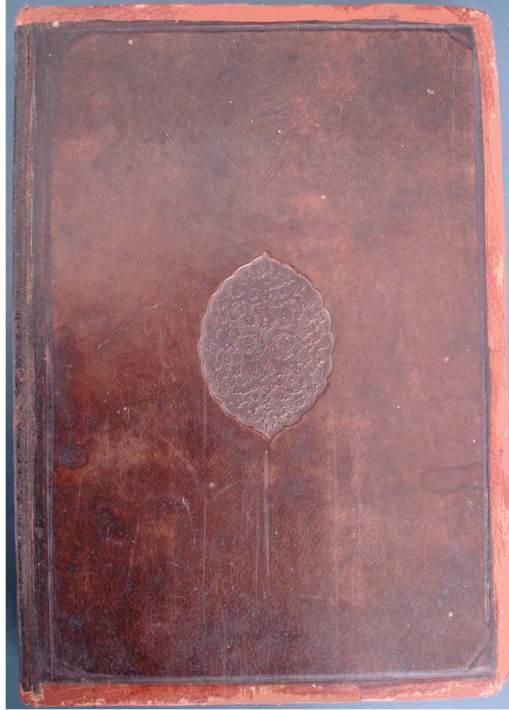
Resim 78: Örn. 17, Divan Mikleb Şemsesi 853/1449 Necip Paşa

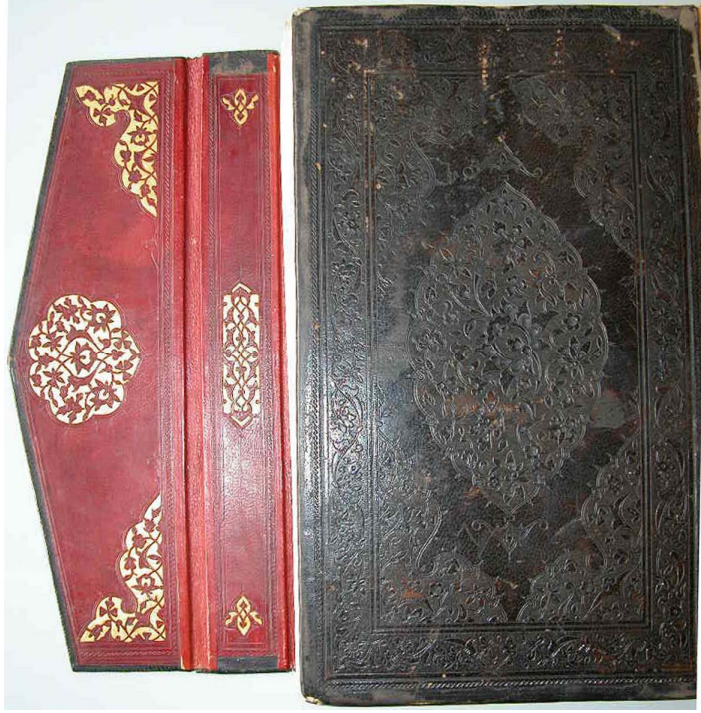
Resim 79: Örn. 18, Miftahu'l-Ulum Ön Kapak 725/1324 Necip Paşa

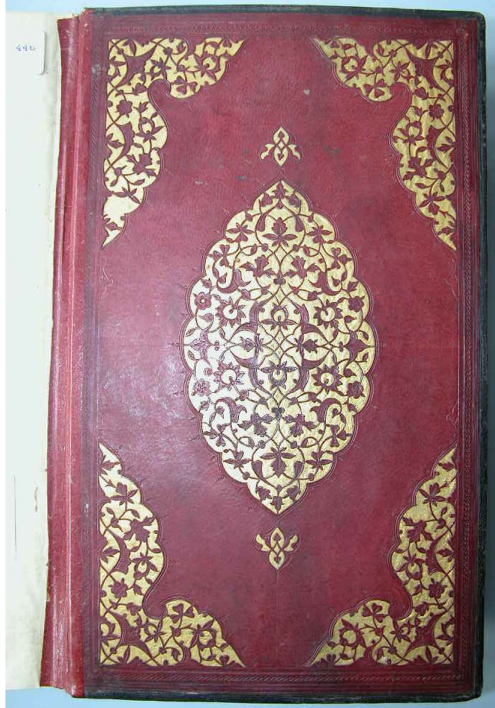
Resim 80: Örn. 18, Miftahu'l-Ulum Şemse Detayı 725/1324 Necip Paşa

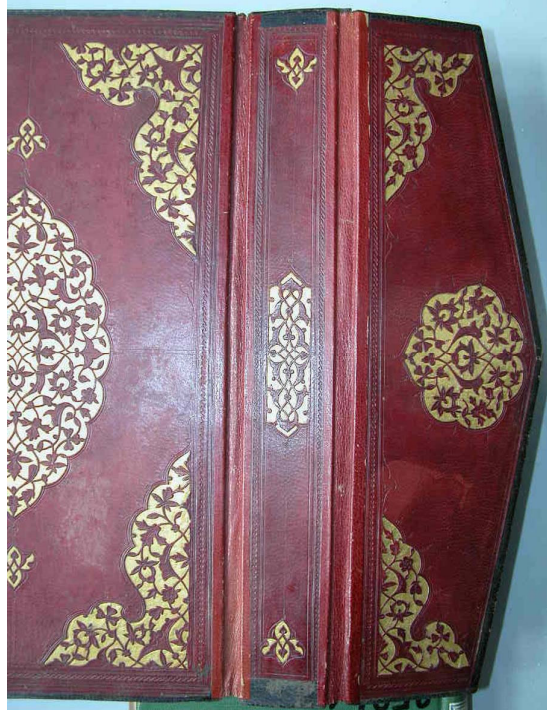
Resim 81: Örn. 18, Miftahu'l-Ulum Arka Kapak 725/1324 Necip Paşa

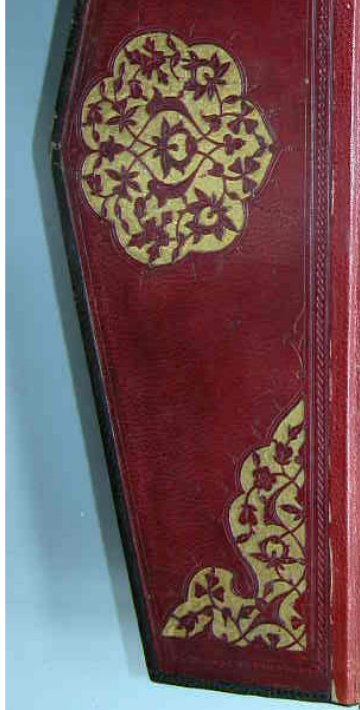
Resim 82: Örn. 19, Kitabü's-Sifa Ön Kapak 871/1466 Necip Paşa

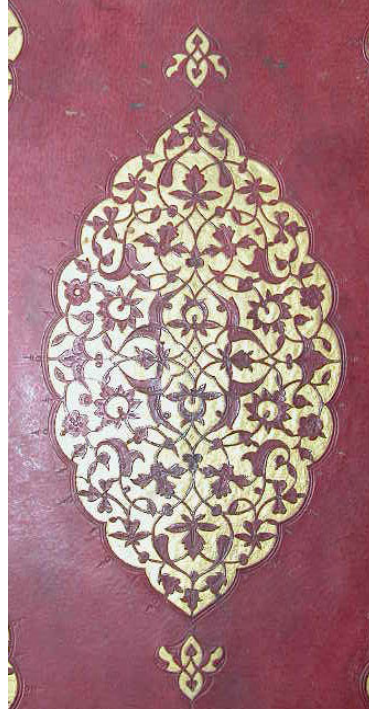
Resim 83: Örn. 19, Kitabü's-Sifa Ön Kapak İçi 871/1466 Necip Paşa

Resim 84: Örn. 19, Kitabü's-Şifa Arka Kapak ve Mikleb İçi 871/1466 Necip Paşa

Resim 85: Örn. 19, Kitabü's-Şifa Mikleb İçi Şemsesi ve Köşebendi 871/1466 Necip Paşa

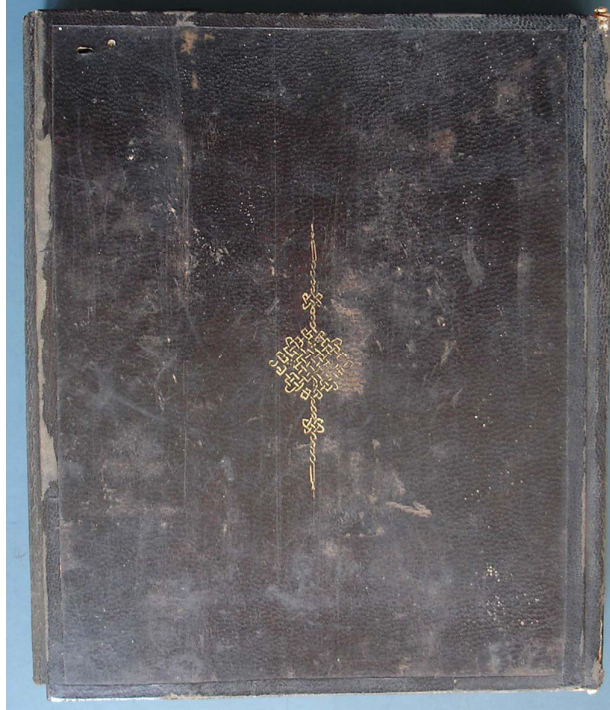
Resim 86: Örn. 19, Kitabü's-Şifa İç Kapak Şemse Detayı 871/1466 Necip Paşa

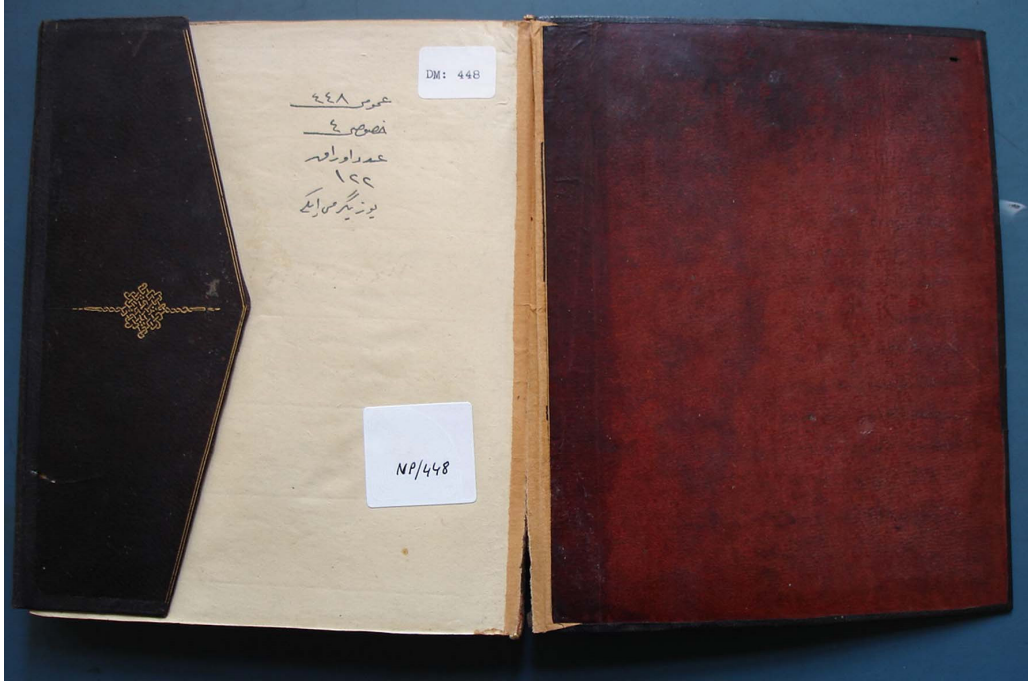
Resim 87: Örn. 19, Kitabü's-Şifa İç Kapak Köşebend Detayı 871/1466 Necip Paşa

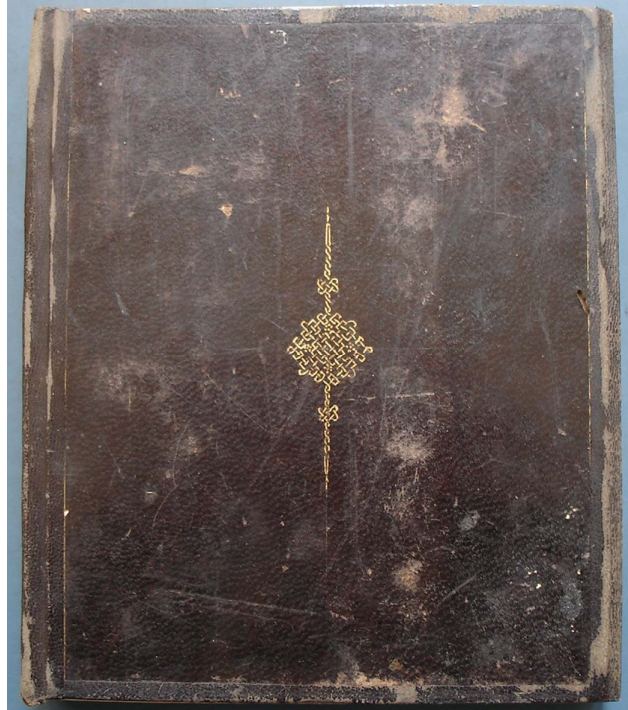
Resim 88: Örn. 19, Kitabü's-Şifa Sertâb İçi 871/1466 Necip Paşa

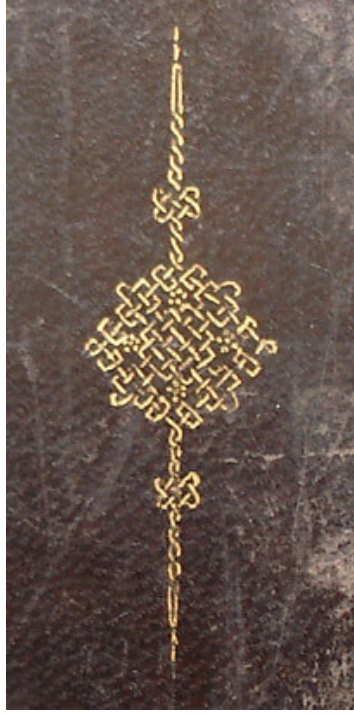
Resim 89: Örn. 20, el-İşârât Ön Kapak 555/1160 Necip Paşa

Resim 90: Örn. 20, el-İşârât Mikleb ve Ön Kapak İçi 555/1160 Necip Paşa

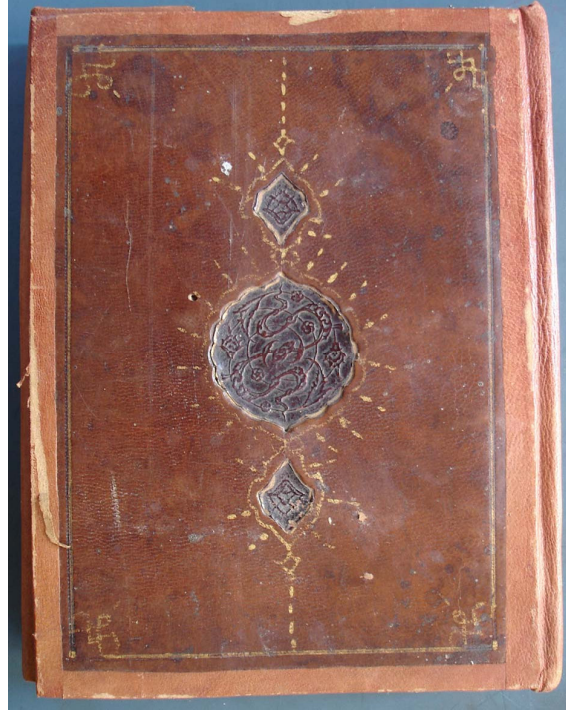
Resim 91: Örn. 20, el-İşârât Arka Kapak 555/1160 Necip Paşa

Resim 92: Örn. 20, el-İşârât Şemse Detayı 555/1160 Necip Paşa

Resim 93: Örn. 20, el-İşârât Mikleb Şemsesi 555/1160 Necip Paşa

Resim 94: Örn. 21, Haşiyeye ala Şerhi Hikmeti'l-Ayn li-Mirek el-Buhari Ön Kapak 900/1494 Necip Paşa

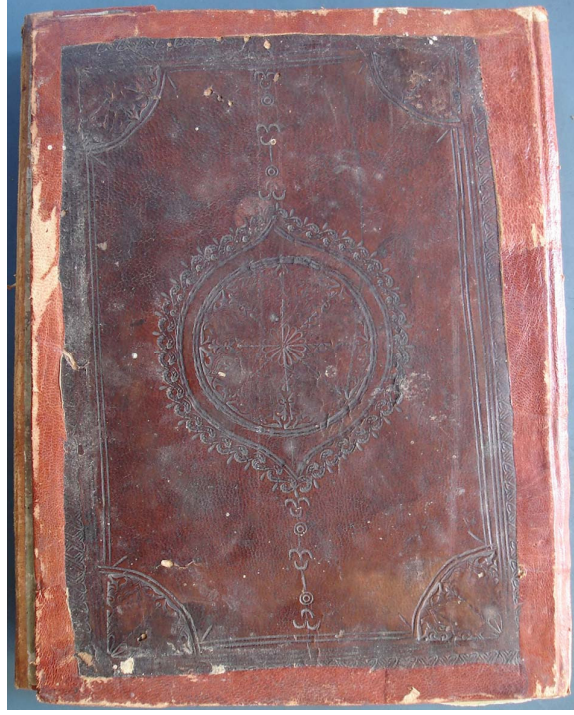
Resim 95: Örn. 21, Haşiyeye ala Şerhi Hikmeti'l-Ayn li-Mirek el-Buhari Arka Kapak ve Mikleb 900/1494 Necip Paşa

Resim 96: Örn. 21, Haşiyeye ala Şerhi Hikmeti'l-Ayn li-Mirek el-Buhari Şemse Detayı 900/1494 Necip Paşa

Resim 97: Örn. 21, Haşiyeye ala Şerhi Hikmeti'l-Ayn li-Mirek el-Buhari Mikleb Şemsesi 900/1494 Necip Paşa

Resim 98: Örn. 22, Şerhu Hidayeti'l-Hikme Ön Kapak 815/1412 Necip Paşa

Resim 99: Örn. 22, Şerhu Hidayeti'l-Hikme Arka Kapak ve Mikleb 815/1412 Necip Paşa

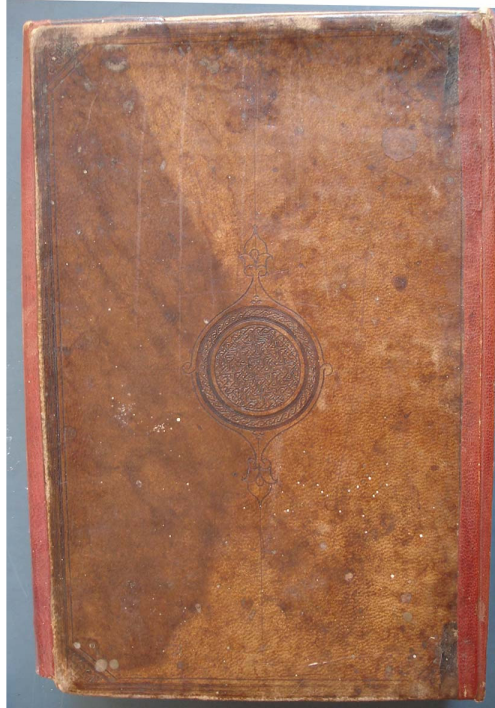
Resim 100: Örn. 22, Şerhu Hidayeti'l-Hikme Ön Kapak Köşebend Detayı 815/1412 Necip Paşa

Resim 101: Örn. 22, Şerhu Hidayeti'l-Hikme Ön Kapak Şemse Detayı 815/1412 Necip Paşa

Resim 102: Örn. 22, Şerhu Hidayeti'l-Hikme Arka Kapak Şemse Detayı 815/1412 Necip Paşa

Resim 103: Örn. 23, Şerhu Keşfi'l-Esrar fi'l-Mantık li'l-Honci Ön Kapak 678/1279 Necip Paşa

Resim 104: Örn. 23, Şerhu Keşfi'l-Esrar fi'l-Mantık li'l-Honcî Şemse Detayı 678/1279 Necip Paşa

Resim 105: Örn. 23, Şerhu Keşfi'l-Esrar fi'l-Mantık li'l-Honcî Arka Kapak 678/1279 Necip Paşa

Resim 106: Örn. 24, Şerhu Kıstasi'l-Mizan fi'l-Mantık Ön Kapak 711/1311 Necip Paşa

Resim 107: Örn. 24, Şerhu Kıstasi'l-Mizan fi'l-Mantık Arka Kapak ve Mikleb 711/1311 Necip Paşa

Resim 108: Örn. 24, Şerhu Kıstasi'l-Mizan fi'l-Mantık Şemse Detayı 711/1311 Necip Paşa

Resim 109: Örn. 24, Şerhu Kıstasi'l-Mizan fi'l-Mantık Mikleb Şemsesi 711/1311 Necip Paşa

Resim 110: Örn. 25, Ta'likat ala Eşkali'l-Mizan fi'l-Mantık Ön Kapak /..... Necip Paşa

Resim 111: Örn. 25, Ta'likat ala Eşkali'l-Mizan fi'l-Mantık Arka Kapak ve Mikleb /..... Necip Paşa

Resim 112: Örn. 25, Ta'likat ala Eşkali'l-Mizan fi'l-Mantık Şemse Detayı /..... Necip Paşa

Resim 113: Örn. 25, Ta'likat ala Eşkali'l-Mizan fi'l-Mantık Mikleb Şemsesi /..... Necip Paşa

Resim 114: Örn. 26, el-Ubab fi Şerhi'l-Lübab fi'n-Nahv Ön Kapak 801/1398 Necip Paşa

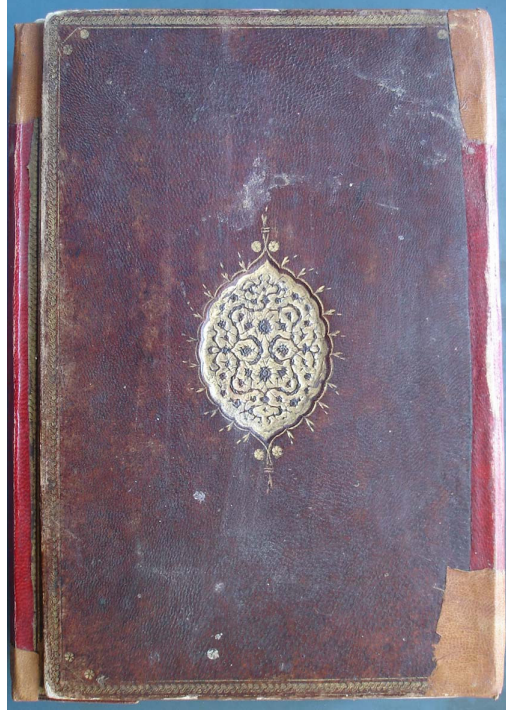
Resim 115: Örn. 26, el-Ubab fi Şerhi'l-Lübab fi'n-Nahv Arka Kapak ve Mikleb 801/1398 Necip Paşa

Resim 116: Örn. 26, el-Ubab fi Şerhi'l-Lübab fi'n-Nahv Şemse Detayı 801/1398 Necip Paşa

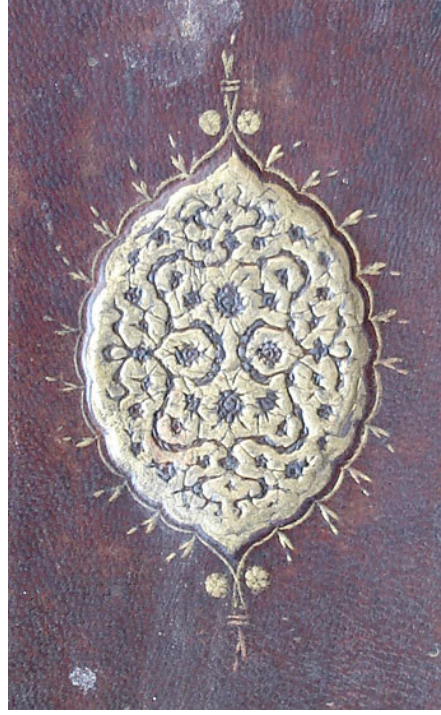
Resim 117: Örn. 26, el-Ubab fi Şerhi'l-Lübab fi'n-Nahv Sertâb Detayı 801/1398 Necip Paşa

Resim 118: Örn. 27, Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv Ön Kapak /..... Necip Paşa

Resim 119: Örn. 27, Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv Arka Kapak ve Mikleb /..... Necip Paşa

Resim 120: Örn. 27, Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv Şemse Detayı /..... Necip Paşa

Resim 121: Örn. 27, Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv Mikleb Şemsesi /..... Necip Paşa

Resim 122: Örn. 27, Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv Sertâb Detayı /..... Necip Paşa

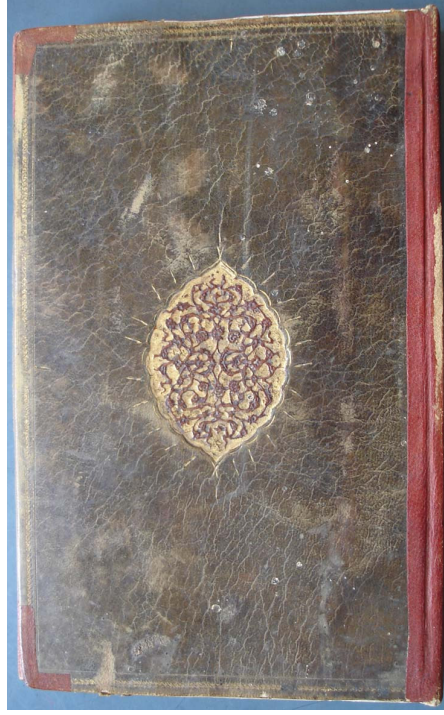
Resim 123: Örn. 28, en-Nükat ale'l-Kafiye fi'n-Nahv Ön Kapak 1165/1751 Necip Paşa

Resim 124: Örn. 28, en-Nükat ale'l-Kafiye fi'n-Nahv Arka Kapak ve Mikleb 1165/1751 Necip Paşa

Resim 125: Örn. 28, en-Nükat ale'l-Kafiye fi'n-Nahv Şemse Detayı 1165/1751 Necip Paşa

Resim 126: Örn. 29, ed-Dav'ü ale'l-Misbah fi'n-Nahv Ön Kapak /..... Necip Paşa

Resim 127: Örn. 29, ed-Dav'ü ale'l-Misbah fi'n-Nahv Arka Kapak ve Mikleb /..... Necip Paşa

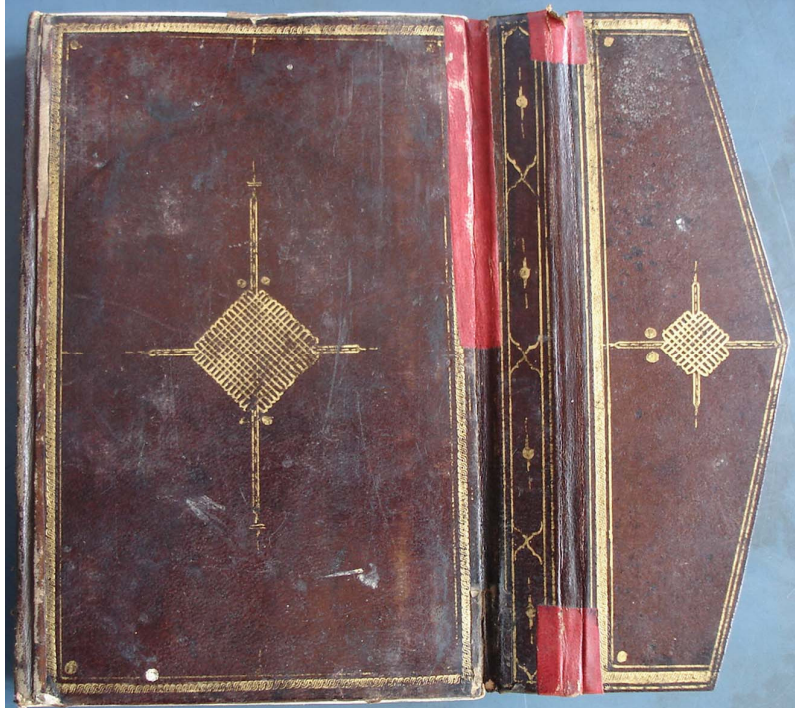
Resim 128: Örn. 29, ed-Dav'ü ale'l-Misbah fi'n-Nahv Şemse Detayı /..... Necip Paşa

Resim 129: Örn. 29, ed-Dav'ü ale'l-Misbah fi'n-Nahv Mikleb Şemsesi /..... Necip Paşa

Resim 130: Örn. 30, Ünvanü'l-İber Ön Kapak /..... Necip Paşa

Resim 131: Örn. 30, Ünvanü'l-İber Arka Kapak /..... Necip Paşa

Resim 132: Örn. 30, Ünvanü'l-İber Şemse Detayı...../..... Necip Paşa

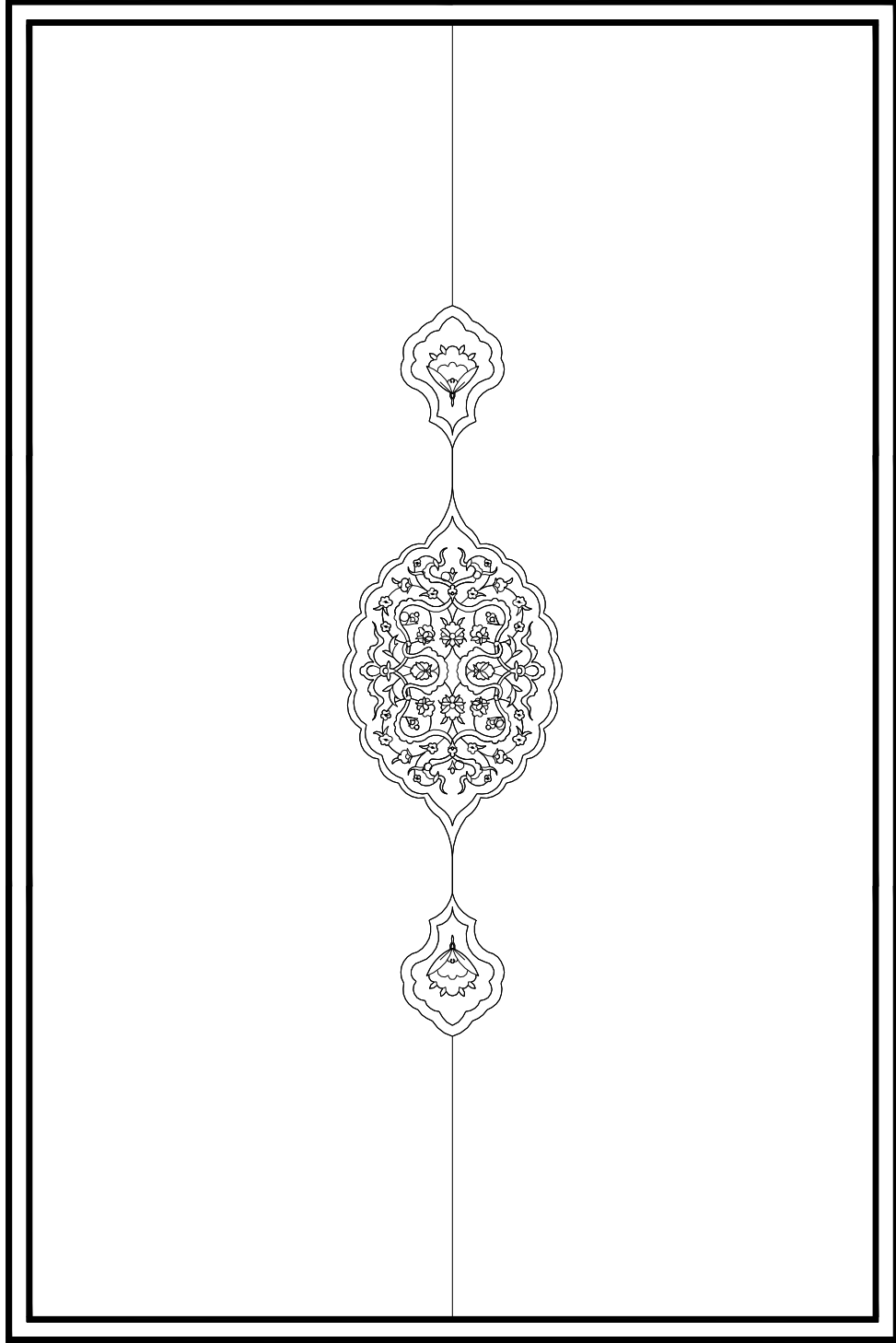

Resim 133: Örn. 30, Ünvanü'l-İber Sertâb ve Mikleb...../..... Necip Paşa

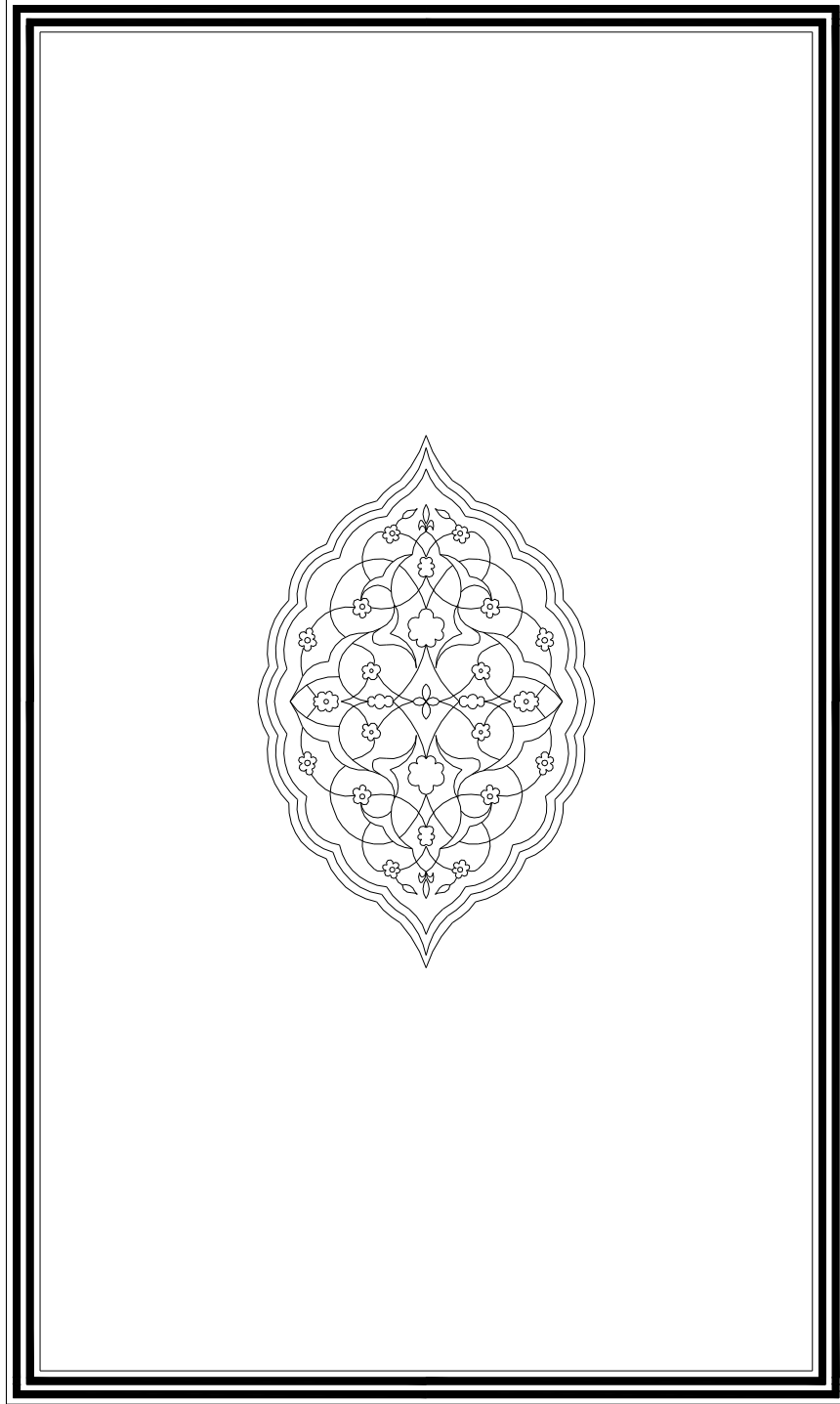
V.3. Çizimler Listesi

Çizim 1: Necip Paşa Kütüphanesi'nin Planı (B. Eroğlu'dan)	46
Çizim 2: Necip Paşa Kütüphanesi'nin A-A Kesiti (B. Eroğlu'dan)	47
Çizim 3: Necip Paşa Kütüphanesi'nin Giriş Cephesi (B. Eroğlu'dan)	48
Çizim 4: Örnek 1, Tabsiretü'l-Müzezekkir fi Tefsiri'l-Kur'an ön kapak.....	196
Çizim 5: Örnek 2, et-Teyşîr fi ilmi't-Tefsir ön kapak.....	197
Çizim 6: Örnek 3, Vakfû Hamza Ön Kapak	198
Çizim 7: Örnek 4, el-Minhâc fi Şerhi Müslim b. el-Haccac ön kapak	199
Çizim 8: Örnek 7, et-Tebyin fi Şerhi'l-Müntehab fi Usuli'l-Mezheb ön kapak. Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	
Çizim 9: Örnek 8, el-Mücteba fi Şerhi Muhtasari'l-Kuduri ön kapak	201
Çizim 10: Örnek 12, Tezkiretü'l Evliya ön kapak	202
Çizim 11: Örnek 16, Divân ön kapak	203
Çizim 12: Örnek 19, Kitabü'ş-Şifa iç kapak.....	204
Çizim 13: Örnek 19, Kitabü'ş-Şifa mikleb içi	205
Çizim 14: Örnek 20, el-İşârât ön kapak	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Çizim 15: Örnek 25, Ta'likat ala Eşkâli'l-Mizan fi'l-Mantık ön kapak.....	207
Çizim 16: Örnek 27, Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv ön kapak.....	208
Çizim 17: Örnek 28, en-Nükat ale'l-Kafiye fi'n-Nahv ön kapak.....	209
Çizim 18: Örnek 30, Ünvanü'l-İber ön kapak	210

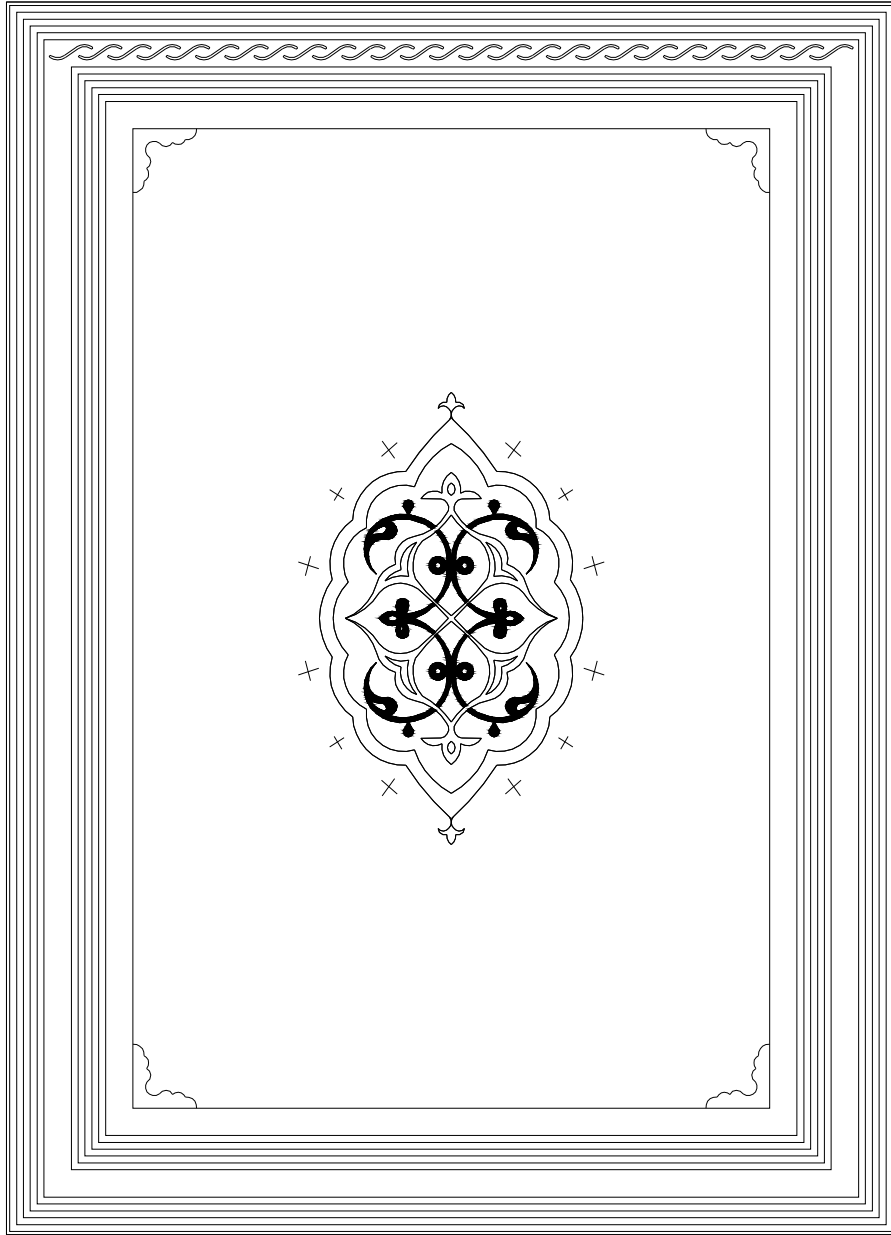
V.4. izimler

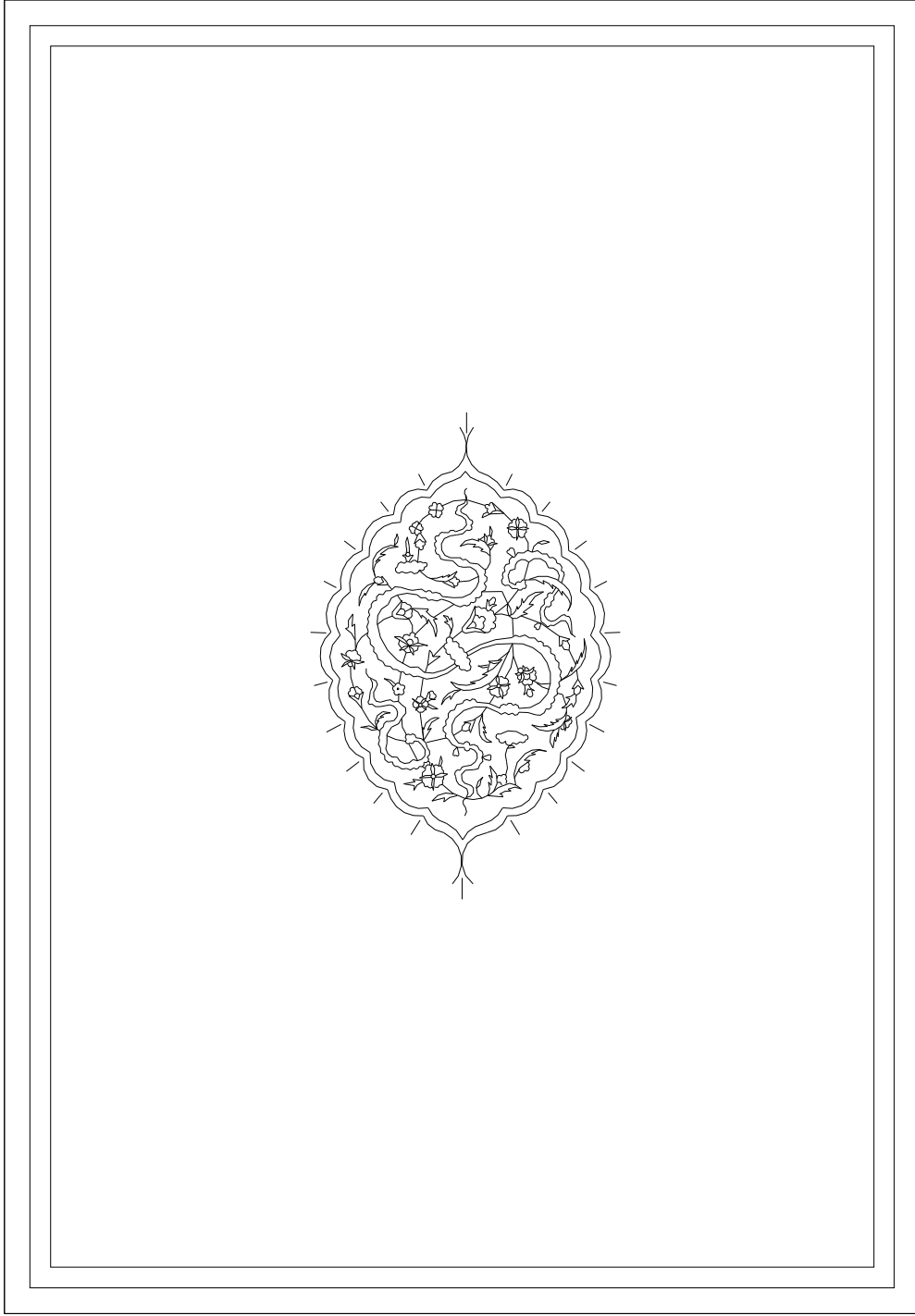
Çizim 4: Örnek 1, Tabsiretü'l-Müzezzekir fi Tefsiri'l-Kur'an ön kapak

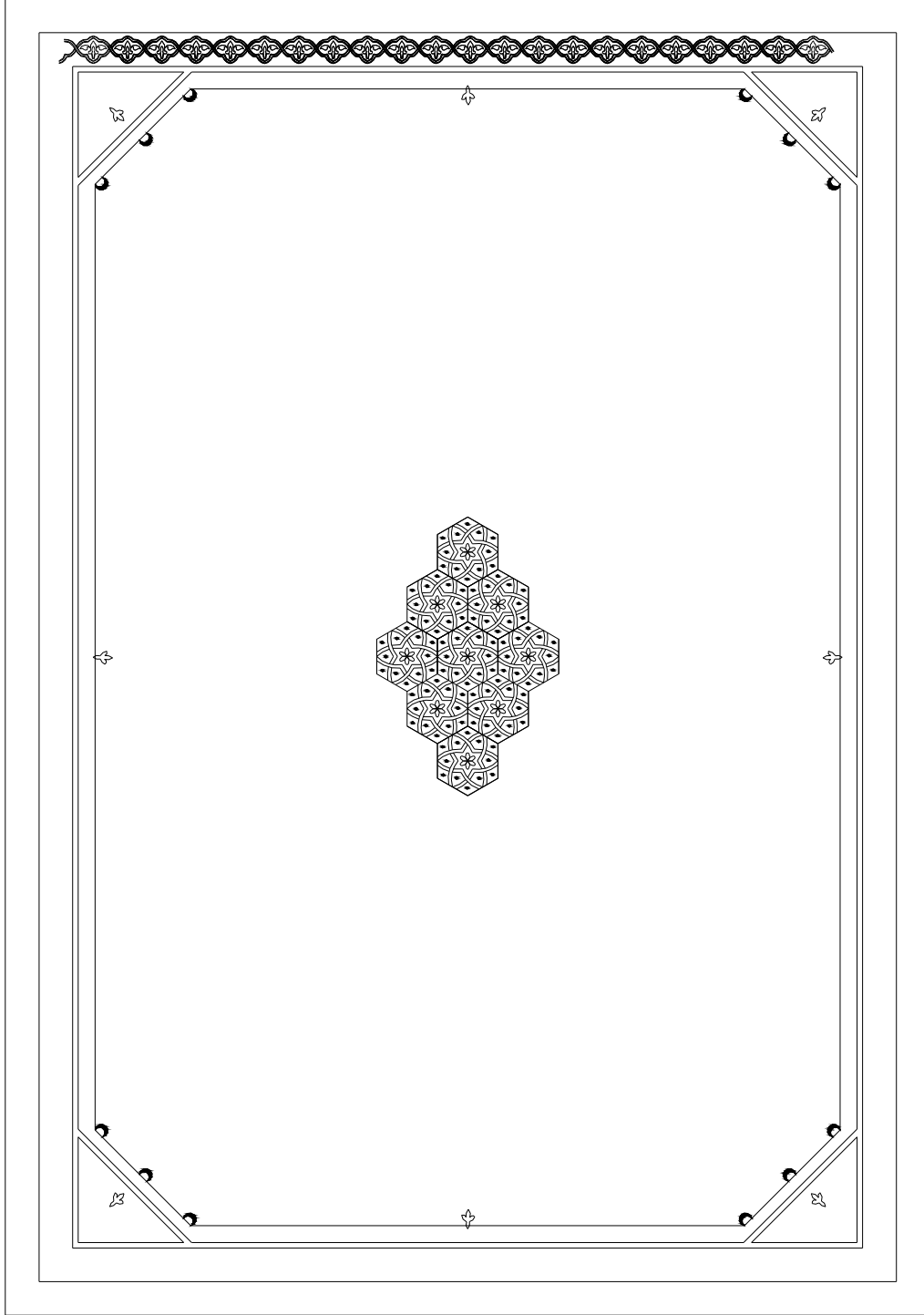
Çizim 5: Örnek 2, et-Teyisîr fi ilmi't-Tefsîr ön kapak

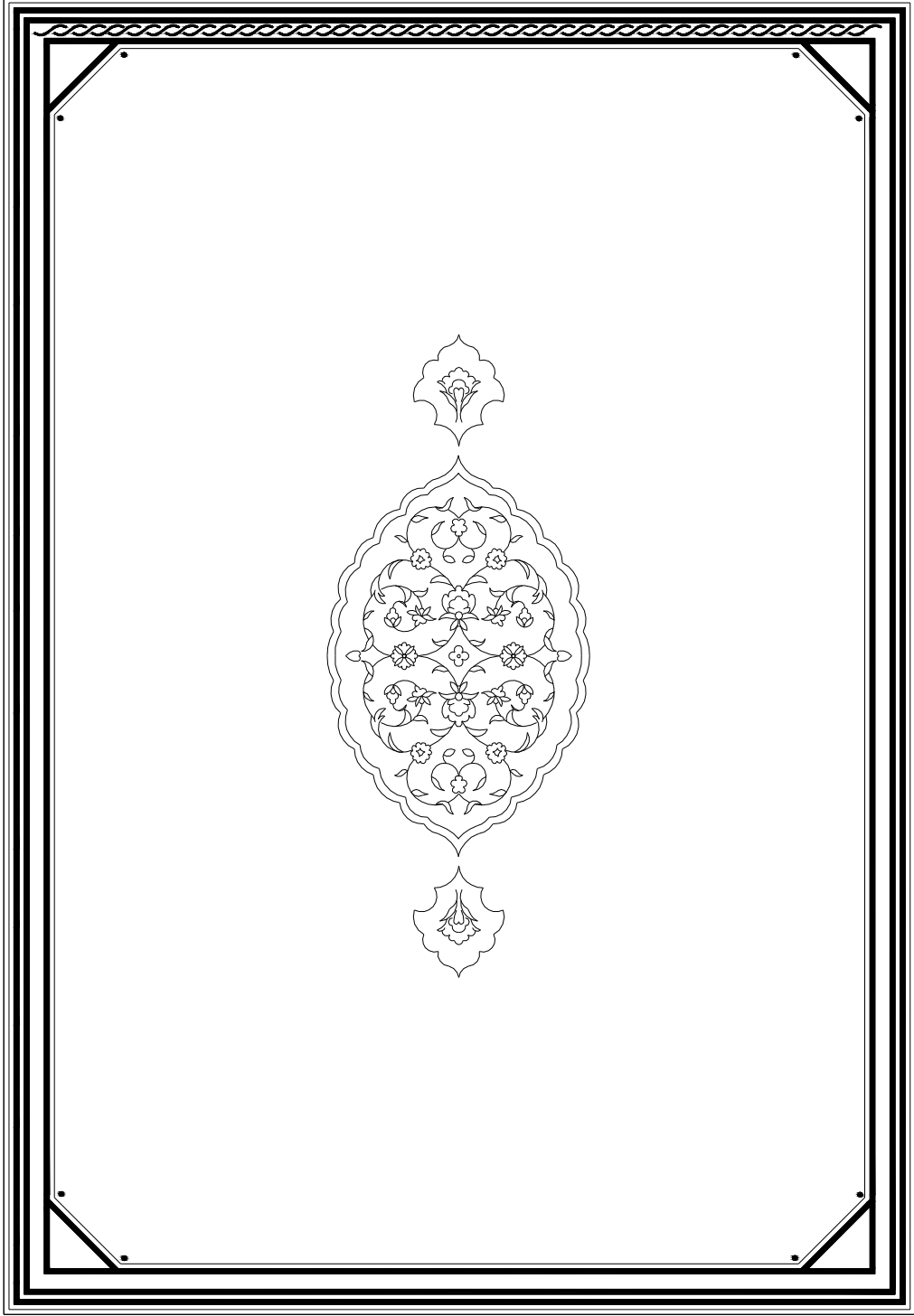
Çizim 6: rnek 3, Vakf Hamza n Kapak

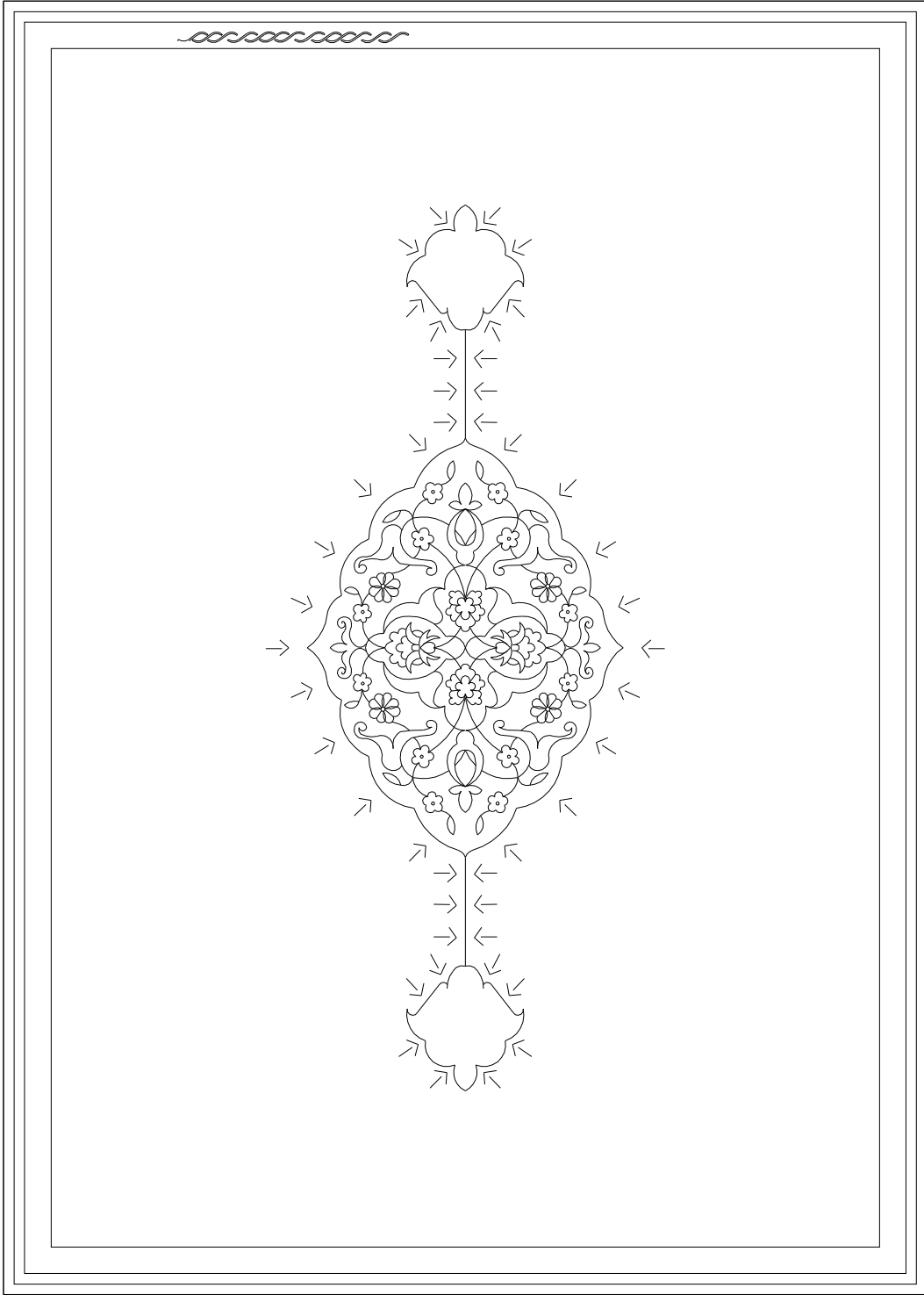
Çizim 7: Örnek 4, el-Minhâc fi Şerhi Müslim b. el-Haccac ön kapak

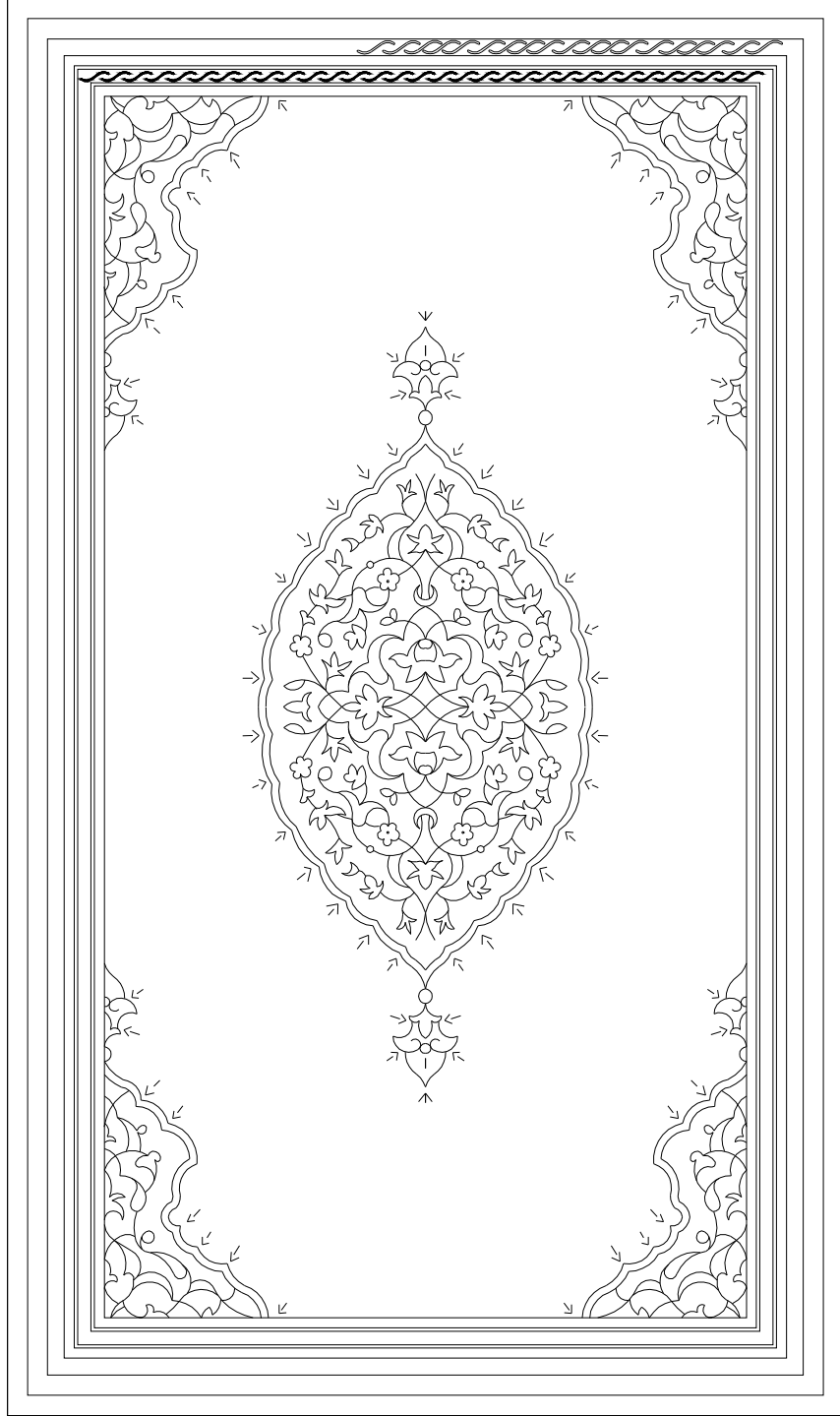
Çizim 8: Örnek 7, et-Tebyîn fi Şerhi'l-Müntehab fi Usuli'l-Mezheb ön kapak 7, et-Tebyin fi Şerhi'l-Müntehab fi Usuli'l-Mezheb ön kapak

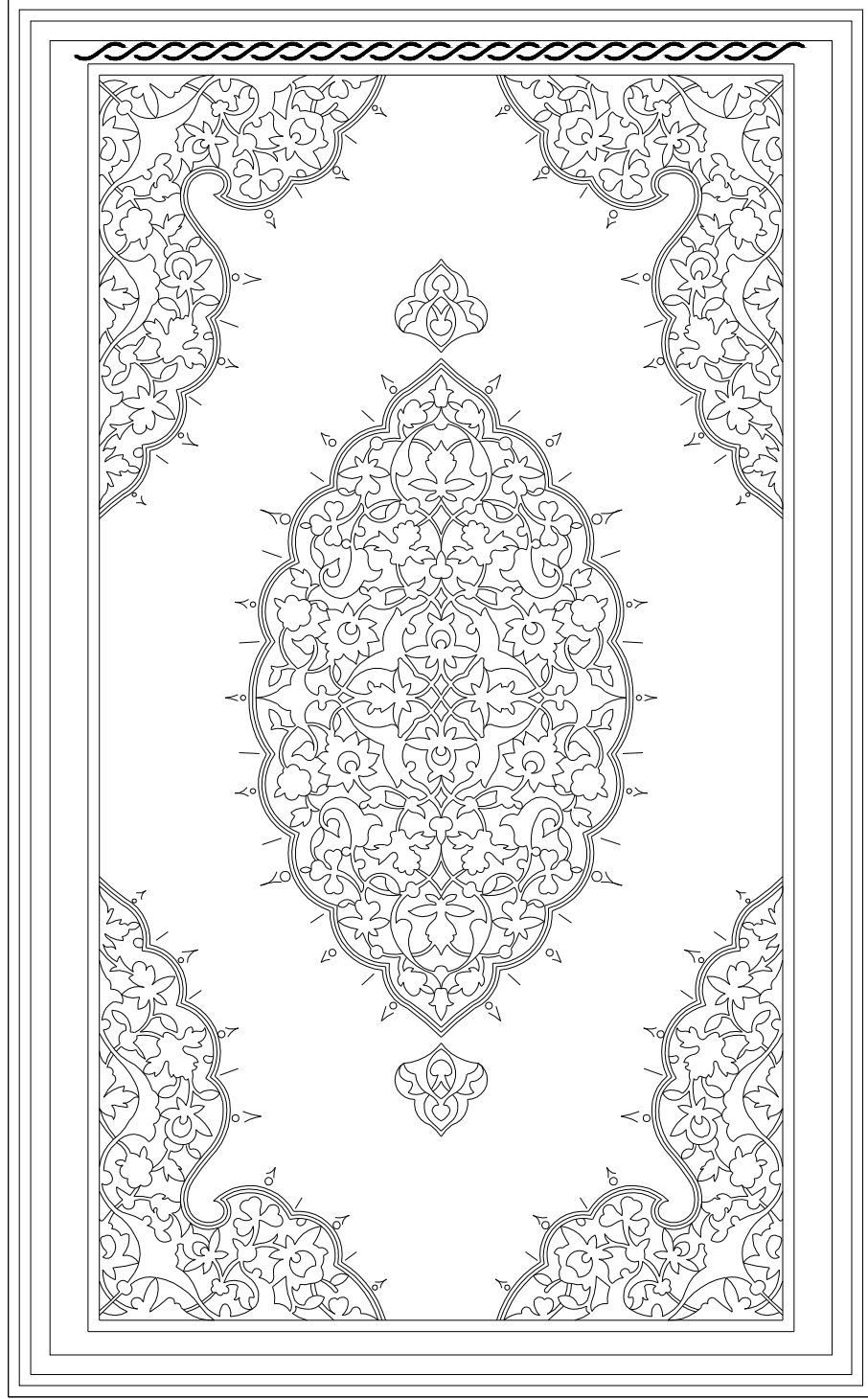
Çizim 9: Örnek 8, el-Mücteba fi Şerhi Muhtasari'l-Kuduri ön kapak

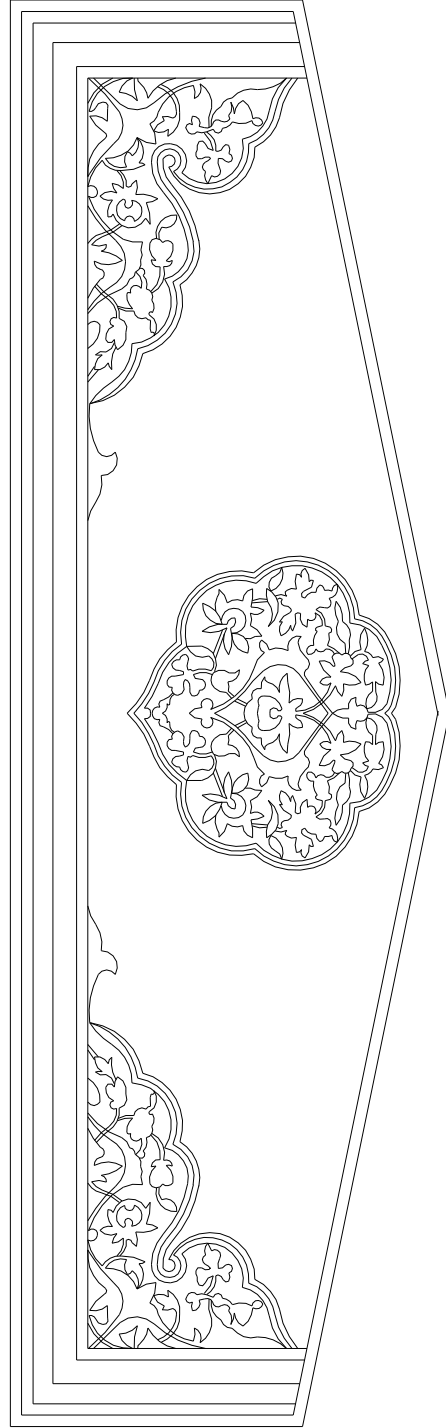
Çizim 10: Örnek 12, Tezkiretü'l Evliya ön kapak

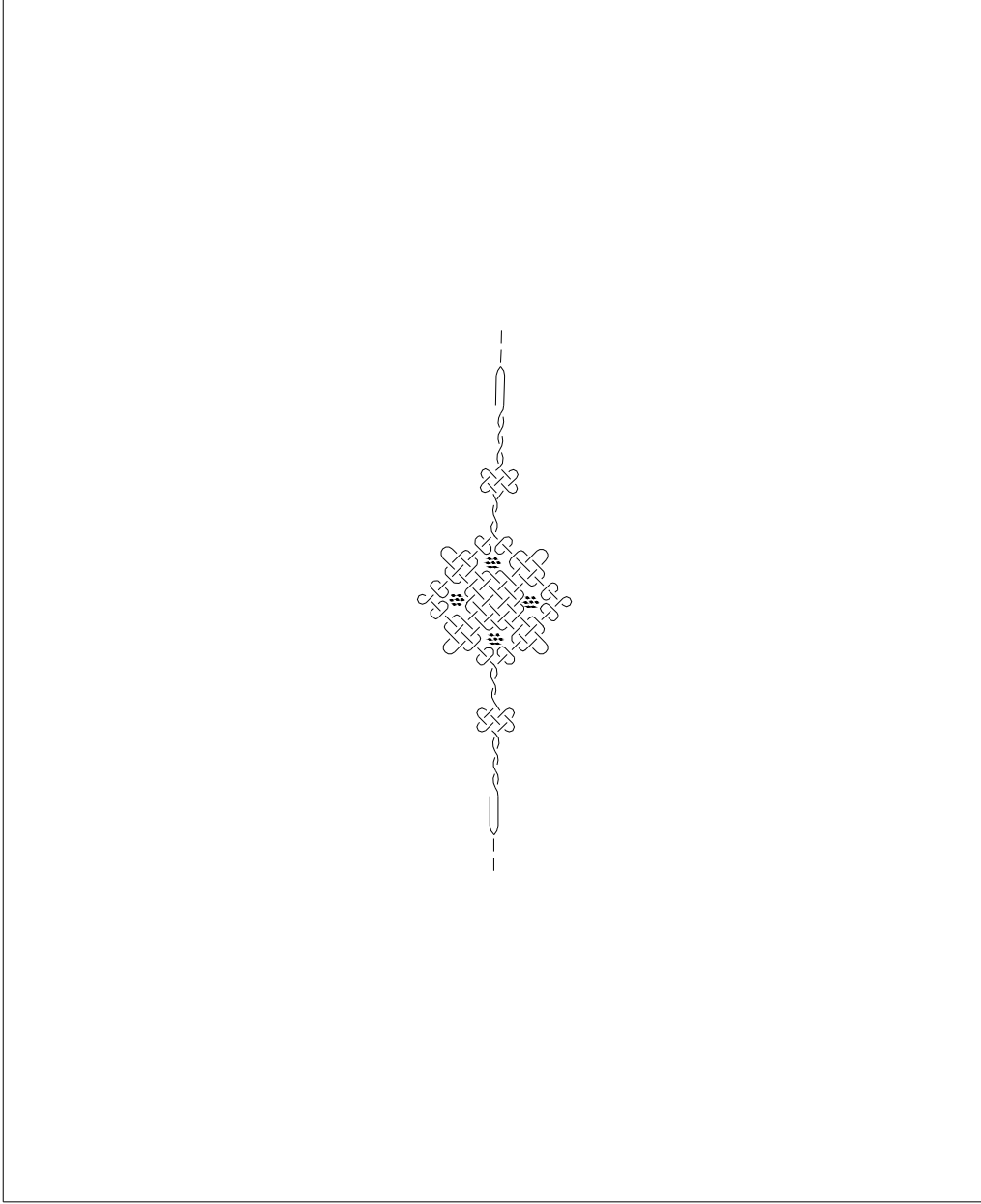
Çizim 11: Örnek 16, Divân ön kapak

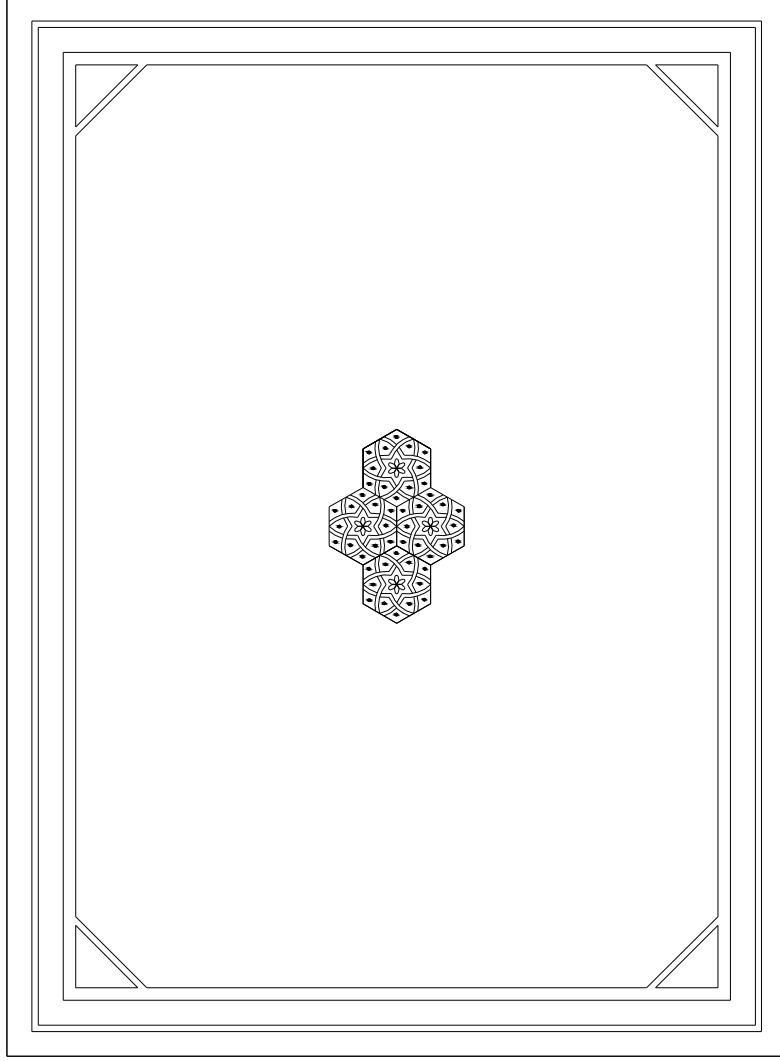
Çizim 12: Örnek 19, Kitabü's-Şifa iç kapak

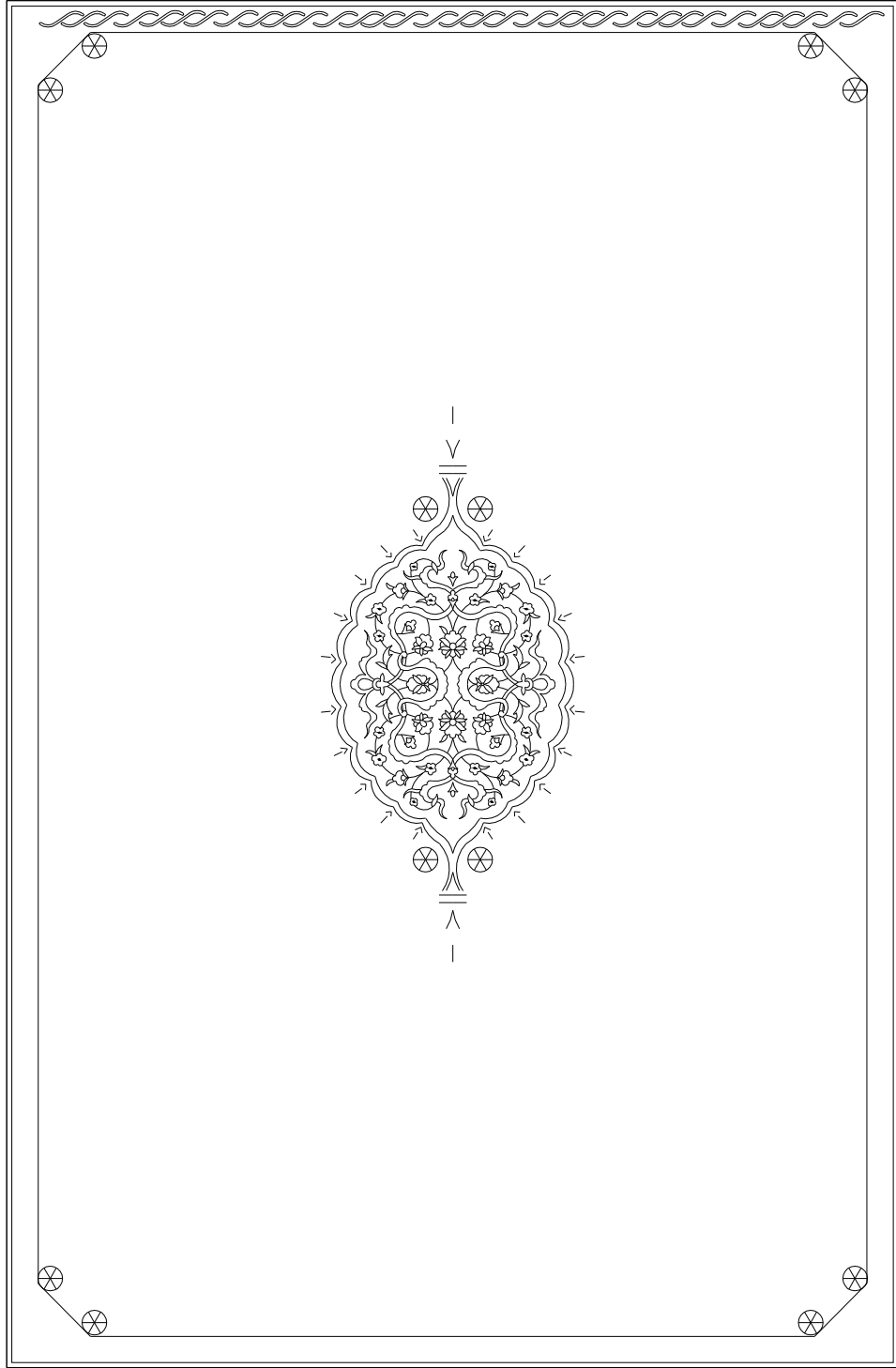
Çizim 13: Örnek 19, Kitabü's-Şifa mikleb içi

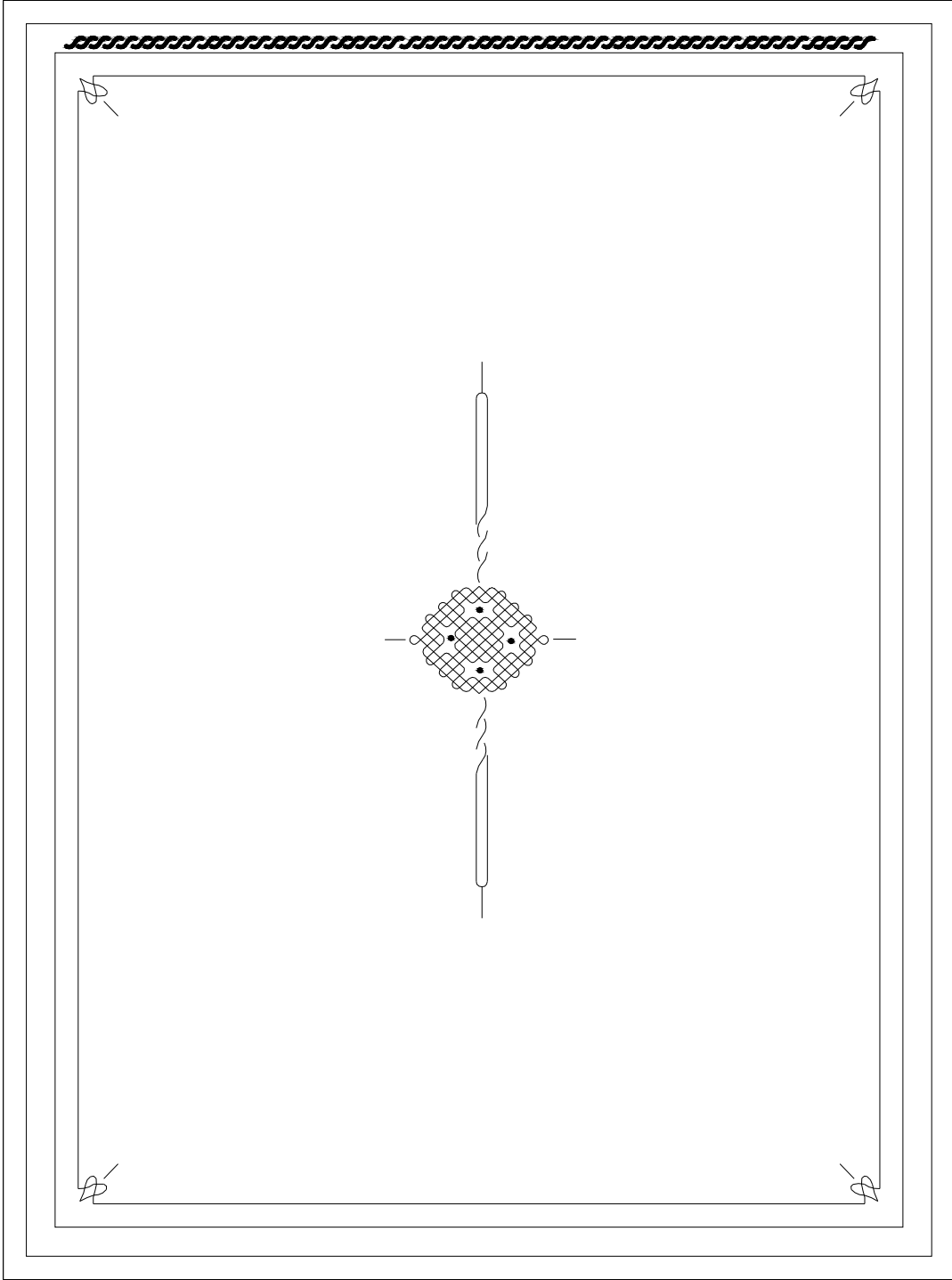
Çizim 14: Örnek 20, el-İşârât ön kapak

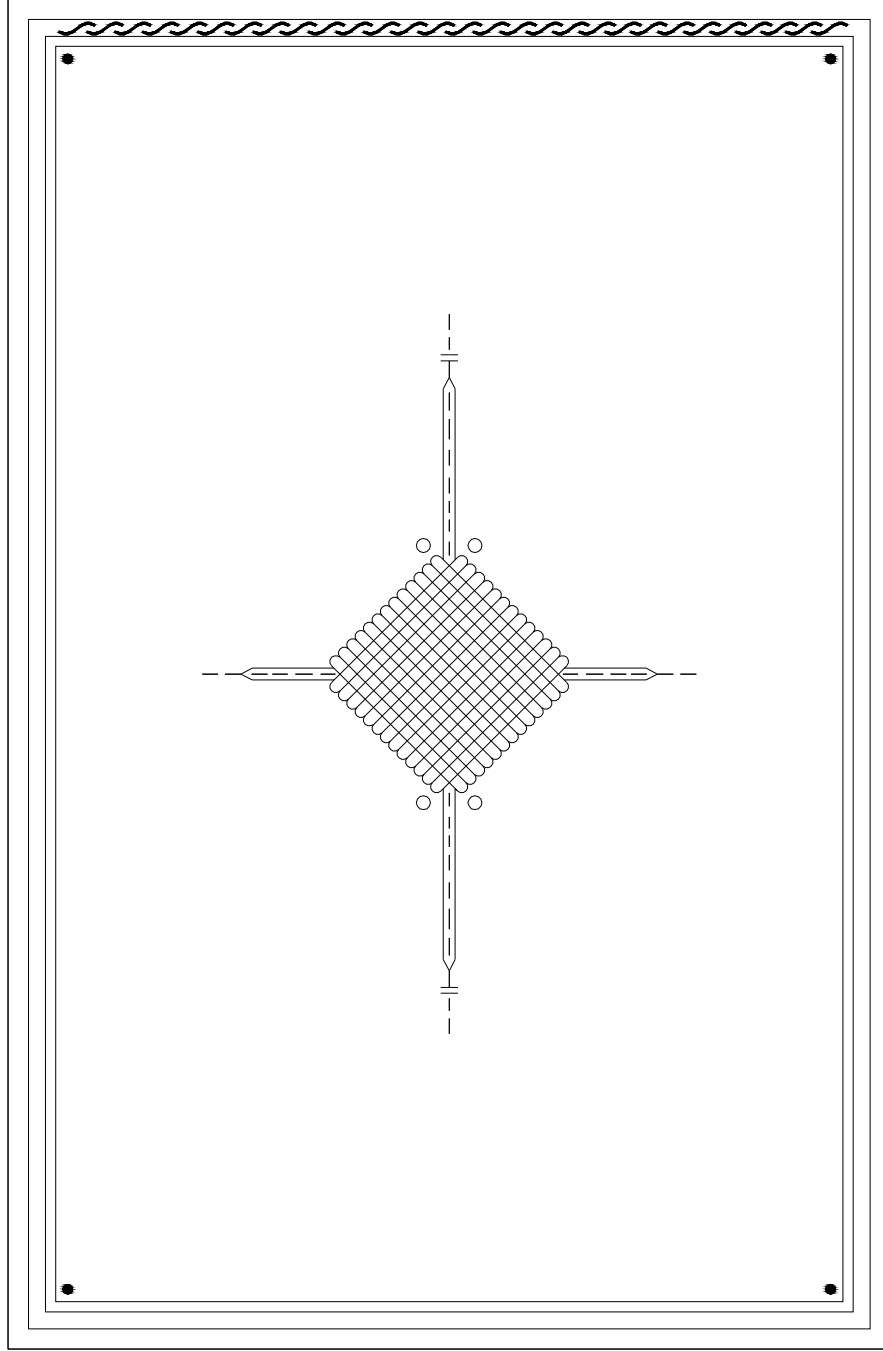
Çizim 15: Örnek 25, Ta'likat ala Eşkali'l-Mizan fi'l-Mantık ön kapak

Çizim 16: Örnek 27, Şerhu'l-Kafiye fi'n-Nahv ön kapak

Çizim 17: Örnek 28, en-Nukat ale'l-Kafiye fi'n-Nahv ön kapak

Çizim 18: Örnek 30, Ünvanü'l-İber ön kapak